

א

דברים מאת ראשי הישיבות וגדולי ה'משגיחים'

1

"הבה ונתכונן לקראת הגאולה השלמה!"
הרב יוסף שלמה כהנמן (תרמ"ח-תשכ"ט)
מייסד וראש ישיבת פוניבז'

"בראשונה היו משיאין משואות... כיצד היו משיאין משואות? ...ועולה לראש ההר ומצית בהן את האור, ומוליך ומביא, ומעלה ומוריד... עד שהיה רואה כל הגולה לפניו כמדורת אש" (ראש השנה פ"ב, משניות ב-ד).

אחים יקרים ורחימאים!

המותר לנו להיות קטנוניים בשעה גדולה ונשגבה זאת? הלוא נבוש ונכלם להישאר בדלות ההשגות וקטנות המוחין בתקופה הרת פלאות, כשאנו מוקפים ממש בנסים ואף עיוור יכול למשש את הנסים בידיים?

קיימא לך, כי אין בעל הנס מרגיש בניסו (נדה לא ע"א). ודבר שבמציאות הוא, שזוהר גדול ועצום מדי מסנוור את העיניים. מי ישכיל להרים את מבטו השמימה ולהציץ ישר בפני השמש בשעת גבורתה?

הנסים והנפלאות, התשועות והנחמות והמלחמות, שנתחדשו בארץ הקודש ובעיר הקודש והמקדש, אף אלה שראו זאת בעיניהם, אף אלה שחזו זאת מבשרם ממש, אינם מצליחים להביע את מעמקי רגשותיהם. ואולי מי אשר כמוני נדד באותם הימים על פני קיבוץ

היהודים בגלויות, מסוגל יותר לחוש את תעצומות הנסים ולחשוב יותר על פשר המאורעות המופלאים למאוד.

זו שעה גדולה ונדירה. הלשון שלנו דלה ומוגבלת מכדי לבטא זאת. ואף כוח הדמיון שלנו נראה מצומצם ושיגרתי מדי, לתפוס ולהקיף את משמעות הדברים.

יהודים חביבים ויקרים! מה פשר הנסים הנוראים והנפלאים? מה מראים לנו ומה מרמזים אלינו מן השמים?

דורנו המוכה והמושפל, דור הניסיונות והייסורים, ראה עד כה הכל בחינת הסתר פנים. "ואנוכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא" (דברים לא, יח). משמע, הסתר שבהסתר, שהרי גם הציון "ההוא" פירושו – נסתר. וכעת זכה דורנו זה לשפע כביר ונורא של נסים גלויים ומופלאים כל-כך. מה זה אומר לנו? מאי קא משמע לך? הבה ונתבונן, אחים רחמימים! הרי לא יתכן הסבר אחר, אלא שזוהי הכנה גדולה, מעין "חזרה כללית" לקראת הגאולה השלמה! זה מחסדי ה' יתברך – שנותנים לנו להרגיש ולטעום מטעמן של התשועות הגדולות, הצפויות והמזומנות לנו. מפני שאנו בני דור מסכן ואומלל, שבור ורצוף, מעודדים אותנו לקראת שעת הגאולה. ואם כן, אחים יקרים, הבה נתכונן לקראת הגאולה השלמה!

ובמה נוכל להתכונן? במה נתחיל להתכונן? הנביא מלאכי, מנביאי הנחמה והפדות וממבשרי "יום ה' הגדול והנורא", הראה לנו את נתיב הכוננות לקראת הגאולה.

הנביא שהתנבא על נצחיות ישראל: "כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם" (מלאכי ג, ו); הנביא שבישר את בואו של אליהו הנביא: "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה', הגדול והנורא" (שם כג); והתנבא על אליהו המבשר: "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם..." (שם כד).

זה הדבר אחים יהודים! זוהי ההכנה האמתית, ההולמת את שעת ההתבוננות והכוננות שלפני בוא הגאולה השלמה! אחוות הלבבות של עם ישראל כולו, של צעיר וזקן, של אבות ובנים!

ועל מי מוטלת החובה להכשיר את קירוב הלבבות? מי נחשב כמסוגל יותר לחוש ולהרגיש את צעדי השעה הגדולה, המתקרבת ובאה? רש"י אומר זאת במפורש: "והשיב לב אבות להקב"ה; על בנים – ע"י בנים. יאמר לבנים, דרך אהבה ורצון: לכו ודברו אל אבותיכם לאחוז בדרכי המקום!" (שם).

הבה אחים, ונתכונן לקראת הגאולה!

כולנו נתכונן יחד, בצוותא חדא, כולנו נפתח את הלבבות זה לזה. על הבנים להיות הראשונים, לבם של הצעירים טרם נתאבן ונתאטם, הבנים רגישים יותר לקריאת ההתעוררות. והבנים, הם הפונים אל האבות. ובאיזה אופן הם פונים! דרך אהבה ורצון, באחוה וחובה, בלב נרגש ונפעם. והתוצאה הטובה והמוצלחת – מובטחת מראש: "והשיב

לב אבות על בנים, ולב בנים על אבותם". זה גל חוזר, ההתעוררות גוברת ומתגברת. כי המטרה הנעלה היא: כאיש אחד בלב אחד.

הבה אחים נכיר זה את זה, ונקשיב זה לזה. באותם ששת הימים הגדולים והנוראים, לעת התרחשות הנסים לעיני עם ועולם, ובימים שלאחר מכן, נפגשנו ושוחחנו עם רבים מאחינו בני ישראל. כל אחד ואחד מאיתנו, לבו היה מלא ונכסף לשפוך יחד וכאחד תפילת שבח והודיה על הנסים והתשועות.

וזה הדבר האחד, אשר נדרש מאיתנו – שנתקרב זה לזה, שנתוודע זה עם זה, שנדע להציץ לתוך פנימיות לבו של כל יהודי ויהודי. וכאשר ננסה להבין זה את זה, כי אז נראה וניווכח שאין בלבותינו, בלבבות כולנו, אלא אהבה ורצון לשוב, ובלב תמים, אל הקדוש ברוך הוא! זכורני, עוד לפני שנים מרובות, שעה שערכת את נסיעתי הראשונה מפוניבז', עירי וקהילתי, אל העולם הגדול והמרוחק, במטרה לקיים ולהציל את הישיבה הקדושה – נזדמנה לי חוויה מסעירה וכובשת כגון זו:

נקלעתי למקום נידח. בודד וגלמוד הייתי, ואין עוזר. והנה נתקלתי באיש עובר אורח, והספק קינן בלבי, האם מאחינו בני ישראל הוא? ומשניסיתי בזהירות מרובה, ומחוסר מוצא, לקשור שיחה כלשהי עמו, התאושש האיש וחיש מהר, נתלהב כולו, והציע את עצמו להיות לעזר לי, ולהפתעתי הגדולה מצאתי בו אחיעזר ואחיסמך.

הייתי כמוצא שלל רב ופתחתי לעיני היהודי הנלהב את תפילת "קידוש לבנה" והסברתי לו בהאי לישראל:

למי אנחנו שנינו דומים? לאותם השליחים שיצאו לבשר על קידוש החודש! במשנה זה מפורש, כי "בראשונה היו משיאין משוואות, משקלקלו הכותים התקינו שיהו שלוחין יוצאין" (ראש השנה פ"ב, מ"ב). והשליחים – בצנעא ובחשאי נשלחו, שלא יכירו בהם הכותים, ולא ישבשו את שליחותם.

יצאו השליחים, ופעם אירע כי שני שליחים טעו בדרך, ונפגשו זה עם זה. והם שליחים מוסתרים היו, ולא הכירו זה את זה. והם נפגשו בלילה, כאשר האחד נעצר בדרך לאור ירח שנתחדש, וכולו רעדה וחרדה להצלחת שליחותו.

נעצר האחר בדרך ומפיו מתפרץ שיר מזמור של שבח והודיה: "הללו את ה' מן השמים, הללוהו במרומים... הללוהו שמש וירח, הללוהו כל כוכבי אור..." (תהלים קמח, א-ג). והוא השליח, ממשיך ומתרוגן בנוסח של תפילת קידוש הלבנה: "ברוך יוצרך, ברוך עושך, ברוך קונך, ברוך בוראך..." ומתוך התרוממות הנפש כל גופו מתרקד, כל עצמותיו תאמרנה, רגליו קופצות ועולות: "כשם שאני רוקד כנגדך"...

ברגע נרגש זה מופיע לפניו השליח המוסתר האחר, והוא, השליח הראשון, נבהל מאוד ובחרדתו כי רבה קורא הוא בקול את הפסוק: "תפל עליהם אימתה ופחד, בגדל זרועך ידמו

כאבן!" (שמות טו, טז). וזה השליח המוצנע שהגיע זה עתה למקום, אשר אוזניו טרם קלטו את הפסוק – אף הוא אינו נרתע, כי אם משיב מצדו במלוא העזה את הפסוק בהיפוכו: "כאבן ידמו זרועך, בגדל ופחד אימתה עליהם תפלו!"

רוצה השליח הראשון להשקיט את פחדו וזועק בקול רם: "דוד מלך ישראל חי וקיים!" (ע"פ ראש השנה כח. ע"א). וזה שבא מתמודד כמו־כן להתגבר על חששותיו ואף הוא קורא לעומתו: "דוד מלך ישראל חי וקיים!"

ובינתיים מתקרבים זה לזה והם מתחילים להתבונן זה בזה ומפיו של אחד יוצאת הקריאה הנלהבת: – שלום עליכם! וזה השני מתלהב עוד יותר ועונה בנשימה אחת: – עליכם שלום!

וכך הם נופלים זה בזרועותיו של זה, והם פותחים שניהם כאחד בצהלה ושמחה של הבשורה הגדולה: "סימן טוב ומזל טוב יהא לנו ולכל ישראל, אמן!..."

אחים יקרים, אם תרצו אין זה אלא משל. ואם תרצו, זה סיפור מעשה שיש בו מוסר השכל עמוק. ואם תרצו, הרי זוהי דווקא אספקלריה נאמנה של המציאות המופלאה שבימינו אלה. בדרכי נוד, במסעות ללא ערוך למען המטרה הנעלה של הרבצת התורה ובנין מוסדות התורה, לעיתים קרובות, נתנסיתי גם אני בחוויות נרגשות מעין אלו. הניסיון הגדול של ימינו מלמד אותנו, כי יש הרבה יהודים "צבועים" – זאת אומרת, שהם בהרבה יותר טובים ונאמנים משהם נראים ומציגים את עצמם כלפי חוץ. ובשעה נדירה ומכרעת כזו, הרי ראש תפקידנו הוא לחשוף את המהות היהודית, את הנקודה המוצנעת בנפש, את האור הגנוז בתוך כל יהודי באשר הוא יהודי.

אנא, אחים, נוקיר זה את זה ואל נתייאש זה מן זה. ואם אפילו בנמצא יהודים שהם עוטפים את עצמם במסווה של זרות, ואם בתוקף הנסיבות הם כאילו נבהלים ומתכחשים זה מול זה, אין להירתע כלל, משום שכל יהודי נחשב בעצם ישותו בתור "שליח" וכולנו הופקדנו למלא את "השליחות" הזאת.

יהודים יקרים, אחים אנחנו, כולנו אחים. בכולנו שתולים ומושרשים אותן ההרגשות. ולאמיתו של דבר, בשעה שנעלמת הקליפה הנוקשה החיצונית, מתבהרת המציאות היסודית והמכרעת, ובאוזני כולנו עולה אותה בשורה של אחדות האומה ואהבת ישראל:

– שלום עליכם!

– עליכם שלום!

ולכן אל תתמהו, אחים, כי לנוכח שפעת הנסים והפלאות, שאירעו לעיני כל ישראל, נפתחה בכל לב יהודי הכמיהה הגדולה לאמונה ונתחזקה ונתאדרה האמונה והביטחון בנצח ישראל.

שני יהודים הנפגשים כעת בכל מקום שיהא, הם נוטים להתקרב ולהתיידד, משום ששניהם נושאים בעומק נפשם את הצימאון והכוסף לקראת הגאולה: דוד מלך ישראל חי וקיים!

הבה אחים ונתכונן לקראת ביאת המשיח! ואין תכונה יותר חשובה ונחוצה, מאשר ההתעמקות וההתקדשות בלימוד התורה. הנביא מלאכי, לפני שבא לבשר את: "בוא יום ה' הגדול והנורא", קורא הוא ומצווה עלינו, בשם ה' צבאות: "זכרו תורת משה עבדי, אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל חוקים ומשפטים..." (מלאכי ג, כב).
כי זאת עלינו לזכור ולדעת, כי אין דרך להתעלות ולגאולה אלא על ידי התורה. כי התורה היא תכלית הכל: "וכל בניך למודי ה'!" (ישעיהו נד, יג).¹

♦

לאחר מלחמת ששת הימים, כתב הרב יוסף שלמה כהנמן, ראש ישיבת פוניבז', מברק לבני ישיבתנו: "הנני עמכם יחד בברכה והודאה לחסדי שמים הגדולים ונפלאותיו שהפליא לעשות לנו לעמנו פעמי משיח צדקנו נשמעות בארצנו הקדושה."²

2

'בינת יחזקאל' לקט מדברי הרב יחזקאל לוינשטיין (תרמ"ה-תשל"ד) משגיח רוחני בישיבת פוניבז'

מכתב שכתב הרב לוינשטיין בסמיכות לסיומה של מלחמת ששת הימים:

א' מסעי תשכ"ז (כ"ב תמוז תשכ"ז).

החיים וברכה לכבוד וכו', אחדשה"ט.

קבלתי מכתבך היקר עם ברכתנו הטובה תהי' מבורך מברכתך הטובה. ע"ד ההתעוררות הגדולה אשר הי' במדינתכם וביותר בישיבתכם ע"ד הנסים הגלויים אשר הראה לנו. כי כמדומני כי אין לכם לשער כפי אשר מוסרים לנו מקום הנסים אשר הי' נגלה ונראה לעיני כל, אף להפוקרים ח"ו כולם צועקים נסים נסים, אך כנראה כי כל זה הוא עוד מהלשון שבילקוט על ישעיה לה, יששום מדבר וציה מה הקב"ה עושה נגלה עליהם "קיימעא" "קיימעא". יתן ד' שנהיה אנחנו וכל בית ישראל מהזוכים "המה יראו כבוד ה'" אך דברנו כמה פעמים ע"ד אשר הנביא אומר זכר את בוראיה בימי בחורתיך עד אשר לא יבאו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם תפץ" – אלו ימות המשיח (קהלת רבה יב) מה גודל העבודה אשר על האדם צריך לבקש על ימות המשיח וצריך לדעת כי הצלחתו הוא דוקא בעת אשר בידו לבחור הטוב, כי בימים האלו תלוי הצלחתו כן דברנו ע"ד הפחד אשר על האדם אשר הנביא ישעיה יא וכן מלאכי ג "פתאם יבוא אל היכלו האדון אשר אתם

מבקשים מי מכלכל יום בואו וכו' כי הוא כאש מצרף וכבורית מכבסים וישב מצרף ומטהר כסף וכו'". מי הוא אשר אין לו פחד, אם הוא יהיה מהזוכים והטהורים אשר הכתוב אומר עליו והריחו ביראת ד' ולא למראה עיניו ישפוט וכו' מה נורא הוא משפטו מי הוא אשר בידו לחשוב כי הוא בטח מהזוכים אשר יש בידו יראת שמים כפי אשר ריחו יספיק להגדר להריחו ביראת ה'. מה גודל העבודה אשר עלינו כעת, בעת אשר אנו מחכים, כי הימים קרובים לגאולה קרובה בימינו אמן. מה מאד גודל מי שזוכה ומזכה לזולתו בעת אשר אנו מבקשים ומצפים עליו... זקנכם המברך יחזקאל הלוי.³

♦

כתב הרב מנחם כשר, בספר 'התקופה הגדולה': חושבני לנכון להעתיק כאן קטעים אחדים מקונטרס "עניינים שהשמיע מרן המשגיח (שליט"א), הוא הגאון הצדיק הרב ר' יחזקאל לעווענשטיין זצ"ל, בישיבת פוניבז' במלחמת ששת הימים אייר-סיון תשכ"ז.

א ה"אלף" בעת כזו הוא, להכיר שזה מעשה ה'; לא מקרה, ולדעת שכל גורלנו בידו ואין לשום גורם השפעה על זה 'אין עוד' ואחז"ל: אין אדם נוקף אצבעו". אין אדם נוגע במוכוך", הכל בהשגחה פרטית מדוקדקה, שום פרט לא נעזב למקרה, ח"ו, ולבטוח ב' (דף ז).

ב השמחה באה לבית ישראל. מספרים, שבירושלים רקדו ברחובות כשנודעה הישועה הגדולה, אנשים החלו להתעורר לאמונה ע"י הפלאים שנתעוררו. מהם אומרים, שהלב מתקרב לאמונה, רצים לחנות לקנות ספרי תהלים עבור החיילים לפי בקשתם; אנשים התעוררו לחזור לקיום מצוות. נסים ונפלאות בפי הכל". כנראה, שהנסים והנפלאות שאירעו עמנו, ניתנו לנו לאות להתחזק בישועת ה', לצפות ולהתכונן לגאולה השלמה שתבוא במהרה בימינו (דף יט);

ג הנפלאות שעשה השי"ת עמנו עוררו רבים בהמון עם להתקרבות אל השי"ת, זה בכה וזה בכה, ויש שאף החלו מעתה לקיים מצוות התורה מרוב התפעלות מאשר ראו עינינו. אנשי המלחמה אומרים, שראו ממש בחוש את יד ה' במערכה. ונשאלת השאלה, למה אנו לא הושפענו מזה? האם חל באמת שינוי במצבנו בעבודת השי"ת? (דף כג).

ד היו שעוררו, שהיה לנו להרחיב הדיבור בנסי השי"ת ונפלאותיו וחסדו וישועתו עמנו, והצדק אתם (דף כד).

'אתם ראיתם' (שמות יט, ד), לא מסורת היא בידכם... אשר ראו עינינו לאחרונה, יכול לשמש הקדמה חזקה לקבלת התורה, בחוש ראינו שכר ועונש, ראינו בחוש נסים גלויים, קרבת ה' אלינו – וניתן להאמר, שזכינו לכך מכח ההבטחה 'ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם' 'היא שעמדה לאבותינו ולנו' וקרבת השי"ת,

הלא היא שכר העוה"ב, ראינו בחוש שהשי"ת שומר ישראל, כפי מה שמספרים אנשים המלחמה.

הנה עברנו מאורעות כאלה, אשר צריכים לחולל שינוי גמור באדם. זכינו להינצל בדרך פלא, וסיפורי הנסים הגלויים וההשגחה הפלאית נשמעים וידועים לכל. למה לא חל שינוי זה? כי רק העמל בהתבוננות והשבה ללב הם שמשפיעים על האדם (דף לא). עברנו מלחמה כזו, נסים גלויים, כל לוחם וסיפורו. שמעתי, שישנם כאלה שנהיו שומרי מצוות; ונשאלת השאלה, למה אצלי ואצלנו לא חל שינוי?". העבודה היא לעשות הידיעות לקניין הלב... (דף לב).

ה) המצב נראה, ולבי אומר לי, שזמנים מיוחדים באים, רשעי הגויים אינם שותקים, וגם הסברא נותנת שהבורא לא עשה מאורעות פלא שעברנו, כדי שיעברו בשיגרא. הבורא רוצה לעשות משהו. הנסים הגלויים שראינו לא לחנם באו. הקב"ה נותן לנו להתחזק באמונה ובטחון, כדי שעל ידי זה נוכל לעבור ניסיונות ומשברים וצריך חיזוק, וה' יהי' בעזרנו (דף לד).

ו) אחרי אשר ראינו כל זאת בעינינו בדורנו, וכל העולם משתומם למראה הנפלאות, גוים מתחילים לדבר על ישועת ה'. מספרים, שחיילים מצריים, ששבו חיל יהודי תוך כדי הליכתם עמו למקומם התישבו בדעתם, ואמרו לו, שהם משחררים אותו ויכול לחזור למקומו. "אחר שראינו שה' נלחם לכם – אמרו לו – אתה יכול לחזור למקומך", ומאחר שסירב שיעזבוהו לנפשו באמצע המדבר, ליווהו עד מקום ישוב – ושחררוהו. מה גדולה התגלות ה' עד שגם אצל האויב המצרי, נמצא מי שהכיר זאת. 'האנשים הרואים את כבודו' – איך נוכל להמשיך לחיות חיינו כמקדם, בלי שינוי במצבנו בעבודה? (דף לו).

ז) השי"ת עשה עמנו נפלאות עד שאין הפה יכול לדבר, ואין לשער מה שנעשה עמנו, עם הכלל ועם יחידים. הרוצה להתחזק, שהשי"ת מכירו ויודעו בפרסות ומשיגח עליו ביחידות, יכול להראות לעצמו נסי ה' ונפלאותיו עם יחידים מהלוחמים. נפלאות נעשו להצלחת יחיד. מי יודע מה מכוון השי"ת בזה, ואם הכוונה לחזקנו לקראת משיח צדקנו, או כוונת אחרות (דף לז).

ח) אולי לקראת הצירוף והזיכוכ המיועד לפני בוא משיח צדקנו רצה הקב"ה להקדים ביטול התנצלויות. הלא הרשע טוען: לא ראיתי, אילו ראיתי הייתי מאמין – הקדים הקב"ה מראות אלקים אלה, כדי לבטל ההתנצלויות לאות ולחייבנו בעבודה... והנה רואים כאן נפלאות, הלא כך הרגישו "כל יושבי הארץ", "נפלה אימתכם עלינו", "וכי נמוגו כל יושבי הארץ מפניכם", וכנאמר בשירת הים "נמוגו כל יושבי כנען", ואף-על-פי-כן לא השפיע הענין על שינוי למעשה אלא על רחב הזונה בלבד, ואולי גם על יושבי גבעון, והשאר נגשו להלחם עם ישראל ואף רדפו אחרי המרגלים כאילו לא ידעו כלום. הרי לנו שיתכן לראות ולראות

ולתפעל מאד מאד, ולהשאיר בהנהגה המעשית כדאמתמול. אין לכך עצה אלא "ויתבוננו חסדי ה'", להתבונן במאורעות, להשיבם אל הלב ולהפכם להכרה יציבה נטועה בעמקי הלב, שחרית וערבית צריך לקבוע להתבונן בכך, ואל תתמה שהרי אפילו יציאת מצרים נצטוינו להזכיר שחרית וערבית כדי לנטעו בקרבנו, כל שכן מאורע חדש שעבר עלינו, וכך אפשר לזכות להכרה אמיתית, וכבר ראינו אצל רחב מה גדול ערך הכרה אמיתית. עכ"ל (דף לח).

ט) בעת הזו יש לנו לימוד להתחזק באמונה. הנה עברנו זמן, שבו ראו בחוש אמיתת האמונה, קרבת ה' לעמו ישראל, 'מלא כל הארץ כבודו', כל יחיד נמצא לפניו בהשגחה פרטית. וכל זאת בריבוי ללא שיעור של מעשים, מיום ליום נודע על מעשים נוספים... וחבל שמאורע כזה יעבור עלינו בלי שננצלו לקרב הלב לאמונה (דף מב).

[**הערות המלקט (שה):** בחרנו להביא כאן עוד שני קטעים נוספים שלא הובאו בה'תקופה-הגדולה':

א. חובת ההכנה ל'אלול' שלאחר נס ההצלה: "חושבני וברור אצלי הדבר שחובת ההכנה באלול של השנה הזאת מוכרחת להיות במדרגה לגמרי אחרת מאשר בשנים אחרות. כולם מדברים על כך כי רואים במוחש כי המצב לגמרי אחר. כולם אומרים כי אלה הם ימות המשיח. בלי ספק רואים את כל אשר התרחש לעינינו... (עמוד ג-ד)

לפיכך יש לנו לומר שלאחר הנסים והנפלאות שעברו עלינו, הרי זה מחייב לאמונה, לבהירות, למצב לגמרי אחר. וכל התגלות, כל ידיעה, פירושה כמו שרש"י ז"ל אומר (דברים י"א): וידעתם היום – תנו לב לדעת להבין ולקבל תוכחתו – ובלי זה לא נקראה זו בגדר ידיעה. (עמוד ד:).

הרי היו לנו נסים כאלה שכל העולם כולו עומד ומשתומם, וכבר אמר מרן הרב שליט"א (הרב כהנמן, גאב"ד דפוניבז') כי הייתה להם ממש תכנית השמדה, להשמיד את כל היהודים כאן... זה בלי ספק נס עצום ונורא...⁴

♦

לקט נוסף מדברי הרב לוינשטיין, מאת תלמידו, הרב יצחק ברנד:

תכלית כל הבריאה וכל הששת אלפי שנים – להכיר ביחוד ה'. מצות היום בר"ה: "אמרו לפני מלכיות – שתמליכוני עליכם". יסוד ענין ה"מלכיות" הוא יחוד ה'. בענין היחוד האריך בס' דעת תבונות (לרבנו הרמח"ל)... גם זאת נכלל בענין היחוד השלם, שאפילו חוקי התורה שהוא ית' חקק אינו הכרח לו, וברצונו אינו תלוי בה כלל, כל זה מחייב ענין היחוד, אע"פ שאינו מובן לנו, שהרי התורה מאתו ית' היא, מ"מ נכלל הוא זה בענין היחוד, כי איננו יודעים מהו ענין יחודו ית' ומה ענין המשפט ורצונו ית'. ומטעם זה, נסי מלחמת ששת הימים – היו אפילו שלא היו ראויים, ומכאן הבטחון והתקוה לגאולה השלמה.

המשך לשון הרמח"ל "זאת נחמתנו בעניינו, כי לא על מעשינו יפקוד, ולא לזכותנו ימתין, או מחסרון מעשים יחליפנו ח"ו, אלא מפני השבועה אשר נשבע לאבותינו והברית אשר כרת. הנה אפילו אם לא יהיה זכות בישראל – כשיגיע עת מועד, יום נסתם בלבנו, הנה על כל פנים יושיענו ודאי, כי אדון כל הוא, ויכול לעשות כן כשהוא רוצה". עכ"ל הרמח"ל.

בחז"ל מובא ש"דור שכולו חייב" מסוגל לביאת המשיח. כולו חייב הלא זה לכאורה היפך רצונו ואעפ"כ זו סיבה לגאולה, זהו כח היחוד. הנה ראינו לפני זמן-מה שהשי"ת עשה עמנו נפלאות גדולות הראויות להעשות לצדיקים, ואיך נעשו בדורנו כשאפילו תשובה לא עשו לפני כן. ואעפ"כ עשה השי"ת נפלאות כאלה שהיה בכוחם להפוך כולם לצדיקים, ואיך נעשים נפלאות כאלה בדורנו. אלא זהו ענין היחוד שאינו מוכרח אפילו ממעשי האדם, ויכול להושיע גם הרשעים כשרצונו ית' לעשות כן. ומכאן חזקה התקוה לביאת הגואל צדק, ואל יפול בלב ספק "וכי ראויים אנו לכך", כי זהו סוד היחוד שאין השי"ת מוכרח להשתעבד למעשי האדם. וכך היה ביציאת מצרים שהיו במ"ט שערי טומאה והיה צורך לחפש עבורם זכויות להינצל ואעפ"כ נושעו.

"אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי", זהו מצב היחוד השלם. אין לו בעולמו כלום, אפילו לא זכות מצוות ומעש"ט, כל מבטחו בהשי"ת בלבד, כי הכל תלוי אך ברצונו יתברך, אפילו מעשים טובים אינם מוכרחים לחייב, ואין מקום לקושיות היכן זכות מעש"ט, היכן עונש החטא, כי אמיתות ההנהגה אינה תלויה אלא ברצונו ית'.⁵

יחוד השם במשנת המשגיח: יסוד זה של ישועת ה' בלי שום זכות אומצו ונתפרסמו ע"י המשגיח הרב יחזקאל לוינשטיין זצ"ל אחרי מלחמת השחרור ואחרי מלחמת ששת הימים, ואמר אז שכעת נתגלה יחוד ה' שהקב"ה עזר לעם ישראל בלי זכות. (**הערות המלקט (ש.ה):** ראה עוד בקונטרס "הוא ותמורתו" שהוספנו להלן בכרך זה, מאמר מקיף של הרב ברנד בעניין זה).

והריני מעתיק ליקוט של מאמרי המשגיח הצדיק ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל בחשיבות הקמת המדינה ומלחמת השחרור (שנת תש"ח), ומלחמת ששת הימים (שנת תשכ"ז), ושזה יסוד של אמונת היחוד שהקב"ה עוזר לעם ישראל גם במצב שלא שומרים תורה. התודה והברכה להגר"ח פרידמן, שליקט מאמרים אלו, ונתן לנו הזכות הקדושה לפרסמם.

נסי הסכמת האו"ם בשנת תש"ח: יום א' לסדר ויגש, ז' חנוכה תש"ח: מה מאד נגלה הוא לראות כי הנהגת ה' עם עם ישראל לא ע"פ דרך הטבע רק הכל למעלה מהטבע, יען כי מצבנו ותקותנו הוא הכל השגת התקרבות ודבקות בה' יתברך אשר למעלה מהטבע ומהזמן,

ביותר עם העיר אשר עיני ה' א־לקים בה וכו', מי הוא אשר היה בידו לאמר כי יתכן להשיג בעת כזו הסכמה מכל מלכות העולם - מלכות ישראל... עכ"ל.⁶

♦

אייר תש"ח...מי יתן לקחת חלק בצערן של ישראל (הי' אז באמצע מלחמת השחרור) ר"ל להיות נושא עמהן, מה נורא הענין, כל ד' מיתות ר"ל גורלנו, מי נתן למשסה יעקב וישראל לבוזזים וכו' משפטיך תהום רבה...

... הנה חז"ל אומרים (פס"ר פ"ט ב) שה אחד בין שבעים זאבים, מי הוא אשר ה' אומר כן על האומות בימים הקדמונים? על דייטשלאנד כי גם הוא מן הזאבים, או על ענגלאנד אשר היא נקודת דעמאקרטיע, ומי מדבר על האמריקאית, אבל בעת אשר השי"ת מראה לנו הנהגתם כעת, כי כולם באמת פרצוף אחד להם, כמו שנאמר (שבת פ"ט) הר סיני - שירדה שנאה לאומות, כמו שאומר הרמב"ם ז"ל כי מעת מתן תורה כי כולם רודפים אותנו מפני קנאת הדת - אגרת תימן להרמב"ם ז"ל, ואין לך זמן מאז שנתנה תורה זו עד זמננו זה שכל מלך עכו"ם גובר או מכריח או מתגבר או אונס, שאין תחלת כונתו ודעתו לסתור תורתנו ח"ו ולהפוך דתנו באונס בנצחון ובחרב, כמו עמלק וסיסרא וסנחריב וטיטוס ואדריינוס והרבה כיוצא בהם וכו', ובשביל זאת נקרא ד' ית' "נורא" כי ההשגחה אשר הוא עושה לעם ישראל בכל עת ושעה אשר אינו נותן אותנו לטרף לשיניהם, וכאשר רואים אופן חושי בירור השנאה, זה הוא אשר אוהב אותנו ורוצה לברר לנו האמונה וההשגחה החושית, כן ע"ד הדעקלעראציע אמרנו זאת, כי מברר לנו כי ההתעוררות אשר ה' (הסכמת האו"ם) לא כאשר חשבו השוטים הע"ה - כי ה' הסיבה מצד אהבת האומות, ומצד המפלאגע הציונית, רק התעוררות העליונה... עכ"ל.⁷

♦

נסי מלחמת השחרור: א' דר"ח תמוז תש"ט... כן עלי להודיע, כי כל מה ששמענו בחו"ל ע"ד החסדים אשר עשתה ההשגחה עם ארצנו הק', הנה זו הוא רק מעט מן המעט אשר שמעתי פה, כולם בפה אחד מלאים מהנסים ומהחסדים שונים אשר היה פה בירושלים, הנה גם בעבודתינו לא עזב אותנו ההשגחה העליונה.⁸

♦

יום א' בלק תש"ט ירושלים. שמח אני כי זכיתי לחזור לארצנו הק' ואני שבע רצון ממצבי, וב"ה לא חסר לי שום דבר, מי יתן שיזכו כל ידידי ואוהבי לבוא לארצנו הק', מפני דוחק העת קצרתי בכתבתי מלהודיע לידידי את אשר על לבי, את אשר שמעתי בבואי לפה

מהחסדים הגדולים אשר עשה ה' יתברך עם עמו ועם ארצנו הק', כי לא הי' שום מקום בטבע שיהי' נשאר המקום בידינו רחמ"ל, רק רחמי שמים נתן לנו שארית ופליטה, וזה נותן לנו תקוה ובטחון על העתיד. עכ"ל.⁹

•

יום רביעי, לסדר: "שלח לך אנשים". י"ג לחודש סיון, תשכ"ז

בפרשת השבוע רואים אנו ציור מה נקרא קידוש השם, ומה נקרא חילול השם. שמשה ניצח את ה' בטענתו – "ושמעו מצרים וכו' ואמרו מבלתי יכולת ה' וכו' ויאמר ה' סלחתי כדברך" (במדבר יד, יג. טז, כ). ורואים נוראות שבעולם-שאם יהיו איזה גויים שפלים שיאמרו "מבלתי יכולת" – אז הכל בטל. ואדם צריך תמיד להכיר את נפילותיו, ולדעת מה הסיבה והכוח שגרם לזה, והבורא עולם תבע את אהרן ומרים – האיך "לא יראתם לדבר בעבדי במשה" (במדבר יב, ה), וכתבו רש"י והתוספות: איך חשבתם שאתם מכירים אותו יותר ממני, ואם אני כ"כ מחבב אותו, סימן שאין בו חטא. והיינו שתבע אותם על הכח שהביא לחטא זה. וכמה אדם צריך להזהר בכבוד שמים, ואם היה אדם בוחן הנהגותיו מהכח שהביא לזה, היה כבר רואה נמצא "בכבוד ה'". ואם אחר עושה דבר ביד רמה, כלומר: שמרגישים רבים שזה לא מעשה טוב, כמה גדול עונשו כמבואר (בשע"ת, ש"ג, סעיף קמ"ג). וברבים הרי דענין כבוד שמים לא פשוט.

והנה היה לנו בתקופה האחרונה – כפי ששמעתי ויודעים הרי כולם – נסים גלויים ומופלאים, וא"כ זה צריך לחייב עבודה אחרת, כמו שמצינו בדור המדבר, שהטענה היתה עליהם – "אתם ראיתם" (עיין דברים כט, א), ורואים שמשה רבנו חיפש עצות אבל לא ביקש סליחה וכפרה, וכבר כתב הרמב"ן (במדבר י"ד, י"ז): שידע משה שאם יבקש על סליחה ועל רב חסד "ואמת" – "כי במידת האמת יהיו חייבים", ולא היה הקב"ה סולח, וגם לא היה יכול להזכיר זכות אבות – כי הם עשו להיפך מהאבות [עיי"ש].

ורואים אנו שהיה נסים גלויים. ושמעתי היום על שני מצרים שהסיעו חיילי ישראל במדבר כמה שעות, ואחר שדברו ביניהם אמרו – האל שלכם נלחם לכם, ועל כן תסע בחזרה, ואמר להם איך אחזור לבד, והם הסיעו אותו בעצמם! ורואים שגויים אמרו שיש יד ה' בדבר, ואיך אנחנו לא משתנים ע"י שרואים כ"כ בחוש, וקידוש השם הזה – זה דבר גדול מאוד. וכתב רבנו יונה (בשע"ת, שער ד, ס"ד-וס"ה): דאין על זה שום עצה ותשובה בבריאה זו, כמו שיש חולי שא"א להתרפאות ממנו כל הימים, ורק המיתה מכפרת. ויש חילוקים אם מראים מהשמים לאדם או לא מראים, דאם מראים הרי דהטענה עליו עצומה. והכל אפשר להשיג רק ע"י מוסר. ובלי זה 'לא עם הארץ חסיד' (אבות ב, ה), כמו בהלכות מי שלא לומד, לא יודע אך לגשת לדבר. וכן במוסר רק אם יודעים לבאר כל מעשה וענין מהיכן זה בא. ואחר

שהוא קצת מאמין ורואה כזה אור, ודאי שצריך לחשוב שזה דרכי שמים להאיר לאדם שיוכל לזכות הלאה, כמו שהקב"ה קיבר המתים של בני הארץ כשבאו המרגלים, שהיה עצה שיהיה מנוחה, והם ביארו שיש דבר בארץ (סוטה ל"ה. רש"י במדבר יג, ל"ג). וכן מצינו במצרים שהקב"ה רצה להראות אמונה, ועל כן שלח את משה אל פרעה. ולמעשה צריכה להיות התעוררות בתפילה ובתורה.

והזכרנו שמצד אחד צריכה להיות שמחה על הנפלאות שעשה לנו, ומצד שני ראינו את משפטי ה' באלפי פצועים ובהרוגים, ובמצב של ה"עת-צרה" של אחינו בארצות ערב, והיינו צריכים להרגיש צערם ולהתפלל עליהם, וגם לקבל פחד ולראות שיש משפט, והתירוף שהחומר הוא מנהיגנו. והכל אפשר להשיג רק ע"י "ויתבוננו חסדי ה'" (תהלים ק"ז, מ"ג) – ע"י התבוננות וציורים.

וכן להיות נושא בעול אפשר להשיג רק ע"י ציורים. ולהרגיש ולצייר כאילו לך יש הצרה הזאת של הפצוע האנוש, או של הנהרג. וצריכים להתחיל לשבור רצון, וזה ההתחלה והגמר שגומר כל רצונותיו לה' יתברך. והגאון (במכתבו) כתב: "שעל כל רגע שאדם חוסם פיו, הרי הוא זוכה ורואה באור הגנוז, שאין כל מלאך וכריה יכולים לשער", ואולי הראה לנו הקב"ה כזה כדי שנקבל אמונה, ונזכה לגאולה שלמה.

♦

שיחה יא – יום רביעי, לסדר: "ויקה קרח, כ' סיון, תשכ"ז

בימים ובשבועות אלו היה מתאים להתחזק באמונה. והמצב הוא שאפשר לראות דברים גדולים, ולמעשה זה לא משפיע שום דבר. שואל אני אתכם האם אחד מכם נהייתה תפילתו יותר עם לב אחרי שראו אמונה, "ושמלוא כל הארץ כבודו"?! (ישעיהו ו, ג)...¹⁰

♦

הארץ הקדושה היא נקודת לבנו באמת

"זאת באמת צריך להיות תשוקת וחפץ כל מי שיש לו חלק ונחלה בתורת משה וישראל, כי הארץ הקדושה היא נקודת לבנו באמת, כי אין לְחַלֵּק הארץ מהתורה, כי הם כלולים יחד בברכת המזון: נודה לך ד' וכו' על ארץ חמדה וכו' ועל יציאת מצרים וכו' ועל ברית הבשר, ועל התורה, וכו'.

ואין לנו תורה באמת רק תורת הארץ, כי מציון תצא תורה, והשגת הארץ היא באמת קודם התורה, כי היא נחלת אבות, והתורה היא תורה צוה לנו משה מורשה וכו', ומה לנו לדבר עוד בשבחה כי היא מכפרת עוון, כל ההולך ד' אמות בארץ ישראל נמחלו לו

עונותיו. כמדומני כי ידידי יודע מה, כמה הייתי מחבב הדיבור על דבר ארצנו הקדושה, כמה ענינים דיברתי מאמונה הנובעת מקדושת הארץ, כמה תועלת ה' לי ב"ה מענינים האלו".¹¹

האמונה בנסי יציאת מצרים וקריעת ים סוף וכו' – אפשר להתחזק בה דווקא בארץ ישראל:

ג' עקב תש"ט. כבוד ידידי וכו' אחדשה"ט.

זכרתי ימים מקדם כי בעת אשר הייתי מתבונן בהחסדים אשר השגנו כמו יציאת מצרים, קריעת ים סוף, כיבוש הארץ, הייתי חושב מי ייתן אם הייתי אל מקום המעשה בארצנו הקדושה – היו כל העניינים האלו אצלי בגדר חוש, ובכלל הייתי אומר כי מקום חו"ל אינו מסוגל כל כך שיהיו נעשים רושם חזק על לבי כאשר הדברים מחייבים בירורים אמיתים כמו שהי' אמיתים אז לכל רואיהם. ועתה ב"ה כאשר זכיתי לזאת אני אומר ייתן ה' שיהי' בידי לחזק את עצמי תמיד בדברים אלו כענין שאמרו הראשונים "כי השמר לך פן תשכח" – הרי זו מצות לא תעשה (רבנו יונה שער ג כז). עכ"ל.¹²

3

'נסים גדולים וגלויים'

הרב חיים שמואלביץ (תרס"ג-תשל"ט)

ראש ישיבת 'מיר'

"עד הנהר הגדול נהר פרת" [דברים א, ז], ופירש"י: "מפני שנזכר עם ארץ ישראל נקרא גדול, משל הדיוט אומר עבד מלך, מלך", [וכע"ז איתא בשבועות מז, ב]. ובבראשית [טו, יח] פירש"י, שבאמת היה קטן מכל הנהרות שהרי נמנה לבסוף, ונקרא הנהר הגדול משום שנזכר עם ארץ ישראל.

הנה נהר פרת אינו מארץ ישראל, אלא כיון שנזכר עם ארץ ישראל, גדלה חשיבותו עד שקראו הכתוב "הנהר הגדול", וא"כ ק"ו הוא שארץ ישראל גורמת חשיבות לכל הנמצא בה, שזוכה לעליה רוחנית גדולה כשהוא בה. וכמו שאמרו: "זהב הארץ ההוא טוב" [בראשית ב, יב] – אין תורה כתורת ארץ ישראל" [ויק"ר פי"ג ה], הרי שאותם לומדי תורה כשלומדים אותה בארץ ישראל תורתן מעולה יותר. וכן אמר הכתוב: "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" [מיכה ד ב], והכוונה לארץ ישראל כמבואר בגמ' ברכות [סג ב]. וכן אמרו שאין הנבואה נגלית אלא בארץ ישראל, ויונה הנביא ברח תרשישה כדי שלא תשרה עליו הנבואה [עיין ילקוט ורש"י ריש יונה, וברד"ק ואבן עזרא פסוק ב], הרי שאפילו מי שהיה בארץ ישראל זכה למעלת נבואה, כשיוצא לחו"ל הוא יורד ממדרגתו ואין הנבואה שורה עליו.

ומצינו עוד במעלת הארץ, במה שאמרו בגמ' נדרים [כב א]: קא תמה ר' יוחנן מכדי כתיב [דברים כח סה]: "ונתן ד' לך לב רגז" בבבל כתיב [והאיך גבר כעסו של אותו בן מחוזא כל כך להרוג את חברו, ר"ן], א"ל ההוא שעתא לא עברינן ירדנא. ופירש הר"ן: "ועבר הירדן לא נתקדש להבאת העומר ולמקצת קדושות", וע"ש בגהש"ס ובקרן אורה שנתחבטו בביאור החילוק שבין קדושת עבר הירדן לקדושת הארץ. הרי שהחילוק הדק הזה בין קדושת הארץ לקדושת עבר הירדן נוקב ויורד, עד שאם בעבר הירדן תיתכן מציאות של לב רגז המביאה לרציחה, לא יתכן כן בארץ ישראל, משום תוספת קדושתה.

ובשטמ"ק שם הביא פירוש אחר שתמיהת ר' יוחנן לא על הרוצח היתה אלא על עולא שפחד מן הרוצח, האיך יתכן שהיה לו "לב רגז" לירא ולפחד ממנו, יעו"ש. והיינו שקדושת המקום פועלת היא על נפש האדם ומועלת להשקיט דעתו ולהצילו מכל מיני פחד. ולימוד הוא לנו גם כלפי קדושת המקום של הישיבה, שבכוחה לסייע בידי האדם, להשיב רוחו, ולעמוד בכל הנסיונות.

והנה יש להתפלא עלינו, שאנו דרים בארץ ישראל, ואין אנו מרגישים כראוי את העליה וההשפעה הבאה לנו על ידה. ופשר הדבר למדנו מדברי חז"ל [דברים רבה פ"ב ח]: "אמר משה לפניו, רבש"ע עצמותיו של יוסף נכנסו לארץ ישראל ואני איני נכנס, אמר לו הקב"ה מי שהודה בארצו נקבר בארצו, ומי שלא הודה בארצו לא נקבר בארצו, יוסף הודה בארצו מנין, גבירתו אומרת "ראו הביא לנו איש עברי" [בראשית לט יד], ולא כפר אלא אמר "גנוב גונבתי מארץ העברים" [שם מ טו] וכו', אתה שלא הודית בארצך אין אתה נקבר בארצך, כיצד, בנות יתרו אומרות [שמות ב יט] "איש מצרי הצילנו מיד הרועים" והוא שומע ושותק וכו'".

והדברים מפליאים, הרי כשבנות יתרו אמרו "איש מצרי" היתה בזה גם הכחשה על יהדותו של משה, והוא שומע ושתק ולא מצינו על כך שום תביעה עליו, ואולי משום שהיה סכנה בדבר אם היה נודע שהוא יהודי, ומ"מ על מה ש"לא הודה בארץ" בשתיקה זו, על זה נענש שלא נקבר בה, ולא הועילו לו הסיבות והטעמים שהיו לו. ומשום שענין זה ש"מי שלא הודה בארצו לא נקבר בארצו" אינו בתורת עונש, אלא הוא מציאות, שכל מי שאינו מודה בארץ אינו שייך לארץ, ואין מועיל מה שיש לו טעמים וסיבות לכך, דמ"מ אין הארץ "רוצה" בו.

ומכאן לימוד עבורנו, בכדי לקבל את השפע המושפע ממרום על ארץ ישראל ועל יושביה, כאמור: "תמיד עיני ה' אלוקיך בה וגו'" [דברים יא יב], יש תנאי לכך, שצריך להיות שייך לארץ - "מודה בארץ", דהיינו להכיר במעלתה ובחשיבותה, ורק ע"י הרגשה זו נכנס האדם תחת ההשפעה המיוחדת לארץ.

כתוב: "ויקן את חלקת השדה אשר נטע שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה" [בראשית לג יט], ופירש באבן עזרא: "הזכיר זה הכתוב להודיע כי מעלה גדולה יש לארץ ישראל, מי שיש לו חלק בה חשוב הוא כחלק לעוה"ב", והובא ברמב"ן שם. הנה, מלבד המצוה שבישוב ארץ ישראל, הרי עצם קניית חלק בארץ היא כקניית חלק לעוה"ב. אך נראה שגם זה הוא רק במי שהוא "מודה בארץ", ומרגיש את גודל חשיבות קנין חלק בארץ, שרק ע"י כן הוא נחשב כקונה חלק לעוה"ב.

ומצינו בבנות צלפחד שאמרו: "תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו" [במדבר כז ד], וברש"י [שם כו סד]: "שעל הנשים לא נגזרה גזירת מרגלים לפי שהן היו מחבבות את הארץ, האנשים אומרים "נתנה ראש ונשובה מצרימה" [במדבר יד ד], והנשים אומרות "תנה לנו אחוזה" [וכע"ז בבמד"ר פכ"א י]. מצאו חז"ל שבקשת הנחלה שלהם לא היתה סתם בקשה לקבלת רכוש, אלא היא באה משום חביבות הארץ, שהכירו במעלת קניית חלק בארץ וחייבו את הארץ, וע"י כן זכו להיכנס לארץ, וניצלו מגזירת מרגלים שהיתה משום שמאסו בארץ חמדה ולא רצו בה.

ויתכן שזהו ג"כ הטעם שנמחל לישראל על חטא העגל, ואילו חטא המרגלים לא נמחל להם, ומתו כולם במדבר, ומשום שחטאם היה שהוציאו את דיבת הארץ רעה ולא רצו בה, ממילא לא שייך על דבר זה מחילה שהרי מ"מ אינם שייכים לארץ ואינם ראויים להיכנס אליה.¹³

'נכון כסאך מאז'

פרק משיחת הודיה ושבח של ראש ישיבת 'מיר', הרב חיים שמואלביץ,
שנישאה בהיכל הישיבה, שבוע ימים לאחר סיום מלחמת ששת הימים

"חז"ל אומרים על הפסוק: "נכון כסאך מאז מעולם אתה", הגם ש"מעולם אתה", ביחס לכביכול אין שום שינוי, אבל "נכון כסאך" כלומר, "מלכות שמים", זה היה מ"אז" מ"אז ישיר משה", מה"מאז" הראשון היינו מה שאמר משה רבנו להקב"ה "ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה" היה כביכול כיסא הכבוד רעוע, ועתה ב"אז ישיר" נתייצב הכיסא ונתגלה כבוד שמים.

מה היה לנו כאן לפני שבוע? היה לנו ה"אז" השלישי, "אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמוגו כל יושבי כנען". כל העולם עמדו פעורי פה וראו כי "ה' איש מלחמה"! אינני נביא, אני איש פשוט, אבל ברור לי שאם היה היום נביא הוא היה מכריז: "נכון כסאך מאז!"

הללו את ה' כל גויים שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם הללויה", "ה' איש מלחמה ה' שמו".

הגר"א כתב באגרת לאמו: אם אזכה ואעמוד ליד שערי השמים אתפלל בעדכם. הוא לא זכה, אנחנו זכינו ובעז"ה נעמוד ליד שערי השמים – הכותל המערבי להתפלל עבור כלל ישראל. ניתן שבח והודאה, "נכון כסאך מאז". בשם כולם, בשם כל הישיבה. כולנו חייבים בשבח והודיה להקב"ה, וב"ה עשינו זאת עתה...¹⁴

♦

מעשה בכובסת:

כתב הסופר, ר' חיים גרילק: "את הסיפור הזה היה אבי ז"ל מספר לנו כשהיינו ילדים, ומדי ערב יום הכיפורים אני נזכר בו. בימי מלחמת ששת הימים למד אבי בישיבת מיר שבשכונת בית ישראל בירושלים. השכונה, בהיותה בפאתי הגבול, טווחה ללא הרף בפגזים וכדורי צלפי הלגיון הירדני. באין מקלט מוסדר, הצטופפו בני הישיבה ורבניה וכן רבים מתושבי האזור בחדר האוכל שבקומת הקרקע, כשכל העת מרעידים פיצוצי פגזים שנוחתים את הכתלים המחוזקים בשקי חול. הפחד היה עצום, התפילות לא חדלו אף לרגע, פגז, לו היה חודר דרך הקומות העליונות, היה מוביל לאסון נורא. עם תום המלחמה כשיצאו לבדוק את הנזקים גילו מספר פגזים שנחתו על גג הישיבה ולא התפוצצו.

מיד ניגשו לראש הישיבה רבי חיים שמואלביץ זצ"ל (על שמו אני קרוי) וסיפרו לו על הנס הגדול. אמר להם רבי חיים, אינני יודע חשבונות שמיים, אך לבי אומר לי בזכות מי נעשה נס זה לכולנו. אחת הנשים שהצטופפה עמנו במקלט הייתה אישה שכולכם מכירים, אישה עגונה שבעלה נטשה באכזריות לנפשה לפני שנים רבות עם חמישה ילדים קטנים. ובעוד כולנו זועקים ומתפללים וקורעים שערי שמיים שמעתי גם אותה שופכת שיחה ואומרת: ריבונו של עולם, אני מוחלת לו! על הכל אני מוחלת לו! על כל הצער והכאב שהם מנת חלקי שנים ארוכות, על ייסורי העוני והמחסור ועבודות הדחק בהן אני נאלצת לשבור רעבון ילדיי, על הכל אני מוחלת לו, לבעל שנטש אותי כך עגונה ואומללה. וגלוי וידוע לפניך עד כמה קשה היא מחילה זו מלפניי. אך כעת אני מוחלת ובלב שלם. וכשם שאני מחלתי, גם אתה תמחל לנו על כל עוונותינו ותוציאנו מכאן בריאים ושלמים. התפילה הזו של אותה עגונה גלמודה, יותר מתפילות כולנו, אמר רבי חיים לתלמידיו, ברור לי שהיה בה כדי להציל את הישיבה. ואבי אז היה מוסיף לנו כדי שניטיב להבין, נס הסליחה גדול הוא יותר מנס פגז שלא התפוצץ.

מאמע רוחל'...

סיפר הרב מנחם פורוש ז"ל: "לאחר מלחמת ששת הימים, כשזכינו בחסדי שמיים לחזור לקבר רחל, באתי לשם עם הצדיק הירושלמי 'אבי האסירים' רבי אריה לוי זצ"ל, והגאון רבי חיים שמואלביץ. לקחתי קרטון וכתבתי עליו: 'כאן קבר רחל'. במקום היו בכיות נוראות. רבי אריה לוי צעק בבכי: 'מאמע רחל', ורבי חיים שמואלביץ אמר בבכיות נוראות: 'אימא רחל, כתוב בפסוק 'מנעי קולך מבכי', ואני אומר לך המשיכי לבכות כי יש שר לפעולתך'. קשה לתאר את המעמד הנורא, רווי ההוד שהיה שם".¹⁵

הרב חיים שמואלביץ, פירש את דברי חז"ל בהגדה של פסח: "שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלה". בשירת "אז ישיר" נאמר "אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד וגו'". התורה מביאה זאת כחידוש מחודש, כדבר שאינו מן הרגילות. כי על כן, טבע האדם הוא לבלתי היות מושפע אפילו מנס גלוי, אפילו המראה הנורא הזה אין בכחו לעשות בו שינוי של ממש. "אז נבהלו אלופי אדום וגו'" – אף זה עצמו היה נס, שכן אפילו נסי מצרים הנוראים, מצד עצמם לא היו עושים רושם עליהם כל-כך.

הרי לנו הסבר לתופעה המתגלית לעינינו כהיום הזה (הדברים נאמרו לאחר מלחמת ששת הימים). כיצד הכל רואים נכוחה נסים גדולים וגלויים, אך הללו אינם משפיעים עליהם רושם כלל, מביטים נפעמים ומתפעלים, וממשיכים לחיות אותם חיים. דבר זה בכחו להטיל אימה ופחד על לב אנוש.¹⁶

סעודת הודיה ביום ירושלים:

חתנו של הרב שמואלביץ, הרב יצחק אזרחי, סיפר כי חמיו, היה נוהג לערוך בביתו סעודת הודיה מידי יום ירושלים.

4

"אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בד"
הרב יחזקאל אברמסקי (תרמ"ו-תשל"ו)
בעל ה"חזון יחזקאל"

כתב הרב יעקב הלוי פילבר: "בשבתות הכוננות" (בין יום העצמאות לפתיחת המלחמה) היה הרב אברמסקי זצ"ל מדגיש בשיעורו השבועי בשכונת בית וגן, את הכתוב בסידור (בתפילת

יוצר אור): "כי הוא לבדו... בעל מלחמות...", והיה מסביר לשומעי לקחו כי מלחמות בעולם אינן פרי בחירתם החופשית של בני אדם, אלא, הקב"ה הוא לבדו בעל המלחמות והאדם אינו אלא נפעל בה. אחרי המלחמה אמר כי הניצחון המופלא הוא בזכות מסירות הנפש של חיילי ישראל שחרפו נפשם למות למען כלל ישראל".¹⁷

וכן כתב גם הרב אריה קוסטינר, ממשנתפי השיעור השבועי של הרב אברמסקי לבעלי בתים בבית וגן: "באחד מהשיעורים אחרי מלחמת ששת הימים סיפר לנו הרב: שאלו אותי, בזכות מה ניצחנו? תשובתי הייתה: בזכות המסירות נפש של חיילינו".

ועוד זאת: "לפני ר"ה תשכ"ט, בתקופת המרדפים בבקעה שבהם נפגעו ונהרגו חיילים ומפקדים רבים, אמר לנו הרב בשיעור: מי שלא יזכיר בתפילת הימים הנוראים את החיילים הנלחמים על הגבולות ספק אם תפילתו תפילה. הוא חזר על הדברים מספר פעמים".

ושבו: "...עם נושע בה'... ואשר חרב גאותך... ושאל הרב אם ה' עוזר א"כ בשביל מה החרב? כדי שלעם ישראל תהיה גאווה. הגאווה של עם ישראל היא חלק מן הגאולה". ולסיום: "במס' ברכות נאמר על הפסוק בשירת הים "עד יעבור עמך ה'" – זו ביאה ראשונה, "עד יעבור עם זו קניית" – זו ביאה שנייה. המשך הרב וציטט "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך" ואמר: פסוק זה נאמר על הביאה השלישית של ימינו, עם ישראל יהיה בא"י וירושלים תהיה בידינו, ובקרוב בעז"ה יבנה המקדש".¹⁸

♦

ביום שמחת תורה שנת תשכ"ח, אחרי שנתכבד לעלות ל"חתן תורה", דרש כמין חומר את הפסוקים הבאים מן הקריאה שקראו לפניו, בהקשר עם המאורעות הכבירים שהתרחשו בשנה שחלפה ("מלחמת ששת הימים" ושחרור הכותל המערבי). פתח ואמר: "אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בד'", פירוש, ד' לבדו הוא שהושיע אותך. ואם תשאל: "ואשר חרב? דהיינו: הלא כולם ראו בעליל והשתמשנו בחרב? אין זה רק "גאוותך", כלומר, זוהי תופעה למראית עין בעלמא, כדי – שיהיה לך במה להתגאות! עוד דרש אז מעניינא דימא בכתוב הקודם: "ויגרש מפניך אויב" שנתקיים בנו זה מקרוב. באיזה אויב הכתוב מדבר? "ויאמר השמד" – באויב שזמם להשמידנו לגמרי. מעתה מבקשים אנו שיתקיים כבר בשנה זו: "וישכון ישראל בטח בדד"..."¹⁹

אחרי מלחמת ששת הימים בשנת ה'תשכ"ז, כשנפתחה הדרך למקומות הקדושים, נסע רבנו לשפוך שיח-תפילה ב"קבר רחל אמנו" אשר בדרך אפרתה. והיה עומד שמה ומדבר בלשון נוכח כבן אל אמו יולדתו: "הרי יש לך, אמא, הבטחה מרבש"ע, כי יש תקווה לאחריתך, עלי איפוא בתביעה לפני כיסא הכבוד ותדרשי בתוקף שיחיש מהרה ויקיים את הבטחתו! אצל

הכותל המערבי היה מרים את ידו למעלה וקורא ברגש חי את הפסוק (תהלים כח, ב): "שמע קולי בשועי אליך בנשאי ידי אל דביר קדשך"²⁰.

"במקום חילול השם, ח"ו, לא חלק כבוד לאף אחד. מאלפת למדי מבחינה זו, היא האיגרת ששלח אחרי "מלחמת ששת הימים", בשלהי קיץ תשכ"ז, אל ראש הממשלה דאז מר לוי אשכול. באיגרתו בא להגיב ולמחות על תכנו של פרסום שהופץ בקרב האוכלוסייה ע"י מרכז ההסברה במשרד רה"מ. הפרסום שהוכתר בכותרת "אתה עשית זאת" הכיל בין-השאר רשימה של "הישגי ישראל במערכת ששת הימים אשר הושגו בכוח-העמידה של העם כולו". רבנו באיגרתו קובל על כך שברשימה זו בולטת ההשמטה של "עיקר העיקרים" ומהו? "בין כל פרטי הפרטים שנמנו בין אמצעי ההישג – אפילו ברכת ההורים (לחיילים) – אין זכר, אפילו אגב אורחא, על הצומות וזעקתם של בני ישראל בארץ ובתפוצות אל אלקי הצבאות, עוד קודם המלחמה, כאילו ח"ו אין ה' בקרבנו?! הפסד רב יש בהשמטה זו, בין כלפי פנים בין כלפי חוץ. הנוסח הזה מטיל אימה ופחד על האבות והבנים, כאשר אלה המוליכים אותנו בקרב, מסיחים את דעתם לגמרי מהאמור בפרשת השבוע (פ' תצא) "כי ד' אלקיך מתהלך בקרב מחניך להצילך ולתת אויבך לפניך". ועוד: למה יאמרו הגויים, שמדינת ישראל היא מדינה בולשביסטית, השוללת עזרת ד', ואמונתה בכוחה ועוצם-ידה ולא תהיה תפארת ישראל על הדרך הזאת בעיני העמים, שהשקפתם שונה מזו". בחתימת דבריו ציין, שהנו משער כי ראש הממשלה – אשר כל דבר היוצא ממשרדו טעון שיקול-הדעת מנקודת השקפתו של העם כולו – אין לו חלק בעריכת פרסום זה "ואנו משיאים לו עצה הגונה להוציא איגרת אחרת בתיקון מעוות זה"²¹.

לאחר מלחמת יום הכיפורים, כתב הג"ר יחזקאל אברמסקי (ספר 'קובץ מאמרים מאת הגאון רבי יחזקאל אברמסקי' עמ' קכ. מובא גם ב'המחנה החרדי' גיליון 513): "מי חכם ויתבונן בחסדי ד' שלא נתננו טרף לשיניהם של אויבינו... אלו הם דברי מזכיר נאט"ו בהרצאתו בפני האקדמיה הצרפתית למדעי המדינה: 'היה רק נס שצבאות הערבים לא הגיעו לתל אביב תוך 24 שעות, כי מצרים סוריה (ועיראק) הטילו למערכה 5,000 טנקים, 900 סוללות טילים. סוריה פתחה בהתקפה שלה נגד הצבא הישראלי ברמת הגולן עם 12,000 טנקים. היה זה נס ממש שכוחות משוריינים אלו נכשלו מלהגיע לתל אביב תוך 24 שעות'. בינו נא והודו להשם, 'זובח תודה וכבדני ושם דרך (ובזה שהוא מביא תודה הוא משים דרך) אראנו בישע אלהים' (שארנו עוד ישועות ונפלאות) וכן יהי רצון". יחד עם זאת, בהקדמתו לספרו 'חזון

יחזקאל' (נדה ומקוואות) כתב על מעלת לימוד התורה וסיועה לניצחון בקרבות: "ניצחון ישראל על אויביו בקרב, לא היה רק בזה אשר האדם יראה לעיניים בתופשי מגן וחרב בשדה המלחמה. אך גם ברוח תופשי התורה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שהוסיפו אומץ וגבורה בצבא הלוחם בכח של מעלה, "זרועם של ישראל בנצחוננו של בן כוזיבה היה בכח תפילתו של ר' אליעזר ולא בגבורתו של בן כוזיבא לבד". בקובץ מאמריו הוזכרו דבריו שיותר יש להתאמץ בלימוד התורה מבירושת הארץ, שהרי בציווי ה' ליהושע על ירושת הארץ נאמר: 'חזק ואמץ' בעוד באזהרה על לימוד התורה נאמר: 'חזק ואמץ מאד' (יהושע א רז).

5

חובתנו כלפי ארץ ישראל הרב יוסף אליהו הענקין (תרמ"א-תשל"ג) מחבר "לבאיברא" ומגדולי הפוסקים

בשלושה שמות עיקריים נקרא ישראל והם; יעקב, ישראל ועמו (עם ה'). כל אחד יש לו תקופה מיוחדת. בשם יעקב נקראים בזמן שהם בגלות, בארץ לא להם, שיעקב מורה על הכנעה וענוה, וביחוד בזמן שהם בשעבוד קשה, שנא' בהם "גוי נתתי למכים וגו'". בדרך זה תפסו ישראל במשך כאלפים שנה, מחורבן בית שני עד היום שישראל קבלו על עצמם כמה שבועות, שבועה שלא ימרדו באומות ולא יעלו בחומה ולא ידחקו את הקץ וכו'.

בשם ישראל נקראים בזמן שהן ממלכה וממשלה, ביחוד בשעת תקופת הכיבוש של ז' אומות, והי' ברום המעלה. ואמנם היו זמנים אחר חורבן בית ראשון, בזמן בית שני בתקופת החשמונאים, אף שכבר קודם בנין בית שני נאמר לזרובבל 'לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי וגו', אבל משום כובד הגלות וביטול התורה והמצוות ע"י שלטון היונים הוכרחו למנות להם מלך ולתפוס ממשלה. ועל אותה תקופה נקראו בשם עמו (עם ה'), ובתקופה זאת לא הורשו לעשות כיבושים חדשים. וע"ז נאמר "ה' עוז לעמו יתן, ה' יברך את עמו בשלום", היינו שאף שהשי"ת נתן להם עוז וגבורה לנצח שונאיהם, אבל זה רק בגבולי א"י, והצלחתם צריכה להיות רק בדרך השלום – שלום ביניהם בעצמם, ושלום עם שכניהם, להשתדל בטובם ובתועלתם, שע"ז ישגא שלומם וטובם, והעיקר הוא שהממלכה תהא נהוגה בדרך התורה. ומשום שעברו החשמונאים ע"ז לא נתקיימה הממשלה בידם. אחר חורבן בית שני ואחרי הנסיון להקים ממשלה ע"י בר-כוכבא ונפלה, נתחזקה ההשבעה על ישראל וקימו וקבלו אותה עד תקופה שלנו.

ובזמן שהתחילה התנועה להקים ממשלה בישראל באמתלא שהאומות הגבירו הגלות והשעבוד על ישראל, ועברו הם על השבועה, ע"כ בטל האיסור של השבועות, לדעת מכוני

הממשלה. גדולי הדור ברובם לא הסכימו על זה, אבל השמעון והלוי, מקנאי קנאת עם ישראל, יסדו הממשלה ברשות האומות ועלתה בידם. אבל יעקב סבא אמר ע"ז "עכרתם אותי להבאישני", ואעפ"כ אמרו חז"ל "יעקב אבינו לא היה רוצה שיעשו בניו אותו מעשה של שמעון ולוי, אבל כיון שעשו אמר מה אני מניח את בני ליפול ביד האומות, עמד וחגר חרבו כנגדן".

כזאת חובתנו בזמן ובתקופה שלנו לעזור לממשלה בכל הכח, בין בגוף ובין בממוץ, ובכל שאר מיני השפעות, כי הוא נוגע לא להממשלה בלבד אלא לכל א"י, אף לאלה שהתנגדו ליסוד הממשלה.

השטן מרקד גם באלה שמאמינים שהיה נס גדול בניצוח של ממשלת ישראל וחושבים שכיון שהיה נס בוודאי זו תקופת המשיח ואין צריך השתדלות, וזו טעות גדולה. אות ומופת על זה ממלחמת עמלק. אחרי כל הנסים הנוראים בקריעת ים-סוף וירידת המן ועוד, אמר משה ליהושע "בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק, והי' כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו'", ופירשו חז"ל "שבזמן שישראל פנו כלפי מעלה ושעבדו לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים", והענין כולל תשובה, תפילה, וצדקה, והתחזקות במלחמה, ללמדך שאפילו בזמן נסים גדולים צריך להתנהג גם בדרך הטבע.

ואלה המדברים במאד על דבר המשיח עושים שלא כהוגן, מפני שמרפים בזה ידי העוזרים, מכיוון שסומכים על הנסים. וביארתי בזה מכבר מאמר חז"ל שמשה קרא להושע בן נון יהושע, לרמז שהשם יושיעהו מעצת מרגלים. וקשה על זה שהרי יהושע נקרא מכבר, תיכף אחר קריעת ים סוף יהושע. וגם קשה למה צריך תפילה, שהרי המרגלים כשרים היו באותה שעה, ולמה לא התפלל גם בעדם. אבל במרגלים יש שני עניינים – מרגלים בנפש, כמו שכתוב ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, שיעקר ביאור ענין מרגלים הוא: מתחפשים לאוהבים ובאמת הם שונאים. ובנפש יש שני עניינים, אמונה בנסים שלא כדרך הטבע והתחזקות בדרך הטבע. המלה לבבכם מורה על נסים שהאמונה היא בלב וכתוב ע"ז בתורה בכל לבבכם, פירשו חז"ל בשני יצריך, ביצר הטוב וביצר הרע, היינו שצריך להאמין בנסים אפילו בזמן שהקב"ה מצוה ללכת בדרך הטבע ואין לסמוך על הנס, ובזמן שהקב"ה מצוה ללכת כנגד הטבע צריך לשמוע לדבריו. ואחרי עיניכם זה הענין של טבע, שבכולם צריך לשמוע בקול ה', הן בפעולה והן להימנע מפעולה.

אבל היצר הרע משבש שני העניינים. בזמן שצריך לסמוך על הנס הוא מסית ומפתה שאי אפשר לסמוך על הנס, ועל זה פירשו אחרי לבבכם זו מינות, ולהיפך בשעה שהקב"ה מצוה שלא לעשות פעולות והיצה"ר מפתה ללכת בדרכים עקלקלות שגורמים חורבן, וזהו אחרי עיניכם, זה זנות, רמז על ענין של בלעם שפיתה את ישראל להתקרב עם מדין ולזנות עמהם בשביל להימנע ממלחמה, אבל בזה גרם חורבן למדין וגם לישראל. וזהו הפירוש שמשה

התפלל על יהושע שהשם יצילהו מעצת מרגלים, הכונה שמושה חינך את יהושע מילדותו על שני הדרכים האלה: דרך הנס ודרך הטבע, שאפילו בשעת הנסים צריך התחזקות בדרך הטבע, ולהיפך אפילו בשעת הטבע, שהקב"ה צוה ללכת בדרך הטבע צריך לשמוע בקול ה' ואפילו בשעה שדרך הטבע מסוכן עפ"י שכל. וזה ה' טעות של המרגלים. אף שהאמינו בנסים הגדולים והנוראים של השם לא רצו ללכת למלחמה, מפני שהם חשבו שאם הקב"ה רוצה בנסים אין צריך למלחמה, ואם הקב"ה רוצה במלחמה צריך שתהא בדרך הטבע: חזקים נגד חלשים, בצורים נגד פרזים. ובזה נכשלו והכשילו את ישראל. אבל יהושע וכלב האמינו שאפילו בדרך הנס צריך לשלב את הטבע. ולהיפך בשעת הטבע צריך להאמין בנסים, ושניהם כאחד יהיו תמים.

והנוגע לזמננו: כל העם מקצה צריכים להתאחד בכוח לעזור הניצחון. ולעומת זה הממשלה צריכה בכל כוחה לעזור לישוב התורני, שהוא יסוד של הממשלה, שבזכותו נוסדה ובזכותו מתקיימת, שהיא ערובה לשלום, ולא לעשות כבושים חדשים, שזהו החלק התורני מסרו נפשם על השלום במשך כאלפים שנים, כי תנאי ה' בכבוש "ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חוקי ותורותיו ינצורו". אמנם הממשלה יסדה את הרבנות הראשית וסעיפיה ועוזרת ומחזיקה ישיבות ובתי תורה, ואנשי החיל מתנהגים בכשרות ע"י השגחת רב מפורסם, וכל עניני הגיטין והקידושין שבמדינה הם תחת הרבנות הראשית וסעיפיה. ואמנם יש לעז על שלוחי המדינה המשפיעים על המהגרים לא"י ממדינות אחרות המתפתים ומושאים על ידם לעזוב דרך התורה וזה מביא אסון גדול להם וגם לכל המדינה. וזה דורש תיקון מידי לביסוס ולקיום המדינה. והדורות הבאים של החופשים אינם בטוחים כלל להיות בארץ ישראל ובשם ישראל. ורק הנהגה תורנית ערובה לזה. ועל שלשה דברים העולם (ועולמו של ארץ ישראל) קיים על הדין ועל האמת ועל השלום. ה' יברך את עמו בשלום.²²

6

'לא החזיק לעד אפו'

הרב חיים פרידלנדר (תרפ"ג-תשמ"ו)

משגיח רוחני בישיבת פוניבז'

במלחמה זו (מלחמת יוה"כ) אנו רואים הנהגת שמים שונה מבמלחמה הקודמת - "מלחמת ששת הימים" - אז קדמו לפרוץ המלחמה שבועיים של חרדה וכוננות גשמית ורוחנית כאחת, מלאים בתפילות ובבקשת רחמים. ועד כדי כך גברה הדאגה מהאסון העומד להתרחש. שהיה חשש כבד שיפלו חללים רבים מהאוכלוסייה האזרחית, ולכן הכינו שטחים נרחבים שישמשו בעת הצורך לבתי קברות המוניים. הימים האלה הביאו להתעוררות

עצומה. ואח"כ בתוך ימים ספורים באופן פתאומי הביא הקב"ה ניצחונות בלתי צפויים בכיבוש ירושלים ושאר חלקי ארץ ישראל, וישועות גדולות שלא חשבו עליהן כלל. המעבר החד מבירא עמיקתא של אימה ופחד לאיגרא רמה של רווח והצלה נפלאים, גרם להתרוממות גדולה ולהרהורי תשובה רבים בכל שדרות העם.

אמרו אז גדולי ישראל שהשי"ת התנהג אתנו ברחמים גדולים כדי להעיר את לבנו לתשובה, כדברי ה"תומר דבורה" (פרק ראשון, ה' - לא החזיק לעד אפו) "שאפילו האדם מחזיק בחטא, אין הקב"ה מחזיק אף. ואם מחזיק, לא לעד, אלא יבטל כעסו אפילו שלא ישוב האדם, כמו שמצינו בימי ירבעם בן יואש (מלכים ב, יד) שהחזיר הקב"ה גבול ישראל", מלבוא חמת עד ים הערבה (שם, כה), ובזמנו היה שטח מלכות ישראל גדול יותר מבזמן שאר מלכי ישראל, "כי ראה ה' את עני ישראל מורה מאד, ואפס עצור ואפס עזוב ואין עוזר לישראל" (שם בו). "והם היו עובדי עגלים, וריחם עליהם ולא שבו אם כן למה ריחם? בשביל מידה זו שלא החזיק לעד אפו' אדרבא מחליש אפו, עם היות שעדין החטא קיים, אינו מעניש, אלא מצפה ומרחם אולי ישובו". כאשר השי"ת רואה שמידת הדין והעונשים אינם פועלים להחזיר בתשובה, לפעמים הוא משנה את ההנהגה, כי אולי דוקא מתוך רחמים רבים וישועות גדולות שלא עפ"י שורת הדין יתעוררו להתקרב אל ה' ואמנם במלחמה הקודמת כתוצאה מהפדות וההצלה והארת הפנים הגדולה שזכינו להן הייתה התעלות, אבל היא חלפה מהר ולא ניצלנו את השעה כדבעי לשינוי יסודי באורחותינו.²³

הרב פרידלנדר, עסק רבות בתורת הרמח"ל וההדיר את כתביו. לאחר מלחמת ששת הימים, בשנת תשכ"ט הוציא לאור את הספר 'קול התור', העוסק בדרכי 'אתחלתא דגאולה' ע"פ שיטתו של הגאון מווילנא. וכן, נמנה אז על מקימי ארגון "מורשת אבות - אל המקורות", שעסק בקירוב רחוקים והפצת יהדות.

7

'הנס מחייב' - שיחת התעוררות לחודש אלול ה'תשכ"ז
הרב אברהם פנחס גרודזינסקי (~תרס"ח-תשמ"ה)
 מנהל רוחני בישיבת 'בית הלל' בבני ברק

ר' ישראל מסלנט זצוק"ל כותב: "ומלפנים כאשר ידעתי כל איש אחזו פלצות מקול הקורא חודש אלול, החרדה הלזו נשאה פרי. כאשר נפשיט מעלינו לפי שעה מלבושים המגועלים

ונלבש מחלצות, נראה בעליל, כי יש לפחוד ולרתות, כ"א לפי ערכו כפלי כפלים מאת אשר לפנים".

חושבני, כי מלבד הירידה האימה ביראת שמים בדורנו אנו, מר' ישראל זצוק"ל ועד היום הזה, הרי יש לנו עילה וסיבה נוספת לחזור ולהתעורר ולשגן לעצמנו יומם ולילה מלים אלו, כי "יש לפחוד ולרתות כפלי כפלים מיום הדין הגדול והנורא!".

כי לאחר שזכינו לראות נסים ונפלאות לאין שיעור, הרי מעשינו ואורח חיינו ייבחנו לאור הכתוב והמודגש בתורה באריכות: "כי עיניכם הרואות את כל מעשי ה' הגדול אשר עשה וגו'" (דברים יא ז). אם ח"ו נהיה נתבעים על כך פעם, או לנו מיום הדין ואוי לנו מיום התוכחה. מה נשיב אז ואנה נשים את פנינו מבושה!?

רבנו בעל "חובות הלבבות" אומר בתחילת "שער עבודת אלוקים", לאחר שהוא מבאר את אופני טובותיו של הקב"ה אל האדם (בשער הבחינה): "התחייבנו לזכור אח"כ חיובי ההודאה עליהם. והוא קבול עבודת האלוקים".

לפיכך, חייבים אנו, במיוחד בחודש אלול השתא, שנת תשכ"ז, להשתדל לפתוח את סגור לבנו, לפתוח שער עבודת אלוקים בדרך חדשה ושונה ומקורית לגמרי, מכפי שנהגנו עד היום.

רבנו יונה זצ"ל מונה ('שערי תשובה', שער שלישי, אות יז) בין המעלות העליונות שמצווים אנו עליהן בקיום מצוות עשה, גם את המעלה של זיכרון חסדיו של הקב"ה וההתבוננות בהם, שנאמר: "זכרת את כל הדרך". נתבונן איך מתמקדת מידת הרחמים בדין: בני עם ישראל, ע"י שרפו ידיהם מדברי תורה, גרמו שרפו, כביכול, ידי הקב"ה להצילם משונאיהם. "בעצלתים ימך המקרה" (קהלת י', יח), נעשה שונאו של הקב"ה מך כאילו לא היה יכול, ח"ו להושיע. אז בא עמלק. עמלק הוא סמל הרע והרשע בעולם. הוא בא להשפיל ח"ו כבוד אלוקים וכבודם של ישראל. עמלק פגם בכסא הכבוד של הקב"ה. אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה שמו של עמלק. מלחמה לה' בעמלק מדור דור.

מה עשה הקב"ה כשרצה לעזור לעם ישראל ולהצילו מידי שונאיו? הוריד כסאו למטה במקום החוטאים, על מנת לעורר את רחמיו, ומשם הוא מושיעם מיד בני בניו של עמלק. "ושמתי כסאי בעולם והאבדתי משם מלך ושרים" עילם – זו שושן הבירה. מלך – זו ושת. ושרים – זה המן ועשרת בניו" (ע' רד"ק ירמיה מט, לח). "גם כי אלך בגיא צלמוות לא אירא רע, כי אתה עמדי". אמרו רז"ל: "אפילו בגיהנום יורד ה' אל האדם להיות אתו שם" (ילקוט שמעוני, ירמיה מט). "ה' גיבור לעולם ורב להושיע". מידתו של הקב"ה, לאחר שחטא אדם ופגע בכסא כבודו של הקב"ה, הוא רב להושיע, מנמיך כסאו למטה ומושיעם משם.

יתר כל כן. הקב"ה הוא ארך אפים ומאריך אף לרשעים גם בזמן רשתתם. כך מצווים אנו להתנהג וללכת בדרכיו: "מה הוא רחום וחנון אף למי שאינו כדאי והגון – אף אתה כן";

"ויצוו אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים" ציוה עליהם להנהיגם בנחת ובסובלנות וכמו כן ציוה עליהם לחלוק לו לפרעה כבוד בדבריהם.

כבודו של האדם חשוב בעיני ריבון העולמים, אף סגנון דבורו, ואפילו בשעה שזה עומד ברשעו, כי האדם, באשר הוא אדם, נברא בצלם אלוקים. "ויפח באפיו נשמת חיים" – ל"רוח ממללא". כשפרעה עומד ברשעו ומסרב לשמוע בקול ה' ואומר למשה: "אל תוסף לראות פני, כי ביום ראותך פני תמות" הרי עשו דבריו של פרעה, ואפילו צורת הדיבור המחוצפת שלו, רושם בשמים, ועל כך אמרו: "אל תהא קללת הדיוט קלה בעיניך" (מגילה טו.) והנה בזמן שמשה רבנו ע"ה עמד והתפלל מספר תפילות כמנין "ואתחנן", שהקב"ה ירשה לו להיכנס לארץ הקודש, ענה לו הקב"ה: "אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה".

אסתר המלכה העמידה עצמה בסכנה ללכת אל הרשע, ללא קבלת רשות ולהתייצב בפני איש צר ואויב, אחשוורוש כהמן הרע הזה. "כאשר אבדתי אבדתי". שכן שניהם יחד, אחשוורוש והמן שותפים היו בהסכמה להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים. בלכתה מתפללת אסתר המלכה ומבקשת רחמים מהקב"ה: "הצילה מחרב נפשי, מיד כלב יחידתי". פתאום היא מרגישה שהשכינה נסתלקה ממנה והיא אומרת: "אלי אלי, למה עזבתני, רחוק מישועתי דברי שאגתי!" אסתר המלכה אינה מייחסת אותה שעה את הסתלקות השכינה משום שהיא הולכת לבית פסלים וע"ז, אף לא מפני שהיא הולכת, כאילו, מרצון אל אחשוורוש בניגוד לדרך הליכתה אליו עד כה באונס. הארה פנימית העמידה אותה בבת אחת על השגיאה שנפלטה מפיה בפגעה בכבודה של מלכות, של אותו רשע, אחשוורוש, בכנותה אותו בשם כלב. מיד חזרה בתשובה וחזרה וביקשה מלפני הקב"ה "הושיעני מפי אריה..." (ילק"ש אסתר ה).

שאיפה פנימית כזו להדמות אל הקב"ה בי"ג מידות של רחום וחנון, אפילו כלפי רשע, התרוממות לדרגה עליונה כזו העלתה את כל אותו הדור למעלה ממדרגת 'ויחן' כאיש אחד בלב אחד, ואז קיבלו את התורה מאהבה: "קיימו וקיבלו", מה שקיבלו כבר.

בזמן מתן תורה הודיע לנו הקב"ה ע"י משה רבנו ע"ה: "הנה אנכי בא אליך בעב הענן". מפרש שם הרמב"ן שזהו הערפל, בעבור ישמע העם דברי ויהיו הם עצמם נביאים בדברי אתם מהערפל אשר שם האלוקים, והכול רואין ומכירין בו. וכן גם בימי מרדכי ואסתר, בא אליהם הקב"ה בכסא כבודו לגלות טובו וחסדיו והשרה שכינתו ביניהם להושיעם בעת צרתם, כמו בסנה למשה רבנו, ואז נגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו, כי פי ה' דיבר, כמו שיהא באחרית הימים בבא"ס, וקבלו את התורה ברצון ובאהבה.

כך אף אנחנו זכינו בימינו אלה לראות גילוי שכינה בנסים ונפלאות, באותות ובמופתים. לפיכך, כל אשר רוח בו וכל אשר לו לב פתוח להתבונן ולהבין ולהרגיש, חייב לקבל עול תורה באהבה ולאהוב כל אחד ואחד מישראל באהבה רבה ובאמת.²⁴

8

דור שפל מול גילויים מופלאים
 הרב יעקב ניימן (~תרס"ה-תשמ"ג)
 ראש ישיבת 'אורישראל' פ"ת

"ה' ילחם לכם ואתם תחרישון" (שמות יד, יד), דורנו זכה לראות נסים גלויים, במידה שלא זכו לה דורות קודמים. הדורות שהיו בתוכם הרבה יותר צדיקים וגאונים וכל יהודי פשוט היה שומר תורה ומצוות, לא זכו לראות בעיניהם מה שדורנו זכה לראות. אומרים בשם אדמו"ר אחד שדרש על הפסוק "אז ימלא שחוק פיננו" – כשהמשיח יבוא יהיה שחוק גדול, ימלא שחוק פיננו, ומה יהיה השחוק? כי הנה היו דורות קודמים מלאים גאונים וצדיקים, כולם יראי השם, ומשיח לא בא, ולדור הזה כן בא! ועל כך יהיה השחוק. וכן אני אומר על הנסים והנפלאות שאנחנו ראינו, ודי לחכימא.

אבל באמת אפשר להבין, מדוע עשה הקב"ה דוקא לדורנו את הנסים הללו ולא לדורות הקודמים. דהנה איתא בספר "חובת הלבבות" (שער אהבת ד', פרק א) וז"ל "כמו שנאמר על אחד מן החסידים שהיה קם בלילה ואמר אלקי הרעבתני ועירום עזבתני ובמחשכי הלילה הושבתני ועוזך וגדלך הוריתני, אם תשרפני באש לא אוסיף כי אם אהבה אותך ושמחה בך", עכ"ל. החסיד הזה כנראה שהיה רעב שלא היה לו מה לאכול, ולא היה לו מה ללבוש, ולא היה לו מה להדליק, וישב בחושך ואמר אפילו תשרפני באש לא אוסיף כי אם אהבה ושמחה בך. ודבר זה לא אמר רק על עצמו, אלא בשם כל עם ישראל. ואף כי אולי כל אחד בפרטות לא עומד במדרגה זו, אבל עם ישראל כולו בודאי עומד במדרגה זו, ועם ישראל כבר הלך באש ובמונה בפיו, והפגין בזה אמונים ואהבה לקב"ה, ששום דבר לא מזיז אותו מאמונה בהשי"ת ולכן לא היה צריך הקב"ה להראות להם נסים ונפלאות. לא כן דורנו החלש באמונה ובאהבת השי"ת, שאילו ח"ו לא היה הקב"ה מראה לנו נסים ונפלאות והשונאים היו מנצחים אותנו ועושים שמות בארץ, הלא אז מתחולל חורבן בכל העולם היהודי – ולכן הראה לנו הקב"ה נסים ונפלאות. וכמו שהראה הקב"ה נסים ונפלאות ביציאת מצרים, מפני שעם ישראל היה אז עובדי עבודה זרה ורצה הקב"ה להשריש בלבם אמונה בהשי"ת. ובזה אני מתרץ את קושיית ה"אבן עזרא" שמקשה, למה התרחש הנס של קריעת ים סוף, הלא בני ישראל היו יכולים לעשות מלחמה עם מצרים, כי "חמושים עלו בני ישראל ממצרים" והיה להם נשק במה להילחם? (עיי' שם במה שמתרץ) לפענ"ד נראה לומר, כי הקב"ה לא רצה שבני ישראל יעשו מלחמה, כי אם ינצחו יאמרו כחי ועוצם ידי עשה את זה ולא יאמינו כי ד' איש מלחמה, אבל הקב"ה רצה להשריש אמונה בעם ישראל, לכן אמר ד' ילחם לכם ואתם תחרישון" ובקריעת ים סוף הגיע עם ישראל למדרגה הגדולה והנשגבה שיש באמונה,

כמו שכתוב "ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו", ו"ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי", וילדים קטנים הראו באצבע "זה אלי ואנוהו". ואחרי שכבר הגיע עם ישראל למדרגה כזאת באמונת השי"ת, אמר להם הקב"ה: עכשיו יכולים אתם ללחום בעמלק ואפילו אם תנצחו לא תגידו "כחי ועוצם ידי עשה את זה" ותבינו כי ד' איש מלחמה.

גם אצלנו, בימי המלחמה, הבינו כולם כי ד' איש מלחמה. אכן, מי שאיננו מאמין גדול פג ממנו אח"כ הרושם שעשו עליו ששת הימים ונשאר כמו קודם. אבל מי שהוא מאמין באמת נשאר אצלו הרושם לתמיד, הוא מתעלה מזה ומקוה כי כדרך שעשה הקב"ה לנו נסים בששת הימים כן יעשה לנו נסים הלאה, כי הנביא אומר "הן גויים כמר מדלי, וכשחק מאזנים נחשבו". בשבת שלפני המלחמה אמר לי אחד: איך יכולים לחשוב שאנחנו ננצח מאה מיליונים ערבים? ואמרתי לו את דברי הפסוק הנ"ל, הלא כל הגויים נחשבים לקב"ה כמו "מר מדלי", אם אחד נושא דלי מים ונוטפים מהדלי כמה טיפות, וכי יש לזה חשיבות כלשהי בעיניו? כך גם כל הגויים נגד עם ישראל. עיקר העיקרים האידינא, שאנחנו צריכים להתחזק באמונת השי"ת ובלמוד התורה, שיהיה לנו במה להגן, ואז אין מקום לפחד. חבל על אלו ה"דתיים" שאין להם פחד, שלא היה להם במה להגן, ורוצים לגייס בני ישיבות השוקדים על התורה יומם ולילה ומתעלמים ממקרא שכתוב בתורה "ונשאתי לכל המקום בעבורם". מי שיש לו זיק של יראת שמים צריך להתמלא רעדה ופחד מעצם הרעיון, שח"ו יצליחו לבטל תורה מישראל.²⁵

"בנצחון אויבינו העצומים במלחמות א"י - נתגלה שה' אחד ואין בלתו כשהקב"ה עשה לנו בזמננו נסים כ"כ גלויים, שמסר רבים ביד מעטים, מעטים בכמות ובאיכות, מלבד שהם רבים היה להם כ"כ הרבה נשק שעניינו לא ראתה אותם, ונתקיים בנו מקרא הכתוב "ישועת ה' כהרף עין". מי פילל שכ"כ מהר ננצח אותם... א"כ ראינו בעינינו שה' איש מלחמה והוא לחם בעדנו, לא ע"י מלאך ולא ע"י שליח, כי אפי' מלאך לא היה יכול לגמור המלחמה כ"כ מהר... ואם בני ישראל יאמינו בזה באמונה שלמה והרחוקים מאמונה יתחילו להאמין במלך מלכי המלכים, אז גם הגויים יאמינו כי ה' נלחם בעדינו ולא יעזו עוד יותר להלחם אתנו ויתפשרו בעל כרחם אתנו, אבל אם ח"ו אנחנו לא נאמין באמונה שלמה כי ה' נלחם במצרים, אלא נאמר שכוחנו ועוצם ידינו הוא זה, אז גם הערבים לא יאמינו ויחפשו יותר נשק כדי שיהי' יותר חזקים מאתנו וילחמו איתנו ובזכות האמונה נגאלנו ממצרים לפנים, וגם עכשיו נגאל ממצרים בזכות האמונה הברורה במלך מלכי המלכים...²⁶

נסי מלחמת ששת הימים מוכיחים שהקב"ה נתן לנו את הארץ ולא לגויים:

"וכבר ראינו בעינינו איך שבמעט טבע עשה לנו הקב"ה נסים גלויים בששת הימים, כי רק עיור בשתי עיניים ומי שאין לו מוח בקדקודו יכול לומר כי "כוחי ועוצם ידי" עשה את זה.

רש"י בהתחלת בראשית מביא, אמר ר' יצחק לא היה צריך התורה להתחיל אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל וכו' שאם יאמרו עכו"ם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות ז' אומות הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לנו עכ"ל. היה קשה לי, ומה אם הגויים יאמרו: אנחנו מאמינים שהקב"ה ברא את הארץ, אבל מי אומר שהקב"ה נתן לכם את הארץ, אולי גזלתם אותה מאתנו... ואמרתי, שמפני זה כל פעם שבני ישראל כבשו ארץ ישראל, היו הגויים מוכרחים להודות שהקב"ה נתן אותה לנו, כי יהושע תקע בשופר ונפלה חומת יריחו – האפשר לומר שאנחנו כבשנו? וכן עכשיו, איזה שוטה יכול לומר שאנחנו כבשנו? הלא כולם מוכרחים להודות שהקב"ה נתן לנו הארץ שהבטיח לנו ולאבותינו, ומי אומר שכוחנו ועוצם ידינו כבשו ולא ראה נסים גלויים, טחו עיניו מראות האמת. ואע"פ שהמצב בישראל עוד מתוח, אבל אנחנו מקוים להשי"ת שכמו שהראה לנו נסים עד עכשיו, יראה לנו נסים גלויים גם הלאה, כשה"כ "התיצבו וראו ישועת ד'". אנחנו צריכים מצדינו להתחזק בלימוד התורה ולחזק את בנינו באמונת ד' וביראת שמים, ואז אנחנו בטוחים בישועת ד' לעמו ולארצו".²⁷

9

'פתחי תשובה עדיין פתוחים'
הרב יששכר מאיר (תרפ"ז-תשע"א)
 ראש ישיבת הנגב, תפרח

"...הנה פעמים רבות אנו מתמלאים ייאוש ממצב הדור בימינו, שהרי רואים אנו ירידה שלב אחר שלב, ובמיוחד בזמננו אחר שהראנו ה' ישועות והחמצנו הבנת ישועות אלו, שהיו לפתח לתשובה שלמה ולא התקרבנו ולכן לא נפתחו לנו שערי צדק לפתח השער לגאולה שלמה, ואף שפתחי התשובה עדיין פתוחים וההתעוררות של הרהור תשובה עוד קיימת, אבל בכל זאת רואים ירידה, שחוצפה של גדרי הצניעות סגי וכו' כאמור בפרק חלק בסנהדרין.

אמנם עיין ב'צדקת הצדיק', לר' צדוק סימן נב, שעד כמה שהדור יורד נדע שנשמתו גדולה ויוכל להתעלות מחשכה לאורה ברגע, כי הוא הדור שבן דוד בא, ודור שיוכל להיהפך כל כך לקדושה בזמן ביאת המשיח, מכאן שנשמתו גדולה מאד.

וכתוב בספרים שלעומת כל ירידה ברא הקב"ה ס"ד של עליה רוחנית, וגם זה נראה במראה הסולם. מלאכי אלוקים עולים ויורדים, כנגד כל עליה של שרי אומות מקבלים אנו סייעתא דשמיא גדולה מאד לתקן כל הפגמים שבאים על ידם, וזה מחליש כוחם, וגורם לירידתם. וכנגד כל ירידה במלאכי מעלה שזה רומז על מיעוט כוחם להרע לנו, יש מיד עליה לעם

ישראל, ולכן הואיל ובדורו של משיח נמצאים אור וחושך בערבוביא, נותן הקב"ה ס"ד רבה וגדולה, לכל מי שבא להיטהר, שיוכל בדיבוקו לתורה למצוא בכל מדרגה ומדרגה נקודת היחוד במדרגתו, עד שיוכל להתעלות מעל עולם התוהו שלו ויגיע לעולם התיקון של מדרגתו.

והנה בכל מדה טובה יש צד של חסרון, כמו שכתב הגר"א באבן שלמה פרק יא סק"ו, שיש ג' מיני פסולת, ישמעאל, עשו וערב רב. ישמעאל הוא פסולת של מדת החסד, הוא אמנם ירש מאביו מדת החסד, אבל חסד בלי הגבלה המכוונת על ידי דעת תורה נהפכת לחסד של טומאה, שמאחר שלא מונע מעיניו מאומה מתחסד הוא עם עצמו בטומאה על ידי שנטבע ברדיפת התאוות, עשו הוא פסולת של מדת הגבורה, בגבורה של טומאה רודף השררה ונותן חתנו בארץ חיים, אבל במדת יעקב אין בה פסולת כי מדתו כוח האמת ואמת היא שלמות שאין בה צד של טומאה. אמנם שייך תערובת פניות ונגיעות גם לאדם הצדיק הדבוק במדת האמת ותערובת זו נקראת ערב רב (ושם בהגהת אבן שלמה הרב מלצר), הגיבורים אשר בארץ הם אנשי השם, הבונים בתי כנסיות ומתנדבים תכשיטים לס"ת לעשות להם שם, וביאור העניין, על אף שאמרו חז"ל המתנדב לצדקה לשם איזו פניה של שלא לשמה הרי זה צדיק גמור (פסחים ח), בכל זאת יש כאן חסרון בשלמות מדרגת האדם, כי מדובר כאן באדם דבוק בתורה ורודף השלמות, שהעושר הכניס בו נקודה של פירוד מה' יתברך לתוככי עבודתו בקודש, הוא נקרא "עליזי גאוותן" (שם בגר"א), כי נתערבו בו נגיעות של גסות וגאווה, וזה גדר של ערב רב, והבריאה לאחר החטא נקראת עולם התוהו, כי שולטים בה שלשת הכוחות הללו של תערובת אור וחושך, אמנם לא יביא הקב"ה חסרון בבריאה אם לא יותן לאדם האפשרות לתקן.

בימינו אלו שהעולם מסביבנו נמצא בבלבול הדיעות ואין לך השקפת חיים שלא נמצא שם אחד מג' כוחות הנ"ל של חסרון השלמות, או חסד של טומאה ברדיפת החומר, או גבורה של טומאה, שיאמרו אלהינו למעשה ידינו וכוחי ועוצם ידי יושיעני או ערב רב של נגיעות ופניות שמחשיכים על השקפת חיים אמיתית, עלינו להתרומם ולבקש למצוא אצלנו נקודת היחוד במדרגתנו. אם נבין יעודנו שהקב"ה בחר בנו להיות עמוד התווך של עם ישראל והוא מושיבנו עם נדיבי עמו להיות בין מנהיגי הדור, מיד נתמלא שלוות הנפש ובטחון גמור בשמירה של הס"ד הגדולה שה' הבטיח לעם ישראל, שבדור שכולו חייב יהיה גם, זה לעומת זה, דור שכולו זכאי, על ידי ס"ד, ואם נמצא נקודת היחוד בהשקפת חיים שלנו, שנבין יעודנו, מיד נסתייע מה' יתברך למצוא נקודת היחוד גם בכל פרט ופרט מחיינו יום יום. וזו גדולת האבות והאמהות שבכל מעשים שלהם הפשוטים לעינינו נעשו כולם חלק מתורת ה' ובפנימיות מעשיהם טמונים סודות התורה כי חיו בסוד היחוד.²⁸

שמענו דברים נוראים, נפרץ הקו הקדמי, המעוזים נכבשו ואחינו נהרגו או נשבו רח"ל, הרבה מאוד פצועים. אנו נמצאים בפני גזרה נוראה מתוך הסתר פנים על עם ישראל, ועלינו מוטל לבטל הגזרה, שהדינים יהפכו לרחמים, והכל תלוי דווקא בנו אנשי התורה. עלינו לשאול, על מה חרי האף הגדול הזה, מה הקב"ה שואל מעמנו, אמנם נוכל למצוא במידת הדין הקשה הנהגה של מידה כנגד מידה, אנחנו "בגדנו" ולא הכרנו טובה להקב"ה על ההנהגה של נס משך כל השנים ובמיוחד בזמן מלחמת ששת הימים, והנה באותם המקומות שנהג הקב"ה עמנו בהנהגה של חסד, שרדפנו אויבינו בגדרים של למעלה מהטבע ממש, נהפוך הוא עלינו, שהאויבים רודפים אותנו. בכל הנסים והחסדים שה' עשה עמנו, אמרנו כוחנו ועוצם ידינו עשו לנו החיל הזה, כאשר קבלנו את הכותל המערבי לא התעוררנו לשוב באמת ולהיות דבוקים בתורה ובמצוות לשמן...²⁹

♦

אחר מלחמת ששת הימים, פרסם ראש ישיבת הנגב, הרב יששכר מאיר, את המכתב הנ"ל בעיתונות: "עדיין אנו עומדים ומשתאים מהישועה הגדולה שנושענו ויצאנו מאפלה לאורה. לכן הבה נתקרב לדעת ה' ולקיים מצוותיו המרוממות ומקדשות אותנו. הנני, מזמין, איפוא, בזה כל אחד לבוא לביקור בישיבתנו הקדושה בעיירת נתיבות שבנגב הצפוני וכן הנני מוכן לשלוח את בני התורה שלנו לארגן בכל מקום שנידרש שיעורים בתורתנו.

נתיבות,

הרב יששכר מאיר, ראש ישיבת הנגב³⁰**10****"לאחוז תחבולות לא לשכוח, מה שזכינו לראות עכשיו"****הרב אברהם יפהן (תרמ"ו-תש"ל)****ראש ישיבת 'בית יוסף' (נובהרדוק), ירושלים**

והנה נדרשתי לשואלני אחר מלחמת ששת הימים, אם גדלות הנסים והנפלאות שהראה לנו הקב"ה כהיום, גדולים המה כהנסים שהראה לנו במצרים, והשבתי להם כי המידה של גדלות הנסים נמדדת אצלנו לפי מדה שנוזכה להמשיך בפועל בחיינו זכירת הנס, למשל הנס של קריעת ים סוף נמשך לעם ישראל עד היום, בר ישראל שמצא זיווג רואה בזה קריעת ים סוף, וכמאמרם ז"ל "קשה זיווגו של אדם כקריעת י"ס". אדם יגע ומצא מזונותיו רואה בזה קריעת י"ס, רבי פנחס בן יאיר כשהלך לפדיון שבויים אמר פלוג נהרא וכו' עד שחיה"ל שער

הביטחון הגדיר ש"מדרגת הטבע אל האדם כמדרגת העבד אל אדוניו", וכל זה נמשך לנו ממה שזכינו לראות נסי מצרים, וזהו עיקר זכותנו. והוא מקרא מפורש: "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ד' במצרים וייראו העם את ד' ויאמינו בד' ובמשה עבדו אז ישיר משה ובני ישראל". ולכאורה תיכף בראותם היד הגדולה שמצרים מוטלים פגרים מתים והם הולכים ביבשה בתוך הים היו צריכים לשיר שירה, אמנם התורה מלמדנו באמת שראיית גדלות הנס מיד הגדולה של הקב"ה שהביא לידי שירה הוא מחמת שזכו ל"ויראו העם את ד' ויאמינו בד'" "אז ישיר" דוקא, ע"י השגת יראת ד' ואמונת ד' בראיית יד הגדולה של ד' ית', זה הביא להם לאז ישיר. "שר לא נאמר אלא ישיר" בהשגת יראת ד' ואמונת ד' הרגישו שהנסים שרואים יהיו נמשכים לעולם ועד, וכשנתבונן עוד בעצם השירה היתה התחלת השירה "זה אלי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו" ופירשו חז"ל לא אנו תחילת הקדושה אלא הוא ירושה מאבותינו, הגע עצמך השבטים נצים זה עם זה, זה אמר אני ארד תחילה לים, "בנימין צעיר רודם שרי יהודה רגמתם" קפץ נחשון כו', ובכ"ז תולין המה שכל הנסים הם מקדושת אבות אינם תולים בזכות עצמם, וזהו מפרי השגתם בראותם היד הגדולה רוח השירה כזה היא שירה של "אז ישיר", אם חסד אשירה אם משפט אשירה, בשירה כזו חיינו אלפי שנים.

מה רבה החובה עלינו עתה לאחוז תחבולות לא לשכוח מה שזכינו לראות עכשיו. ובאמת שהתורה מזהירה לנו "השמר לך פן תשכח" וגו' פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך". הדבר מבהיל, מזהירים לנו בג' לאוין שלא לשכח הדברים אשר ראו בעיניי, ובעניותנו שאנו במצב שיצרנו חזק ושכלנו חלש אנו צריכים לאחוז בתחבולות שהמציאו לנו רבותינו בעלי המוסר ז"ל לימוד המוסר בעיון ובהתרגשות לזכך הרעיון ולהלהיב הלב בלימוד המוסר ובתפילה שלא לשכוח חסדי ד' אשר עשה עמנו ולהשריש בקרבנו דברי רבנו יונה ז"ל בשערי תשובה (שער ג, סימן לב) הוזהרנו בזה שבעת יראה האדם כי צרה קרובה תהיה ישועת ה' בלבבו, ויבטח עליה, כענין שנאמר (תהלים פה, י): "אך קרוב ליראיו ישעו", וכן כתוב (ישעי' נא, יב): "מי את ותראי מאנוש ימות". וד' יהי' בעזרנו לזכות לה"אז ישיר" בביאת משיח צדקנו.³¹

...שרבה החובה כעת לשום לב ועין פקחא על המאורעות בתקופתנו שהקב"ה מרבה חסדו הגדול להראות לפנינו גילוי שכינתו, ולא לסגור עינינו ולהטיח כלפי מעלה נסתרה דרכי מד', ח"ו.

אנשי כנה"ג נקראו על שם שהחזירו עטרה ליושנה לומר הקל הגדול כו', במקום הסתר גדול כזה שנקר במוח כל אחד איה גבורותיו וכו', עמדו לראות בזה גילוי שכינה היותר גדול

כבשה אחת בין שבעים זאבים. בעו"ה הוא להיפך, אנו רואים על כל צעד וצעד גילוי שכינה השגחה פרטית, ומדוע אין בכחנו להחזיר עטרת התורה והיראה לכה"פ כבשנים קדמוניות בתקופת אחרונים ז"ל, ולזה ראה הרב המחבר שליט"א עצה ותחבולה שיתבונן בינה בדברי חז"ל בעניני הגאולה, ויתעודד רוחו בתקוה ובטחון ויצפה לישועת ה' לזכות ולקרב הגאולה בב"א.³²

11

"לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יה" -

מחשבות והתבוננות אחר מלחמת ששת הימים

הרב בן ציון ברוק (נפטר בתשמ"ו)

ראש ישיבת 'בית יוסף' (נובהרדוק), ירושלים

"כי ה' אלוקיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויבך לפניך" (דברים כג, טו). דורו של חזקיה המלך נמצא במדרגה גבוהה מאוד, באותו זמן כשסחריב צר על ירושלים כדי לכבושה, מה עשה חזקיה, נעץ חרב על פתח ביהמ"ד ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו. [אולי רמז נוסף בהכרזתו זו של המלך חזקיה כי "החרב" להילחם עם השונא הוא לימוד התורה. וכמ"ש בחרבי ובקשתי (בראשית מח, כב) בצלותי ובבעותי (תרגום אונקלוס ובבא בתרא קכג)]. בדקו מדין ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ, מגבת ועד אנטיפטרס ולא מצאו תינוק ותינוקת, איש ואשה שלא היו בקיאים בהלכות טומאת וטהרה (סנהדרין צד ע"ב). ועל זה אמר הנביא "וחובל עול מפני שמך", ופי' חז"ל - חובל עול של סחריב מפני שמנו של חזקיה שהיה דולק בבתי כנסיות ובתי מדרשות (שם).

ואמרו חז"ל על הפסוק "והיה ביום ההוא יהי' כל מקום אשר יהיה שם אלף גפן באלף כסף, לשמיר ולשית יהיה" (ישעיה ז, כג) שאעפ"י שאלף גפן באלף כסף - לשמיר ולשית יהיה.

פירש"י שמניחין אותן לאיבוד ומאבדים אותן והיו עוסקין בתורה (סנהדרין שם).

אמר להם נביא לישראל אספו שללכם [אחרי מפלתו של סחריב], אמרו לו לבזוז או לחלוק. אמר להם כאוסף חסיל, מה אוסף החסיל כל אחד לעצמו, אף שללכם כל אחד ואחד לעצמו. אמרו לו, והלא ממון עשרת השבטים מעורב בה, אמר להם, כמשק גבים שוקק בו. מה גבים הללו מעלין את האדם מטומאה לטהרה אף ממוןם של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים מיד טיהר. ואפשר לפרש שאלתם אם לבזוז או לחלוק, שאם יקח כל אחד לעצמו הרי טוב, ואם יצטרכו גם לחלוק עם אחרים ממה שבזוזים, א"כ אין ההנאה של היחיד כולה שלו. אבל ראיתי במהרש"א דבר נפלא. והוא, כי ע"י שהיו עוסקין בתורה בטלו ממלאכתן, ולא הי' להם מזונותיהם בריוח. א"ל הנביא שימציא להם הקב"ה מזונותיהם ע"י שלל של סחריב, ואמרו

לו לבזוז כל אחד לעצמו, שאין באסיפת השלל ביטול תורה. או גם לחלוק – היינו שיש בה בחלוקה ביטול תורה. וע"ז אמר להם הנביא שכל אחד יבזוז לעצמו, ולא יהיה בזה ביטול תורה. ושאלו והלא ממון עשרת השבטים מעורב בו, ואנו צריכים לאותו המעורב להחזיר אבירה לבעליהן, לעשרת השבטים, וזה מביא לנו ביטול תורה. יעו"ש.

מבוארת גדלות פלאית של אותו דור, שבכל פעולותיהם הגשמיות חששו רק שמא יהיה בהן משום ביטול תורה ולא אצו להעשיר אפילו ממעשים קלים לכאורה שאין בהם טרחא כל כך מרובה כמו אסיפת שלל האויב.

♦

ולא לחנם אמר הנביא, "כי לא מועף לאשר מוצק לה" ופירושו חז"ל, אין נמסר עם עיף בתורה ביד מי המציק לו. לא בראשונים שהקלו מעליהם עול תורה, אבל אחרונים שהכבידו עליהם עול תורה, ראויים לעשות להם נס כעובדי הים וכדורכי הירדן.

הביטוי "הכבידו" עליהם עול תורה. פירושו שלא הסתפקו בכך שלמדו תורה, אלא הכבידו עליהם כלומר, נטלו עליהם עול תורה יותר כבד, שאף בזמן שהיה בידם לפטור את עצמם מלימוד התורה, לא חיפשו את הקולא וההיתר, אלא אדרבה את החומרא והחובה, וזה שאמרו עם "עיף" בתורה. כלומר, שנמנעו מן המנוחה אלא ביקשו להיות עייפים, מתוך שהרבו ללמוד תורה. ולכן זכו לאותם הנסים הגדולים שנעשה סנחריב לביזיון ולחרפה בכל הגויים.

♦

ונאמר "אחרי הדברים והאמת האלה בא סנחריב מלך אשור ויבוא ביהודה ויחן על הערים הבצורות ויאמר לבקעם אליו". ושאלו חז"ל האי רישנא להאי פרדשנא. פירש"י השתא משמע שהיה מדבר בחזקיה שהיו עסוקים בתורה בא סנחריב וגו' וכי מביאין דורון כזה לאדון כזה, וכי מפני שהאמת בחזקיהו בא סנחריב. אמר רבינא מאי אחר הדברים והאמת, לאחר שקפץ הקב"ה ונשבע ואמר אי אמינא ליה לחזקיה מייתנא ליה לסנחריב ומסרנא ליה בידך השתא אמר לא הוא בעינא ולא ביעתותי בעינא, מיד קפץ הקב"ה, ונשבע דמייתנא לי [והיה אמת שחותמו וקיומו של הקב"ה אמת – רש"י] שנא: "נשבע ד' צבאות לאמר אם לא כאשר דמיתי כן היתה וכאשר יעצתי היא תקום לשבור אשור בארצי ועל הרי אבוסנו עולו וסבלו מעל שכמו יסור". א"ר יוחנן אמר הקב"ה יבא סנחריב וסיעתו ויעשה אבוס לחזקיה וסיעתו. ופי' רש"י שיהיו כולם פגרים ויאכילו סוסיהם ובהמתם בתוך עצמות הפגרים כעין אבוס.

♦

צעד רב ופחד גדול היה לו לחזקיה המלך כאשר שמע את דברי החירוף והגדוף כלפי שמיא, מפי רבשקה בשם המלך אשור. ודברי הגאיה והרהב, עד שקרע את בגדיו ויתכס בשק, ושלח אל ישעיהו הנביא לאמר: "יום צרה ותוכחה ונאצה היום הזה, כי באו בנים עד משבר וכח אין ללדה". פירש"י שהרשעים מתווכחין ומראים פנים לדבריהם לאמר לנו הכוח והגבורה. וכאשר תפס סנחריב מלך אשור את ערי יהודה הבצורות ובקש מאת חזקיה המלך שלש מאות ככר כסף ושלשים ככר זהב, נתן חזקיה את כל הכסף הנמצא בבית ד' ובאוצרות בית המלך, וגם קצץ את דלתות היכל ה', [שהיו של זהב. רש"י] ויתנם למלך אשור. גם סתם מי גיחון, את כל המעיינות ואת הנחל השוטף בתוך הארץ, כדי שלא ימצאו מלכי אשור מים לשתות בבואם. ואמנם על פעולות אלו לא הודו לו חכמים, אבל חזקיה המלך עשה את אשר עשה מתוך כוונה, למנוע את המלחמה שאיים עליו סנחריב מלך אשור בדרכים מקובלות ומניעת מלחמה, ופעולותיו הנועזות הללו מוכיחות מה גדול היה פחדו של חזקיה מפני סנחריב מלך אשור.

♦

אשר לכן אמר הקב"ה שאילו התייעץ עם חזקיה היה אומר ברורות שהוא מוותר – ואינו רוצה לראות את התשועה הגדולה, הנסים והנפלאות שכל מחנה אשור, מאה ושמונים וחמשה אלף כולם ראשי גייסות יפלו פגרים מתים בשעה אחת. ושאר הנפלאות המובאים בחז"ל. וזה שאמר לא הוא בעינא ולא בעתותי' בעינא. כלומר שאין התועלת כדאית – שתכריע על הצער והפחד של כלל ישראל. אבל אין כן דרכיו ומחשבותיו ית'. אין הוא שואל לדעתו של חזקיה. והוא באחד ומי ישיבנו. ומי יאמר לו מה תעש. וקפץ ונשבע לאמר, אם לא כאשר דמיתי כן היתה וכאשר יעצתי היא תקום, לשבור אשור בארצי ועל הרי אבוסנו.

♦

גם בימינו אלה נמצאנו בסכנה גדולה. שונאינו ואויבינו זממו להכחידנו. והקב"ה הצילנו מידם בנסים ונפלאות כאלו אשר לא עלה על דעתנו [כיבוש עיר העתיקה, והאפשרות שניתנה לנו להתפלל שוב ליד הכותל המערבי שמעולם לא זזה שכינה משם, וחברון שבה מערת המכפלה – קברי אבותינו, ובית לחם – שבה קבר רחל אמנו], ועוד ועוד. נתגלה לעינינו, ולעיני כל העולם, כי רצה השי"ת להטיב לישראל עם קרובו, לשמרם, ולהצילם, ולהטעימם מנפלאות גדולות. ונאמר זכר עשה לנפלאותיו, ומפרש רבנו הלל (תורת כהנים פ' בחקותי פרק א) וז"ל "מן הנפלאות שעתיד הקב"ה לעשות לעתיד לבא, עשה קצת מהן וכו' לעולם הזה כדי שיאמינו" – יעו"ש. ודו"ק.

♦

כתב בעל חובת הלבבות (שער עבודת אלוקים, פרק ו) כי טובות הבורא יתברך על המדברים על ארבעה עניינים. הראשון. הכוללת כל האדם שהמציאם מאין ליש. וחייבים עבור זה כל התורות השכליות אשר נהג בהם אדם וחנוך ונח ובניו. עד ימות מש"ר ע"ה. [הערה מזעזעת: – כי כל בני האדם שנבראו בצלם א' ביניהם גם אומות העולם שלא קבלו התורה יהיו נתבעים על אי קיום כל המצוות השכליות. שמא תאמר לפי דרגתם הם, לא כי, אלא כאדם הראשון, נח וחנוך וכל הצדיקים עד זמן קבלת התורה]. השני – טובות הבורא על עם ישראל אשר בחר בנו, והוציאנו מארץ מצרים והביא אותנו אל ארץ כנען. נתחייבנו עבור טובות אלו בעבודה מיוחדת והיא התורות השמעיות אחר שהוזהרנו בקבלת התורה גם על המצוות השכליות. השלישי – טובה מיוחדת על משפחה מתוך האומה. כמו שבט לוי והכהנים וזרע המלוכה כבית דוד. הרביעי – טובות פרטיות לכל יחיד שזוכה לשפע מיוחדת מאת הבורא יתברך איזו הצלחה. ועבור כל טובה שהאדם מקבל מחויב בעבודה מיוחדת והוספת מעשים. ועל ידי זה זוכה להתמדת הטובות עליו. ואם אינו מוסיף בעבודת ה' הרי הוא בחינת ממרה את ה' בטובותיו. והרי הוא נופל אפילו ממדרגת המדברים ומעלתם אל שפל מדרגת החי שאינו מדבר, יעו"ש באורך דבריו הקדושים.

♦

ומה נפלאו דברי המלבי"ם בפירושו על תהלים מה שנא': הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו, יאמרו נא בית אהרן וגו' יאמרו נא יראי ד' וגו'. שהכוונה כנגד ארבעה סוגי הטובות שכתב בחוה"ל. הראשון כנגד הטובה הכוללת כל בני אדם הנבראים. ואח"כ טובת ישראל שהבדילנו מן העמים. ואח"כ בית אהרן שבט הלוי. ואח"כ יאמרו נא יראי ד' כי לעולם חסדו. החסדים התמירים המיוחדים ליראי ה' הבוטחים בו, וכל אחד במצבו בחיי, בני ומזוני.

ומאחר שבימינו אלה הן הראנו ד' את כל זאת ואלו פיננו מלא שירה כים וכו' אין אנו מספיקים להודות על אחת מאלף, אלף, אלפי אלפים, ורבוא רבבות הטובות וכו'. הרי רבה החובה על הכלל ועל הפרט להוסיף בעבודת ה' להתרומם, ולהתעלות בתשובה שלמה, בכלל ובפרט, ולשוב אל ה' בכל לבבנו ובכל נפשנו, להתחזק בלמוד תורתנו הקדושה ושמירת כל המצוות. ונזכה לגאולה שלמה.

♦

וכאן אולי המקום לספר על אותו כפרי שעמד פעם והתבונן בתמונה נפלאה שצייר אותה אחד הציירים הגדולים בעולם המתארת מאורעות היסטוריים ומדיניים גדולים. אנשי מדע ומדינאים גדולים למדו ממנה הרבה ורצו לשלם תמורתה הון רב. וכאשר שאלו את הכפרי

הפשוט למה אתה מתבונן ומה אתה לומד מתמונה זו? ענה בפשטות, כי הואיל ויש לו גינה והצפורים עטים על הצמחים ומכלים אותם הוא חוכך בדעתו שאולי תמונה גדולה תיטיב לשמש לגרש את הצפורים. מה מסכן הוא הכפרי הזה – שאינו מוצא ניצול יותר טוב לדבר נפלא כזה שיש בו חכמה רבה ועמוקה מלבד אשר לגרש על ידי את הצפורים.

יתבונן נא כל אדם בעצמו האם אינו כמו הכפרי ההוא! הכתוב מפרט ואומר "מה רבו מעשך ה" כולם בחכמה עשית" בתבונה ודעת ובעצה עמוקה מאד. הרי ממה שמתרחש לנגד עינינו רואים אנו בעליל מה עמוקים מעשה ד' בפרוח רשעים כמו עשב, ותרם כראם קרני, אבל איש בער ולא ידע וכסיל לא יבין ואינו תובע מעצמו כל החובות הגדולים שמצבו מטיל עליו שעליו להתרומם ולהתעלות אליו והוא מסתפק בדברים קטנטנים של מה בכך. אהה, האם אין התביעה גדולה!?

(האם לא נמצאים בינינו אנשים רבים הנוסעים לחברון, למערת המכפלה ובאים לכותל המערבי לסקרנות גרידא או מה שהוא קצת יותר מזה, אבל לא מתעלים לאותה התרוממות שצריך להגיע בחשבון הנפש ותיקון המעשים כאשר זכינו – ואנו באים למקומות הקדושים האלו).

♦

וכתב הרמב"ם: המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה. ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם. מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה. וכל מי שאינו מאמין בו, או מי שאינו מחכה לביאתו, לא בשאר הנביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבנו וכו',

דייק הרמב"ם כאן שני דברים: האמונה בביאת המשיח, ולחכות לבואו. ומחכה נקרא מי שיודע ברור שיבוא אליו היום אורח חשוב. וכל שעה הוא מסתכל בחלון שמא כבר בא. וכך אנו אומרים כל יום – אני מאמין באמונה שלמה בביאת המשיח ואעפ"י שיתמהמה אחכה לו בכל יום שיבוא. ובגמ' אמרו וכי מאחר שאנו מחכים והוא מחכה מי מעכב, מדת הדין מעכבת, וכי מאחר שמדת הדין מעכבת אנו למה מחכין, לקבל שכר שנא' אשרי כל חוכי לו.

♦

עוד כתב הרמב"ם: לא נתאוו החכמים והנביאים לימות המשיח, לא כדי שישלטו על כל העולם ולא כדי שירדו בעכו"ם. ולא כדי שינשאו אותם העכו"ם, ולא כדי לאכול ולשתות ולשמוח, אלא כדי שיהיו פנויים בתורה וחכמתה. ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב, ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות, שהטובה תהיה מושפעת הרבה. וכל המעדנים מצוין כעפר, ולא

יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד, הרי אלו הם ימות המשיח – כדי שיזכו לחיי העולם הבא.

ואם מדברים אנו אודות ימות המשיח שמתקרבים ובאים, הרי אנו צריכין להתכונן. ובמה? הדבר דומה למי שמכין את עצמו לנסוע לאיזו מדינה ואם באותה מדינה מדברים בשפה אחרת ונוהגים מנהגים אחרים, הרי עליו ללמוד את שפת המדינה ההיא, ולהתרגל לאותם המנהגים שאם לא, לא יוכל בשום פנים באותה המדינה ליהנות משיבתו במדינה זו, כי לא יבין מה שמדברים אליו, ויהיה נראה לאנשי אותה מדינה כישן בין הערים ויהא שרוי תדיר במצב מגוחך, ממש באותו מצב אנו נמצאים עכשיו, כי מצפים אנו למשיח ומחכים לבואו, הרי עלינו להתרחק מן המידות הרעות מהגאווה והקנאה והתחרות, ולעמול כדי להשיג טעם וחשק בלימוד התורה שהוא דעת ה' ית"ש, ושזה יהיה העסק היחידי שכל העולם יתעסקו בו – ואשרי המחכה ויגיע.³³

♦

'לחיים' בשער מנדלבאום:

איש ירושלים, הרב ישראל גליס הי"ו, מספר כי ביום שחרור ירושלים, יום רביעי, כ"ח אייר ה'תשכ"ז, הרב בן-ציון ברוק, מראשי ישיבת נוברהדוק, עמד בשער מנדלבאום וחילק 'לחיים' לעוברים ושבים כשמסביבו מאות חרדים השרים ורוקדים.³⁴

12

'שימור רגעים גדולים'

הרב מאיר חדש (תרנ"ח-תשמ"ט)

משגיח רוחני בישיבת חברון

מספר בחורים מן המבוגרים והרציניים בישיבה, פנו אל המשגיח ובפיהם שאלה – זה עתה זכינו לראות נסים גלויים. כל המלחמה רצופה הייתה בנסים לאין ספור. היום אנו חשים רגשות עמוקים של התעלות והודיה לקב"ה, אך אנו חוששים שמא במשך הזמן תקהה ההתרגשות ונפסיד את התועלת שהייתה לנו. מה עלינו לעשות כדי לשמר את הרגעים הגדולים הללו?

באותה שיחה השתתף גם המגיד רבי שלום שבדרון. הוא טען: חז"ל אומרים: ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי. ובכל זאת – המשיך הרב שבדרון – היא נשארה שפחה. הווי אומר: אי-אפשר לשמר רגעים נשגבים. בחלוף הרגע הגדול – חולפת גם ההתלהבות. שגרת החיים מכרסמת גם בחוויות הגדולות ביותר.

המשגיח חלק עליו: דברים הקורים לאדם אינם הולכים לאיבוד – הרגיע אותם – הם חוזרים וצפים ברגעים קריטיים. אבל אם רוצים אנו לשמר את גדלותם של הרגעים במלוא עצמתם ולא לתת להם להישחק עם הזמן – יש לנו עצה אחת: לקשור את המאורעות עם קבלה מעשית כלשהי בעתיד, והעיקר: להקפיד על ביצועה. בכל עת שנבצע אותה, יעלה ויצוף בזיכרוננו זכר אותו רגע גדול, ועמו גם התחושה של התעלות ושל ביטחון בה'.
ואבא חזר וסיפר את אשר למד מניסיונו האישי:

לאחר הנס שאירע לי ברוסיה, כשהקזק כבר כיוון אלי את הרובה שבידו, סבור הייתי ששוב לא אהיה אותו אדם. אבל לאחר זמן קצר נוכחתי כי ההרגל הולך ומשתלט עלי ומחליש את רישומו של הנס. ואז החלטתי לעשות מאמץ לשמר את כוחו – קיבלתי על עצמי להקפיד על מספר קבלות לזכר הנס.

והנה, למעלה מעשר שנים לאחר מכן, בעת הפרעות בחברון, כאשר מסביב השתוללו הרוצחים, צף ועלה לפתע בזיכרוני, כל הנס ההוא, ומזה שאבתי עידוד וביטחון בה' ברגעים הנוראים. אותה שעה הרגשתי באמונה שלמה, שאם הקב"ה חפץ בחיי – אחיה. הווי אומר – סיכם – נקודת האמונה לא הלכה לאיבוד, תודות לקבלה המעשית.

והוא הוסיף: האמונה היא נכס יקר ויש לעבוד עליה, לטפח אותה, ולשמור עליה לבל תדעך.³⁵

13

'רחמנא ליבא בעי'

רבי שלום שבדרון (תרע"ב-תשנ"ח)

"המגיד הירושלמי"

לאחר מלחמת ששת הימים הייתה, כידוע, התעוררות רבתי בכל תחומי ארץ ישראל. בישוב "תל מונד" הוחלט להזמין רבנים לשמוע מה בניהם, לשמוע דבר ה'.

הרב שבדרון והרב בנימין דויטש מבני ברק הוזמנו ונענו להזמנה... פתח המגיד הירושלמי את פיו; אספר לכם סיפור ומשל מעניין ממלחמת ששת הימים שחלפה – במלחמה ראינו נסים מיוחדים, עם סיומה של המלחמה רצה אחד הקצינים לתת לפיתוח את כל התמונות שצילם במהלך המלחמה, הקצין ניגש למעבדה פתח את המצלמה להוציא את סרט הצילום ולתדהמתו גילה שלא הכניס פילם במצלמה". צילם במצלמה ריקה, אבוי! כל המחזות ההיסטוריים הלכו לבלי שוב בלי שום מזכרת אישית, אבוי, הצער היה גדול.

ניגש אליו אחד מחבריו הנלהבים ואמר לו, ספק בחיך ספק ברצינות: "ראינו כל-כך הרבה נסים, אולי גם עכשיו יהיה לך נס: תן את המצלמה לפיתוח ויצאו כל התמונות שרצית לצלם..."

מה אתם חושבים, שאל ר' שלום, יצאו תמונות או לא...
ודאי שלא! צעק ר' שלום, ומדוע, משום שאם אין, אז אין". אל לנו לצפות לנסים של "יש מאין".

"במה דברים אמורים", החל ר' שלום לנגן בהתרגשות "רבותי! הדברים אמורים במצבנו העכשווי. רואים נסים גדולים, כולנו ראינו מה זה שיש סייעתא דשמיא, העין מצלמת את מה שראינו. האוזן קולטת, יש לנו בתוכנו פנימה מצלמה שמצלמת את כל הראיות והתחושות שמבזיקים לפנינו – ואפשר להתפתח עוד ועוד, לפתח את התמונות – שיישארו לנו לכל החיים. אלא שצריך פילם! בלי פילם אין ממה לפתח תמונות יפות".

מה הם הפילם של האדם? מי הם הפילם שעליהם אפשר להנציח את התמונה?
זה הלב! הלב צריך לקלוט את הדברים וממנו מפתחים תמונות. הלב חייב להבין, הלב מוכרח להתרגש, ואחריו יבואו התמונות... אלו המעשים היפים והטובים!

אם הלב קשה, אילם וסגור, הוא לא קולט את התמונה ולא יעזור כלום. המחזה שראינו ילך לאיבוד, לא יישאר זכר מאותה מלחמה שעברה עלינו. רחמנא ליבא בעי, הלב הוא פילם של הכול.³⁶

14

נסים נסתרים ולקחם - מלחמת ששת הימים

הרב בנימין זילבר

מחבר שו"ת 'אז נדברו', בני ברק

'הסביר לי הרב בנימין זילבר (שליט"א) זצ"ל שעדיף לנו שהיו נסים נסתרים במלחמת ששת הימים מאשר נסים גלויים כי בגלויים הרי עלול האדם לחשוב שבשאר ימות חייו, עולם כמנהגו נוהג ושזה היה נס יוצא מן הכלל. אבל, כאשר ה' עשה מלחמתנו בצורה כה טבעית שגם כל טועה יוכל לטעות ולתלות בסיבה זו או אחרת, הרי דרושה עין בוחנת ומוח הוגה כדי להכיר את יד ה' ולהפוך מלחמה זו ללקח חינוכי, להתרגל להכיר שאמנם בכל יום ויום, יד ה' נטויה עלינו (חגיגה ה).'³⁷

אהבתו העזה לארץ ישראל התבטאה בדרכים נוספות. הוא היה מציין לא פעם כי מאז שהגיע לארץ ישראל לפני כשבעים וחמש שנה לא עזב אותה מעולם. בשו"ת 'אז נדברו' (כרך יב סימן כח) מופיעה תשובה שלו בה הוא כותב כי נסיעה לקברי צדיקים בחו"ל אפילו על מנת לחזור לארץ הינה עלבון לארץ ישראל ולצדיקים הטמונים בה. בנוסף הוא כותב: "והאם יש לנו חלק ונחלה בארץ הדמים, ארץ ארץ אל תכסי דמם וינקום דם עבדיו השפוף". למרות שהוא נוטה לאסור זאת לגמרי, הוא נמנע מכך בגלל דבריהם של פוסקים קודמים מהם משתמע שהציאה על מנת לחזור מותרת.

כששוחח עמו הרב משה צוריאלי בעניין אמירת הלל ביום העצמאות, אמר הרב זילבר: כי אנו אומרים בכל יום 'גאל ישראל' בברכות קריאת שמע, וכשאומרים זאת יש לכוון להודות לה' על כך שאנו זוכים לשבת בארץ ישראל".³⁸

♦

הרב זילבר, חבר מועצת גדולי התורה היה מהמתנגדים הגדולים לחלוקת ארה"ק ונלחם בכל כוחו למען שלמותה.

הרב אבישי שטוקהמר, מזכיר מועצת גדולי התורה מספר, כי הרב זילבר עמד יחד עם חברים אחרים מאחורי גילוי הדעת החרף שפרסמה המועצה נגד הסכמי אוסלו, שם נאמר כי כל נטישת חלקים מארץ ישראל תכניס את יושבי ארץ ישראל כולה למצב של פיקוח נפש. בעיתונות פורסם כי ערב הגירוש מגוש קטיף וצפון השומרון שלח הרב יוסף שלום אלישיב שאלה למספר רבנים מה דעתם בקשר להצטרפות יהדות התורה לממשלה. הרב זילבר הביע התנגדות חריפה, וטען כי זהו עניין של מסירת יהודים.³⁹

"כ"ו טבת תשס"ה. אנו חברי מועצת גדולי התורה בארץ ישראל, מתנגדים להקמה ולתמיכה בקואליציה המבקשת לבצע את תכנית ההתנתקות, אשר לדעתנו היא בניגוד להלכה, ומהווה סכנה ליושבי ארץ הקודש. הרב בנימין יהושע זילבר".⁴⁰

מכחישי הנס - ליום ירושלים ה'תשל"ו

הרב שמחה הכהן קוק^א

רבה של רחובות

ידוע מה שאומר החתם סופר (שו"ת חלק ב, יו"ד, סימן רלג): "דקביעת יום מועד ביום עשיית נס הוא ק"ו דאורייתא". קל וחומר הוא מהמידות שהתורה נדרשת בהם. וכוונתו לגמ' במגילה (יד ע"א) האומרת שאם מעבדות לחרות אומרים שירה בפסח, על הצלה ממיתה לחיים, בפורים, לא כל שכן?! אומר כאן החת"ס שהודאה על הנס היא דאורייתא וכל שאינו מודה עובר על איסור דאורייתא! כי ק"ו יש בדבר ומה משעבוד לגאולה אמרו שירה, ממוות לחיים לא כל שכן.

ה'שפת אמת' אומר בחנוכה (דף קטו), פירסומי ניסא הוא דבר גדול כי כל הנסים שנעשו - שיתגלה ושיתפרסם כבודו בעולם. כי אנו יודעים שהקב"ה מנהיג ומחדש בכל יום מעשה בראשית, אבל הוא מנהיג הכל בהסתרה כדרך הטבע. וכשהקב"ה עושה נס רצונו שיתגלה כבוד מלכותו בעולם... ועל שם זה נקרא נס שהוא אות ועדות על השי"ת וכשנעשה נס, מתחדשים עובדי השי"ת, ועל שם זה נקרא חנוכה שנתחדשו נפשות בני ישראל.

ונסיו יש לפרסם ויש להיות ראויים כדי לראותם ולחיות לפיהם.

גם הגדול שבנסים כאשר בעל הנס עוצם עיניו הרי הנס חולף לידו, והוא, לא חש ולא מרגיש בו.

ומה לנו נסים גדולים יותר ממכות מצרים ויציאת מצרים, נסים אשר בעקבותיהם גם פרעה אשר אמר: "מי ה', לא ידעתי את ה'", הכריז ואמר: "ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים. ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים... ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל ולכו עבדו את ה' כדברכם!"

"ובני ישראל יוצאים ביד רמה" ומיד אחר כך "ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ סגר עליהם המדבר" (שמות יד, ג). ומתרגם אונקלוס וכן רש"י - על בני ישראל. בתרגום יונתן בן עוזיאל מתרגם תרגום המיוחס ליונתן - (שמות, יד, ג): "וַיִּמַר פְּרָעָה לְדָתָן וְלֶאֱבִיָּרָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּמִשְׁתִּירֹון בְּמִצְרַיִם מְטַרְפִּין הֵינוּן עֵמָא בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא טַרְדַּ עֲלֵיהוֹן טַעֲוֹת צְפוֹן נְגְדוּי דְּמַדְבְּרָא".

א. נדפס לראשונה מכת"י. עריכה והתקנה לדפוס: הרב יהושע וויסינגר.

מה נורא ואיום הדברים. דתן ואבירם אחרי הכל נותרים בבית פרעה! בארץ מצרים! וזאת אחר כל הנסים, אחרי מכת בכורות וכו'.

ובמכילתא דרשב"י (יד, יד) איתא שבעומדם על שפת הים, נחלקו לארבעה כתות: בארבע כתות עמדו ישראל על הים. אחת אומרת ניפול לים, ואחת אומרת נחזור למצרים, ואחת אומרת נעשה מלחמה, ואחת אומרת נצווה כנגדן... "המבלי אין קברים" (שמות שם י), ומי אומר זאת? אומרים חז"ל (שמות רבא כא) שאלו היו דתן ואבירם, הנה הם הגיעו עם פרעה וחילו וכבר צועקים נגד משה רבנו ע"ה וכלל ישראל, ונגד השכינה כביכול!

האם אנחנו מכחישי הנס?! האם מיהרנו לשכוח גם אנו את הנסים! ובמיוחד נסי ארץ ישראל, נסים שזכות אבותינו מסייעתנו לזכות בהן, ארץ אבותינו, נחלת אבותינו. אברהם הלך לאורכה ולרוחבה. ליעקב התקפלה הארץ תחת מראשותיו שתהא נוחה להיכבש לבניו. ומרע"ה ראה את הארץ וזה שאמר הבורא יתברך למשה על יהושע וצו את יהושע וחזקה ואמצהו כי הוא יביא את העם הזה אל הארץ אשר תראה! שראית משה רבנו ע"ה הביאה והקלה את כניסת ישראל אל הארץ.

אל לנו להכחיש בנסים, ולהיות ח"ו בבחינת בעל הנס שאינו מכיר בנסו! (נידה לא, א) ידועים את דברי חז"ל שהגאולה דרכה "קמעא קמעא" – כאיילת השחר! (ירושלמי ברכות א, א) כך גם בבניינה של ירושלים, מתחילה מאבן אחת קטנה! שאלו את הגר"א, מדוע כך, ואמר להם כי אם היה בבת-אחת, לא היה כוח לעמוד בייסורי הגאולה, והייסורים מתחלקים עם ההתגלות. ומצד שני אין כוח לקבל את האור הגדול בבת אחת.

ואם היו יכולים להביא שישים ריבוא בבת-אחת תהיינה התגלויות נפלאות. הזורעים בדמעה ברינה יקצרו – כך בעקבתא דמשיחא, כל דבר טוב בא מתוך צער ומצוקה. וממילא "בוא יבוא ברינה נושא אלומותיו".

16

יום ירושלים ואמירת ההלל הרב משה צוריאל בני ברק

מלחמת ששת הימים; מי שידוע מה היה המצב אז, נזכר שהיה עגום מאד. רודן מצרים נאצר סגר את מצרי טיראן וחסם בכך את הכניסה לנמל אילת, כך שאין נכנס ואין יוצא. בכך שבש לנו את כל אפשרות המסחר עם המזרח הרחוק. המְצַרִים העמידו עשרת אלפים טנקים

בחזית מולנו, ובאותו זמן האו"ם משך את נציגיו החוצה מהאזור; כלומר הפקירו אותנו לסכנתנו. המעצמות הגדולות (ארה"ב, אנגליה וצרפת) עמדו מהצד, מחרישים לדעת איך יצא דבר ולא נקטו אצבע להציל אותנו מיד צוררינו; לא התערבו. הרבה אזרחי ישראל חשבו שזה כבר מסמן את סוף המדינה היהודית, וחשבו לערוק מהארץ. בדיחה מתהלכת באותם הימים אודות נמל התעופה בן-גוריון: "האחרון שיצא יכבה את האורות". אני אישית הכרתי אישים שרכשו סך גדול של דולרים, שאם יפלו בשבי, יהיה להם במה לפדות את עצמם. היסטוריון הכותב על המלחמה, מתעד שראש-הממשלה אשכול שאל אז את שר הביטחון משה דיין, כמה הרוגים הוא משער שיהיו בתל-אביב מההפצצות האוויריות הצפויות, ושיער "עשרת אלפים". באותו זמן פינו הרבה בתי חולים מהחולים שהבריאו למחצה, כדי להכין מיטות לפצועים הצפויים. ראש-הממשלה שלח בבהילות את גולדה מאיר אל מלך ירדן, להתחנן לפניו לבל יתערב במלחמה הצפויה, כי אין לנו עסק אתו. המלך, שונא ישראל, סירב להתפשר.

עִמְנוּ היה מוכה תימהון, עצבות ורוח נכאים. זכורני שבקבוצות שלנו הכנו אנשי סגולה שעשו תורנות שעות לקיים "תיקון רמח"ל" ללמוד תורה גם ביום וגם כל שעות הלילה, משך 24 שעות, כדי לסתום פיות המקטרגים בבית-דין של מעלה (כפי עצת "אגרות רמח"ל", מתאריך ל"ג בעומר, שנת תצ"א).

ופתאום ולפתע, ביום הראשון שפרצה המלחמה, כבר בבוקר ההוא, היכו טייסי חיל האוויר שלנו ב-424 מטוסים של המצרים שהיו על הקרקע. כיצד המק"מ שלהם לא גילה את התקרבות מטוסינו? לא כאן המקום לגלות מה הייתה הסיבה הטבעית לזה. אבל גם החילונים שבינינו מודים שהיה כאן מאורע יוצא מדרכי הטבע. ועוד נס שגם מדינת ירדן התקיפה אותנו. ראש הממשלה אשכול הקדים לפנות אליהם בבקשה נמרצת לא להתערב, אבל מפני שחצנותם ושנאתם הֶעֱתִיקָה לישראל התקיפו, ובכך הרווחנו בניצחוננו גם את ירושלים העתיקה וגם את יהודה והשומרון.

והרי אחר כך ב"מלחמת יום הכיפורים", בה הערבים מסביבותינו התקיפו אותנו בהפתעה גמורה, במלחמה ההיא מדינת ירדן לא התערבה. ביום ההוא היו רק כ-400 חיילי ישראל בעיר ירושלים (השאר שולחו לחופשת החג). אילו הלגיון הירדני היה תוקף את כביש תל-אביב ירושלים ומנתק כל קשר בין ירושלים לשאר הארץ, היו מאות אלפי יהודים בני ערובה בידי הירדנים. ובזאת, כמה אומלל וקשה מצבנו! וגם אם היינו משיגים הסכם שביתת נשק היינו מפסידים שוב את העיר העתיקה ירושלים ואת כל שאר יהודה ושומרון. אבל הקב"ה נתן בדעתם לא להתערב במלחמה. ואילו לא היו הירדנים מתקיפים בשתי המלחמות הללו ("ששת הימים" ו"יום הכיפורים") או שהיו מתקיפים אותנו בשתיהן, הרי זה מובן על פי הטבע. אבל פעם התקיפו ופעם לא, והפעם היא שהחליטו להתקיף הייתה בהשגחת ה'

דווקא כדי להפסיד את אחיזתם בעיר הקודש, והפעם שלא התקיפו הייתה גם זו בהשגחת הקב"ה כדי שלא נאבד שליטתנו בה. כמה נפלא הדבר! ועוד נסים רבים שאין מקום כאן להזכיר וכבר נכתבו על כך ספרים רבים, המתארים את רצף הנסים (אחד מהם של הרב יואל שוורץ, ירושלים). ומי עיוור שלא יראה שהייתה כאן התערבות שמיימית לטובתנו. אם כן, לא רק שראוי לומר הלל או שירה אחרת ביום שחרור ירושלים, אלא יש פגם רוחני במי שאינו נוהג כן. נציע את המקורות ההלכתיים וההגותיים לשני סוגי קביעה הללו.

[א] יש ראשונים האומרים כי אמירת שבח והודיה על הנסים שנעשו לנו היא מצוה דאורייתא (אנציקלופדיה תלמודית, ערך: הלל, ס"ק 18). מקור לזה נמצא במדרש חז"ל הכותב: "אמר רב חונא מצינו מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים שצריך אדם ליתן שבח והודיה לה' על מעשה הנס. 'ולמען תספר באזני בנך ובן בנך וכו' וידעתם כי אני ה'!" (שמות י, ב). ואומר 'ולמען ספר שמי בכל הארץ' (שמות ט, טז). מן הנביאים דכתיב 'חסדי ה' אזכיר, תהילות ה', כעל כל אשר גִּמְלָנוּ ה' ורב טוב לבית ישראל' (ישעיה סג, ז). 'הודו לה' קראו בשמו, הודיעו בעמים עלילותיו, הִזְכִּירוּ כִּי נִשְׁגַּב שְׁמוֹ' (ישעיה יב, ד). ומן הכתובים, 'אשר שמענו ונדעם, ואבותינו ספרו לנו, לא נכחד מבניהם, לדור אחרון מספרים תהלות ה' ועזוזו ונפלאותיו אשר עשה' (תהלים עח, ג-ד) וכו' (מדרש הגדול, שמות, עמ' קמה-קמו).

מכאן ברור שלא די שבני אותו הדור יספרו תהילות ה', אלא עליהם להעביר הדבר מאב לבנים וימשיכו ההלל עד הדור האחרון. ומכאן גם ברור שלא רק מספרים זאת איש איש בביתו, אלא יש לפרסם הדבר ברבים גם לעיני עמים רבים, ממזרח שמש ועד מבואו. וגם מובא במדרש ילמדנו על שירת "אז ישיר" בקריעת ים סוף "ויאמרו לאמר": "מהו 'לאמר'? לדורות. כשיעשה להם הקב"ה נסים, יהיו אומרים לו שירה" (אנציקלופדיה תלמודית שם, ס"ק 36). מכאן שיש לנהוג כך בכל נס ונס, בכל דור ודור.

כלום דבר זה נזכר בגמרא? כן. חז"ל דנים על אמירת "הֵלֵל הַמְצַרִּי" (תהלים קיג-קיח), מי תיקן אמירתו? יש אומרים משה וישראל בים סוף, יש אומרים יהושע וישראל במלחמת א"י וכו' וכו'. יש אומרים חזקיה וסיעתו. רבי עקיבא אומר חנניה מישאל ועזריה אמרוהו בשעה שעמד עליהם נבוכדנצר [וניצולו]. יש אומרים מרדכי ואסתר. וחכמים אומרים: נביאים שביניהם תיקנו להם לישראל שיהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק, ועל כל צרה וצרה שלא תבוא עליהם לישראל, וכשנגאלים אומרים אותו על גאולתם" (פסחים קיז).

הרי מלשון "חכמים" המוזכרים לאחרונה, תקנה היא בכל דור ודור להגיד הלל זה כאשר ניצולים. אמנם רבנו תם (דבריו הובאו ברבנו יונה, ברכות, על הרי"ף דף ח) סבור כי זה נאמר רק על נס שאירע לכל ישראל כולו ולא למקצתם, אבל הוא דן על אמירת חובה ולא דן על אמירה של רשות וללא ברכה.

ובאמת כך כותב המאירי (על פסחים קיז): "כל יחיד שאירעה לו צרה ונגאל ממנה, רשאי לקבוע הלל לעצמו באותו יום בכל שנה, אלא שאינו מברך עליה. וכן הדין בכל ציבור וציבור. כך היה יסוד הנביאים לאומרו על כל צרה וצרה כשנגאלים ממנה" עד כאן לשונו.

אבל צריכים אנו לבאר מפני מה אין הרמב"ם מזכיר מצוה (או רשות) זו? והרי בין חילוקי הדעות שהבאנו היתה דעת החכמים, והם הרוב? אלא נ"ל כי פסק כרבי עקיבא המוזכר שם שלדעתו זו אינה תקנה לדורות, אלא חנניה ומישאל ועזריה הם בלבד אמרו את ההלל. ואם תשאל מדוע יפסוק כרבי עקיבא? והרי כלל בדינו כי הלכה כרבי עקיבא מחברו, ולא מחבריו כשהם רבים? אבל באנציקלופדיה תלמודית (ערך: הלכה, ס"ק 607-610) מוסבר, אין זאת נקרא "רבים" כאשר מדובר באוסף של דעות יחידיניות, ואינם כולם בדעה אחת (כמו שבברייתא שציטטנו).

למדנו כי המאירי מתיר לומר הלל גם על נס שלא אירע לכל כלל ישראל. אבל שמא זה מדובר רק לבני הדור ההוא בלבד? מי אומר שינהגו לעשות יום טוב לעצמם באותו התאריך גם בניהם של אותו הדור, נכדיהם וניניהם? וגם מי אומר שתקנה כזו תהיה תקפה גם על אנשים חדשים המתווספים לקהילה ההיא, עולים הבאים ממרחקים?

תשובה לזאת מצאנו בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' קצא) המביא דעת שו"ת ר"מ אלשיך ומסכם: "יש כח ביד הקהל לתקן עליהם ועל הנלוה עמהם ולא יעבור. וכך נוהגים כמה קהילות בישראל ומגדולי יחידיהם שעושים כן ביום שאירע להם נס". ובסוף דבריו כותב "חתם סופר": "בספר 'יוסף אומץ' (נכתב בשנת ש"ץ 1630), סי' תתשט, מהנס שנעשה בפרנקפורט וקבעו בו יום שמחה לדורותיהם וכו'. וכן אנו נוהגים אחריו הגם שאנו בריחוק מקום" עכ"ל (כלומר "חתם סופר" גר בפרשבורג, והוא מילידי פרנקפורט, עוד המשיך לנהוג יום שמחה זה). ובאנציקלופדיה של אייזנשטיין "אוצר ישראל" (סוף ערך: "פורים", עמ' 216-217 מביא רשימה של עשרים קהילות בעמנו שהנהיגו "יום טוב" לדורות בימים שאירעו להם נסים שונים (קיצור מהרשימה באנציקלופדיה העברית, סוף ערך: "פורים"). עד כאן ביררנו שמן הראוי לומר הלל על יום שניצלנו ממות לחיים.

בעת מלחמת סנחריב נגד ירושלים (ישעיה לו-לט), הצורך החרב את רוב שטחי ארץ ישראל והגלה את עשרת השבטים. כשהביא איתו 185,000 חיילים למצור נוכח ירושלים (מלכים ב' יט, לה), לא היו לחזקיה מלך יהודה אפילו 2,000 פרשים שיוכלו לרכב על הסוסים (לו, ח). והקב"ה הכה באויב בלילה אחד, והנה כמעט כולם פגרים מתים.

חזקיה מלך יהודה, היה תלמיד חכם מופלג. חז"ל העידו כי בטרם בוא סנחריב הפיץ תורה בישראל, עד שבדקו מן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ (סנהדרין צד, ב). והוא היה העורך הראשי שסידר את ספרי ישעיה, משלי, שיר השירים וקהלת (בבא בתרא טו, א). אבל, עם כל חכמתו וחריצותו ללמוד תורה יום ולילה ("שָׁמְנוּ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ שֶׁהָיָה דוֹלֵק

[=בלילות] בבתי כנסיות ובבתי מדרשות" – סנהדרין צד, ב), לא התעורר לשיר שירה לה' על הצלתו והצלת כלל ישראל. ועל זה תבעו ממנו חז"ל חשבון, שהיה הקב"ה מבקש לעשות אותו משיח, ובימיו תהיה גאולה כללית לישראל, אבל מפני חסרונו וליקוי זה שלא הודה להקב"ה, הוחמצה ההזדמנות.

יש לשאול, מדוע עלה על דעתו לא לשיר שירה? ענו על כך חז"ל (מדרש רבה שיר השירים פרשה ד פסקה כ) שהעתיקו דו־שיח מעניין בינו לבין ישעיה הנביא: "ראוי היה חזקיהו לומר שירה על מפלת סנחריב דכתיב (דברי הימים ב' לב, כה) 'וְלֹא כָגַמְל עָלָיו הַשִּׁיב יְחֻזְקִיהוּ, כִּי גָבַהּ לְבוֹ וַיְהִי עָלָיו קֶצֶף, וְעַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם'. למה? "כי גבה לבו". אַתְּ קָמִי [=אתה רואה] חזקיה מלך וצדיק, ואת[ה] אמרת כי גבה לבו? אלא גבה לבו מלומר שירה. אתא ישעיה לגביהון דחזקיהו וסיעתו. אמר להון (ישעיה יב, ה) 'זְמְרוּ ה'!. אמרון ליה: למה? [ענה ישעיה ליחזקיה וסיעתו] 'כי גאות עשה'. אמרון ליה: כבר מוֹדַעַת זאת בכל הארץ' (ישעיה יב, ה).

א"ר אבא בר כהנא: אמר חזקיהו 'תורה שאני עוסק בה, מכפרת על השירה'. א"ר לוי: אמר חזקיהו מה אנו צריכין לומר נסיו וגבורותיו של הקב"ה? כבר מוֹדַעַת זאת מסוף העולם ועד סופו! לא כבר עמד גלגל החמה באמצע הרקיע? [בזמן יהושע בן נון – יהושע י, יב-יג] וראו נסיו וגבורותיו של הקב"ה עד סוף העולם' [עכ"ל המדרש] שלוש תשובות ענו כאן מפני מה חזקיה נמנע מלשיר שירה. [א] אין צורך לשיר שירה, כי כבר כל בני העולם שמעו על הנס הזה שאירע בימי חזקיה ועכשיו מכירים בגדולתו של הבורא. [ב] חזקיה היה שוקד בלימוד תורה. עצם לימוד התורה הוא חיוב גדול יותר ויקר יותר מלשיר שירה. [ג] אין צורך לשיר שירה, כי כבר כל בני העולם שמעו על הנס שאירע בימי יהושע בן-נון [בתקופה עתיקה] ומכירים בגדולתו של הבורא.

אבל יודעים אנו שטעה בזה. למה? מסביר המהר"ל את העניין כי כאשר מופיע בעולם נס, בא העולם על שלמותו. והאדם כאשר הוא בשלמות איננו יכול להתאפק ולידום, אלא השירה פורצת מתוך לבו ומפיו ("נצח ישראל" פרקים מג, נג ועמ' קעו, קצח). כאשר האדם איננו מתרגש, סימן הוא שעדיין לא הבין גדולת העניין וזהו חסרון.

היה לחזקיה פגם, ולא יכול היה למלא את תפקיד הגואל לישראל כי אמנם נכון הוא שלימוד תורה הוא נפלא; ואמנם נכון שנשים שנעשו בעבר כבר התפרסמו. אבל מי שהוא עצמו ניצול צריך להתרגש שלא נמנה בין המתים, צריך להתפעל מעוצמת החסד שהקב"ה נהג אתו. כשחסרה התרגשות, המתבטאת בשירה, סימן הוא שאיש זה לא הבין את העניין כהוגן. והוא הדין צאצאיו של אותו הניצול צריכים להתרגש מההצלה, כי בלעדי זאת גם הם לא היו נולדים וקיימים.

[צריכים להודות לה' לא רק אלו שהיו כאן בתקופה ההיא, אלא גם כל מי שיש לו תועלת מהחכמים שהיו פה בזמן ההוא, כמבואר על פי ר' חיים מוולוז'ין (מובא ב"הגאון החסיד מוילנא", על ידי ר' בצלאל לנדוי (עמ' טו, הערה 12)].

נוסף על הממד של הצלה ממוות לחיים, יש כאן גם שבח ותהילה על הצלת עיר הקודש ירושלים. כותב מהר"ל: "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני, כי ירושלים הוא עצם ועיקר מעלת העולם" (נצח ישראל, פרק כג, עמ' קיז). משום מה? אלא חז"ל מלמדינו כי ירושלים נקראת על שמו של הקב"ה. הפסוק האחרון של ספר יחזקאל קורא לעיר זו "ה' שְׁמָה" וחז"ל דרשו את המלה כאילו ש' מנוקדת שווא – "ה' שְׁמָה" (בבא בתרא עה ע"ב). מה פירוש? מבאר מהר"ל: "כי כל שם מורה על אמיתת הדבר מה שהוא וכו' וירושלים בעולם התחתון מורה על השם יתברך שהוא שוכן בה" (שם, פרק מ, עמ' קע). ועוד: "ירושלים אינה עיר טבעית כמו שאר עיר, רק היא עיר אלוהית במעלתה האלוהית" (שם, תחילת פרק נא). "והבונה חורבה מחורבות ירושלים, הוא בנין אלוהי קדוש כאשר ידוע" (נתיבות עולם, נתיב גמ"ח, סוף פרק ד). ע"ע בספרו גבורות השם, עמ' קנא, איך ולמה בזכות ירושלים זכינו לקריעת ים סוף!

זאת כיון שמצפים אנו לבניין בית המקדש, והעיר הנשגבת הזו היא תהיה גיא חזיון, מקור השראה של נבואה, הרי כל המקום הזה מיועד לעילוי. בספרנו "אוצרות התורה" (פרשת ראה, עמ' 631) הבאנו פרטים רבים על קדושת העיר. ובספרנו "דרישת ציון" (עמ' 227-221) ביארנו חלק משבעים שמותיה. ולכן כאשר קבלנו מתנה יקרה זו, יקרת הערך שאין יכולת אנושית להגיד כל שבחיה, ודאי עלינו להודות ולהלל ולשבח על מענק שמים זה. אפשר שאין חובה להגיד הלל, כמו שאין חובה לרכוש בגד ארבע כנפות כדי לתלות שם ציציות (כדברי התוספות, ערכין ב: ד"ה הכל חייבין בציצית) וכמו שאין חובה לרכוש בית כדי להקים מעקה, אבל הנפש השלמה היא מעצמה גועשת ורועשת ונרגשת לזמר שבחי ה' על נסיו ונפלאותיו.

מפורסם בעולם ישיבות ספר "נחלת דוד" על מסכתות, שנתחבר ע"י תלמיד הגר"ח וולוז'ין. הוא גם כתב ספר דרשות "בית דוד". בדרוש יב (במהדורה המצולמת ב"אוצר החכמה", עמ' 128) שם קובע כי ע"י אמירת שירה אנו זוכים להמשך של עוד נסים בעתיד, ולגאולות נוספות. בס"ד מצאתי זאת גם ב"שפת אמת" (על חנוכה, שנת תרל"ב), זו לשונו: "עשאום יום טוב בהלל והודאה. פירוש, ע"י שהכירו גודל הישועה מהשי"ת וְהִלְלוּ וְהוֹדוּ בְּכָל לִבְבָם, ע"י זה המשיכו הארת הנס לעולם. וכן צריך להיות כל אדם, כשמרגיש איזה ישועה ומתגלה הטוב בגודל חסד ה', כפי השבח והודיה שנותן, כך נשאר אצלו לדורות" עכ"ל.

רבנו אברהם בן הרמב"ם (מובא בפירושו של הגאון ר' ירוחם פערלא על "ספר המצוות לרבנו סעדיה גאון", ח"א עמ' 515) מבאר שאין כוונת חז"ל (פסחים קיז). שאנו נאמר עצם

נוסח ההלל, "אבל רצה השי"ת שיאמרו שירות ותשבחות במאורעות אלו באיזה מלים שיהיו, כמו שנתחייבו הלויים בקרבן. ומצות עשה [דאורייתא היא] "שירו לה' כי גאה גאה" (שמות טו, כא) וכו', ונתחייב בזה ג"כ אשר נהללו ונשבחו ית' בכל זמן יתראה לנו נצחונו וגבורתו. ועל כן אמרו כי הלל בימי חנוכה דאורייתא"⁴¹.

17

שכחת נסי מלחמת ששת הימים

הרב יואל שוורץ

ירושלים

מלחמת ששת הימים הייתה נס בפני עצמה. גם אלו שלא האמינו בנסים, לא יכלו לומר שבמלחמת ששת הימים לא היו נסים. אני מרגיש שיש כאן עוול לקב"ה שאנו לא לומדים את התקופה הגדולה שהייתה אז, לא אמרנו שירה כמו בזמן חזקיהו.

מה כואב לי כאן, חזקיה לא אמר שירה, אברהם קריב בספר שלו 'מסוד חכמים' נותן פירוש שנראה לי הגיוני, הוא מסביר שהכוונה היא שהוא לא הבין את המשמעות ההיסטורית של הדבר. וכך היה גם בזמן עזרא, היהודים לא באו בחזרה לא"י (ספר 'כוזרי' ע"פ הגמ' יומא ט:), לא הבינו את המשמעות וצמצמו את כל ההיסטוריה. גם החשמונאים לא הבינו את המשמעות ההיסטורית שלהם עצמם משום שאח"כ הם לא מינו מלך מבית דוד, וכן הרגו את חכמי ישראל וזה גרם לחורבן הבית השני.

היו כמה שינויים גדולים נוספים כתוצאה ממלחמת ששת הימים, בה למעשה, ניצחנו את רוסיה. כל תפיסת הצבא הרוסית קרסה וכלי הנשק שלהם נחלו כישלון. הייתה אחדות בעם ישראל וקיבלנו את ירושלים. המלחמה הייתה הזעזוע הראשוני ליהודי רוסיה. הבינו שיש אלטרנטיבה לתעמולה הרוסית האנטי ישראלית. הניצחון במלחמה היה ניצחון נגד הנשק הסובייטי ופתאום הבינו יהודי רוסיה שיש 'עם ישראל' ושהכוח שלו יכול להכריע גם את רוסיה...

הגמרא במסכת מגילה עוסקת בסדר הברכות בתפילת שמונה עשרה. קודם 'בונה ירושלים' אח"כ 'את צמח דוד', בשנת ה'תשכ"ח היה צריך לבוא המשיח. כפי שאומרת הגמרא (שם, יז:): "כיון שנבנית ירושלים - בא דוד". ירושלים היום היא הגדולה ביותר בהיסטוריה שלה. פאריז הייתה לסמל עיר גדולה וחוברה, כמו שאומרים בקינות "ועיר האלוקית מושפלת" רבי חיים מוולאז'ין היה מסביר זאת 'כל עיר על תלה בנויה' - כמו פאריז, שטחה המוניציפלי של ירושלים גדול אפילו יותר משטח פאריז (126,000 קמ"ר לעומת 80,000 קמ"ר). אף פעם לא היו כ"כ הרבה ישיבות בירושלים.

על הפסוק 'ורוח אלוקים מרחפ"ת' – אומר החיד"א שזו גימטריה לשנת ה'תשכ"ח. הזוהר, והחיד"א אומרים שבתשכ"ח ביאת משיח. החמצנו את זה! אתם יודעים למה? הגר"א אומר "ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו" ולכן אנו נמצאים בבוץ. זה מעכב את הגאולה. אם היו מכירים את המשיח של קיבוץ גליות. אני מתוסכל, זה כואב... אני מרגיש לא טוב... האם אנחנו לא מחמיצים את ההיסטוריה ובמיוחד שזה דבר שכיח? אנחנו נגררים ולא מבינים. היום, כ"ח באייר, חיפשתי ולא מצאתי, שום אזכור בעיתונות החרדית ליום ירושלים. כאילו לא היה כלום, וזאת בשעה שכתוב: "שירו לו זמרו לו, שיחו בכל נפלאותיו". אמנם מלחמת ששת הימים עשתה שינוי, גם בארץ וגם בחו"ל, אבל זה נשכח, ואנחנו די אשמים בזה, יצא ספר נגד כל הנסים, שזה לא נסים אלא הס"א, זה ספר של יהודים דתיים שרצו להמעיט את הנס. אנחנו צריכים לתת פה את הדין. אילו היו מכירים בנסים... זה צריך לכאוב לנו...⁴²

18

מלחמת ששת הימים ויום ירושלים

הרב יצחק ברנד

עמנואל

בעניין זה האם לחגוג את יום ירושלים או לא, תלוי מה רואים שם, ואיך מפרשים את המאורעות האלה, האם לראות את כל הדברים הטובים שהיו שם, או לראות את הדברים השלילים שהיו שם.

העניין איך להסתכל על מאורע רב-היקף כמו מלחמת ששת הימים, שכולל בתוכו הצלת כל עם ישראל שהיו בא"י, וכיבוש ירושלים ויהודה ושומרון ורצועת עזה כולל סיני, ורמת הגולן, תלוי מה מחייב את האדם ע"י הפרשנות הזאת, ואם הוא מוכן לקיים מה שהתחייבות הזאת מחייבת אותו או אינו מוכן, שאם הוא מוכן לקיים מה שהתחייבות הזאת מחייבת אותו, אז הוא גם מוכן לפרש את המאורעות האלו בצורה שזה מחייב אותו, אבל אם הוא לא מוכן להתחייב מה שהמאורעות האלה אמורים לחייב אותו, אז הוא בא לתת פרשנות באופן שזה לא מחייב אותו, אף אם הפרשנות הזו רחוקה מן הדעת ויש בזה סתירות מכל הכיוונים, וכולל כפירה בהנהגת הקב"ה, מ"מ מוכן לפרש כך כדי שזה לא יחייב אותו.

וכעת נפרש קצת מה שקרה במלחמת ששת הימים, אייר תשכ"ז. המפה הייתה אז לפני המלחמה, שביד ישראל היו ירושלים עד סוף מאה שערים וישיבת מיר, ובשער מנדלבונים היה הגבול, כל העיר העתיקה כולל הכותל המערבי הייתה ביד הירדנים, ואוניברסיטת הר-הצופים הייתה מובלעת בתוך ירדן. השטח שנבנו עליו אח"כ סנהדריה המורחבת, ורמות

ורמת שלמה ורמת אשכול והגבעה הצרפתית ופסגת זאב ונוה יעקב, וגונן וגילה, הכול ביד הירדנים, רצועת עזה וסיני ביד המצרים, ורמת הגולן ביד הסורים, ומשם ירו על ישראל במשך כל הי"ט שנים ממלחמת השחרור עד מלחמת ששת הימים. כל שטח יהודה ושומרון היה ביד הירדנים כולל שכם וחברון ובית לחם (קבר רחל), וכן השטח שנבנו עליו אח"כ מודיעין עילית וביתר וכל יישובי גוש עציון ועמנואל ותל-ציון, קרית ארבע וכל גב ההר. בתחילת אייר תשכ"ז נתאספו הרבה אומות מסביב להשמיד את ישראל ולהרוג את כל היהודים שבא"י. ברדיו הערבי הכריזו "נזרוק כל היהודים לים, נטבח אותם עד האחרון" (ימות עולם מהרב יואל שוורץ עמ' 59). (היו אז בערך שני מיליון וחצי יהודים בארץ שניצל, וכן השתתפו כ-480,000 חיילים במלחמה). האומות שבאו ללחום היו בעיקר מצרים וירדן וסוריה ולבנון וכן השתתפו קצת גם מעיראק, מרוקו, אלג'יריה ולוב. בכל ישראל היה מתח גדול מאוד ופחד נורא, והיו תפילות מרקיעות שחקים בכל בתי הכנסיות, ובעיקר אמרו את פרק פג בתהלים שהיה מתאים בדיוק למה שהיה אז המצב. בישיבת פוניבז' נערכה עצרת תפילה מלאה וגדושה ונשמעה בכל בני ברק.

ביום שני, כ"ו באייר, ספירת יסוד שביסוד, התחילה המלחמה, והצבא לחם מלחמה עצומה והיו שם נסים גדולים וסיפורים נוראים, וגם היתה הרבה מסירות נפש מצד החיילים, ואחד מן הדברים שלא היתה כלל מחשבה לכבוש את עיר העתיקה, והקב"ה גלגל את הדברים שכבשו את ירושלים והכותל והרה"בית בכ"ח באייר וכן שכם, וחברון נכבשה בכ"ט אייר, וכן כבשו במלחמה הזאת את כל יהודה ושומרון ורצועת עזה וכל סיני עד תעלת סואץ, וביום השישי של המלחמה, שבת קודש ב' בסיון, כבשו את רמת הגולן ואז נגמרה המלחמה. הרבה מאוד ערבים מיהודה ושומרון ברחו מכאן לכל ארבע רוחות ואילו ממשלת ישראל לא הייתה מבקשת מהם לחזור, היו נשארים שם.

כל מי היה מוכן לשמוע ולהבין הבין שהיתה כאן סייעתא דשמיא עצומה בכל הנסים שהיו שם, ונתקיים חלק גדול של הברית של הקב"ה שנשבע לאבותינו אברהם יצחק ויעקב לתת לנו את הארץ. היו מן החיילים גם הרבה נופלים 780 וכן הרבה פצועים, בערך 2500. את המסירות נפש של החיילים צריכים אנו להבין שהיא בגדה מה שנאמר כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, וכתב בדרשות הר"ן (דרשה י) שהפירוש הוא שלמה לא כתוב "כי הוא עושה לך חיל", שאילו היה כתוב כך היו מבינים שאין כלל ענין לעשות השתדלות, על כן כתוב "כי הוא נותן לך כח לעשות חיל", שאתה צריך לעשות השתדלות, רק צריך להבין כי הקב"ה נותן לך את הכח לעשות ההשתדלות הזאת.

התחייבות מצדנו שמחייב ניצחון כזה, והניסיון להכחיש את כל זה:

קודם כל יש חיוב הודאה להקב"ה, ולספר בשבחו שהציל את עם ישראל, שנצלו כאן כשני מיליון וחצי יהודים מהשמדה, וכן על תוספת כיבוש א"י שהקב"ה קיים הברית שנשבע לאבותינו לתת לנו את הארץ, וחייבים להאמין שהקב"ה נתן לנו את הארץ וכמו שכתב רש"י הראשון על התורה.

שנית, הודאה על שזכינו להתקרב לעיר הקודש ירושלים ומתקרבים למקום המקדש, שזה מקרב לנו את בנין בית המקדש והקרבת קרבנות, על אף שעדיין לא נבנה בית המקדש, אבל יש כאן יותר קירוב לזה, וגם תפילות בכותל המערבי שלא זזה שכינה משם. וחיוב הודאה על ירושלים הוא גם בלי בית במקדש.

ע"י ברכות (דף מח עמוד ב) אמר רב נחמן: משה תקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן, יהושע תקן להם ברכת הארץ כיון שנכנסו לארץ, דוד ושלמה תקנו בונה ירושלים. דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך, ושלמה תקן על הבית הגדול והקדוש.

שלישית, מכיוון שהקב"ה נתן לנו את הארץ, יש לנו חיוב לשמור על זה, ולא לתת אז זה בחזרה לערבים, שזה בכלל מצות כיבוש א"י שלא לבטל את הכיבוש, וכן איסור לא תחנם שאסור לתת חניה בקרקע לגוים, וכפי שביאר החזו"א (בשביעית סי' כד) שזה ענף ממצות ביעור ע"ז וכן שלא למאוס בארץ חמדה, וכל הנותן חלק של א"י לגוים הוא בכלל כופר בבריתו של הקב"ה עם אבותינו אברהם יצחק ויעקב לתת לנו את הארץ.

והמשגיח הצדיק, ר' יחזקאל לווינשטיין אמר אחרי המלחמה שזה אחד מיסודי הדת להאמין שהקב"ה נתן לנו את הארץ, והכריז "די לאנד איז אונזערע" (הארץ היא שלנו), ולהכיר את הנסים שעשה לנו הקב"ה, ודימה הנסים לנסים של יציאת מצרים, והכריז בקולי קולות: "העושה גדולות עד אין חקר נסים ונפלאות עד אין מספר, השם נפשו בחיים ולא נתן למוט רגלינו המדריכנו על במות אויבינו וירם קרננו על כל שונאינו".

ביאור הדמיון אף שמבחינה חיצונית אינו דומה, שהרי ביציאת מצרים היו נסים יותר גלויים ובמלחמה הזו היו הנסים קצת מלובשים בטבע, מ"מ הרי כתב הרמב"ן (בסוף שמות) שמן הנסים הגלויים אנו מודים בנסים נסתרים, וכאן היו יותר מסתם נסים נסתרים כי היה שם הרבה נסים גלויים, רק לא בדרגה של גלויים של יציאת מצרים, וכן בפורים היו נסים נסתרים בהשגחה עליונה ועל זה אנו מודים בנוסח של על הנסים.

וכן יש דמיון בין נסי יציאת מצרים לכלל המלחמות שהיו כאן בא"י, לעניין קיבוץ גלויות אם באים מכל הארצות, וזה נחשב יותר מיציאת מצרים, אף שבעניין נסים גלויים ונסתרים יש הבדל, יסוד זה מבואר בירמיהו (פרק טז, יד-טו) לְכֹן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְלֹא יֵאָמֵר עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: כִּי אִם חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

מֵאַרְץ צֶפֶן וּמְכַל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדְיָחֶם שָׁמָּה וַהֲשִׁבְתִּים עַל אֲדָמְתֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאֲבוֹתֶם: וְלֹא הוֹזַכְר שֵׁם שֶׁהִנְסִים שֶׁל מְכַל הָאֲרָצוֹת צְרִיכִים לִהְיוֹת גַּם בְּדִרְגָה שֶׁל גִּילוּי כְּמוֹ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. רֹאשׁ יִשִּׁיבַת מִיר, הַגְּאוֹן הַרְבֵּי חַיִּים שְׂמוֹאֲלֵבִיץ קָם לִפְנֵי כָל חַיִּיל שְׂרָאָה, עַל הַכֶּרֶת טוֹב עַל מַסִּירוֹת נֶפֶשׁ שֶׁלּוֹ לְהַצִּיל עִם יִשְׂרָאֵל, וְכֵן נִהְגָּ לַעֲשׂוֹת סְעוּדַת הַוּדָאָה בְּכ"ח בְּאַיִיר בְּזִמְנָ שֶׁהִיא נֶס הַהַצִּלָּה שֶׁל הַיִּשִּׁיבָה. (נֶפֶל טִיל עַל מְכוּלוֹת הַגִּז בְּשַׁעַת שֶׁהָיוּ הַרְבֵּה אֲנָשִׁים בְּמַקְלָט וְנִעֲשְׂתָה אֵשׁ גְּדוּלָה וְהִיִּתָה סַכְנָה גְּדוּלָה וְאַח"כּ נֶפֶל טִיל שֵׁנִי עַל מְכַלֵּי הַמַּיִם וְנִכְבַּתָּה הָאֵשׁ). אִלֵּם הָיוּ כְּאֵן גַּם רִוּחוֹת אַחֲרוֹת, גַּם בְּתוֹךְ הַחִילוּנִים וְגַם בְּתוֹךְ הַחֲרָדִים. בְּתוֹךְ הַחִילוּנִים אָמְרוּ הַרְבֵּה כּוֹחֵי וְעִצֵּם יָדֵי עֲשָׂה לִי אֵת הַחִיל הַזֶּה, וְלֹא יַחֲסוּ זֶה לְהַקְב"ה. בְּתוֹךְ הַחֲרָדִים יֵשׁ שְׂאֵמְרוֹ כּוֹחֵם וְעִוְצֵם יָדֵם עֲשָׂה לָהֶם אֵת הַחִיל הַזֶּה וְשׁוֹב לֹא יַחֲסוּ זֶה לְהַקְב"ה שֶׁנִּתֵּן לָנוּ אֵת הָאֲרֶץ לְקִיִּים הַבְּרִית עִם אֲבוֹתֵינוּ לְתֵת לָנוּ אֵת הָאֲרֶץ.

הָאֲדַמּו"ר מְסַאֲטֵר בְּכַח בְּכִיּוֹת גְּדוּלוֹת עַל זֶה שֶׁהַצִּיּוּנִים קִיבְלוּ כְבוֹד עִוְצוֹם וְאָמְרוּ שִׁינְצְלוּ זֶה לְהַעֲבִיר עַל הַדַּת אֲלֵפֵי יְהוּדִים, כָּל מָה שְׂאֵמְרוּ הָרִי זֶה כְּתוּב עַל סֵפֶר עַל הַגְּאוּלָּה וְעַל הַתְּמוּרָה שֶׁנִּכְתְּבוּ שֵׁם הַדְּרָשׁוֹת שְׂאֵמְרוּ בְּסְעוּדוֹת שְׁלִישִׁית שְׂאֵחֲרֵי הַמַּלְחָמָה, וְהַזְהִיר שְׂאֵסוּר לְלַכֵּת לְכָל הַמְּקוֹמוֹת הַכְּבוּשִׁים בְּמַלְחַמַת שֶׁשֶׁת הַיָּמִים, כּוֹלֵל הַכּוֹתֵל הַמַּעֲרָבִי.

הַחֲשֵׁשׁ שֶׁלּוֹ שִׁינְצְלוּ אֵת הַנִּיּוֹצְחוֹן לְהַעֲבִיר עַל הַדַּת אֲלֵפֵי יְהוּדִים נִתְקַיֵּם בְּעוֹה"ר, וְהַבִּיאוּ אֲלֵפֵי יִלְדִים מִמְּרוֹקוֹ וְהַעֲבִירוּ אוֹתָם עַל הַדַּת ע"י שֶׁהַכְּנִיסוֹ אוֹתָם לְקִיּוּבָצִים חִילוּנִים, וְעַרְבֵי ט"ו בְּשַׁבַּת תִּשְׁכ"ח שֶׁלַּח הַרְבֵּי עִמְרָם בְּלוּי מִכְּתַב לְאֲדַמּו"ר מְסַאֲטֵר שֶׁמַּעֲבִירִים הַרְבֵּה יִלְדִים עַל הַדַּת וְכִשְׁשִׁמַּע הָאֲדַמּו"ר אֵת הַדְּבָרִים, קִיבֵל שֵׁטֶף דָּם בְּמוֹחַ וְנִעֲשָׂה חוּלָה גְּמוּר הַרְבֵּה זִמְנָ וְגַם אַחֲרֵי שֶׁנִּתְרַפָּא לֹא נִתְרַפָּא רַפּוּאָה שְׁלֵמָה עַד יוֹם מוֹתוֹ, וְלֹא הָיָה עוֹד טִישׁ בְּסַאֲטֵר. וְכֵן רֹאשׁ יִשִּׁיבַת לוֹצְרוֹן, הַרְבֵּי יַצְחָק קוֹפְלָמָן, הַתְּבַטָּא תִּיכַף אַחֲרֵי הַמַּלְחָמָה "מַעֲשֵׂה שֵׁטֶן הַצִּלִּיחַ" שְׂאוּמְרִים כּוֹחֵי וְעִוְצֵם יָדֵי עֲשָׂה לִי אֵת הַחִיל הַזֶּה.

וְע"ע מִנְחַת יַצְחָק בְּדַחִיַּת יוֹם יְרוּשָׁלַיִם, וְהַעֲתִיק הַרְבֵּה מְסַפֵּר עַל הַגְּאוּלָּה וְעַל הַתְּמוּרָה. שו"ת מִנְחַת יַצְחָק (חֶלֶק י סִימָן י) וְשֵׁם (עַל הַגְּאוּלָּה וְעַל הַתְּמוּרָה בְּאוֹת עַב עִמּוּד קַב) וְזֵלָה"ק: וּבְאֵמַת לֹא הָיָה בְּנִיּוֹצְחוֹן מַלְחַמַת נְסִים כָּלֵל, אֲלֵא הַצִּלְחָה מְלוּבֵשׁ בְּדֶרֶךְ הַטְּבַע, כְּמוֹ שְׁבַרְרָנוּ לְעִיל, אֲלֵא אֲפִילוֹ לִפִּי שִׁיטְתָם שְׂמַדְמִים שֶׁהִיא בְּנִיּוֹצְחוֹן מַלְחַמַת אִיזָה מַמְשׁוֹת שֶׁל נֶס, אֲבָל אִיךָ יַצְוִיר לִיהוּדֵי הַמַּאֲמִין בְּד' וּבְתוֹרַתוֹ לְדַמּוֹת אִיזָה נֶס שֶׁהוּא לִיצִי"מ, כְּשֶׂרָאוּ כָל יִשְׂרָאֵל בְּכָל רֶגַע וְרֶגַע נְסִים נְגָלִים כְּעִנְיָן מִן וּבְאֵר בְּהַלִּיכְתֶּם בְּמַדְבָּר, וְאִיךָ נִמְצְאוּ יְהוּדִים שׁוֹמְרֵי תוֹמ"צ שְׂכוֹתְבִים וְאוּמְרִים דְּבָרֵי פְּלִסְתֵּר כְּאֵלוֹ שֶׁהִנְסִים הָאֵלוֹ מַעֲמִידִים בְּצֵל הַנְּסִים שֶׁל יַצִּי"מ עַפ"ל וְרַח"ל מֵהָאֵי דַעְתָּא, שֶׁהוּא מִינּוֹת וְכַפִּירָה מֵאִין כְּמוֹהוּ, הַלּוֹא הַתְּחַלַּת הָאֲמוּנָה בְּתוֹה"ק בְּקַבְלַתָּה הַתְּחִילָה אִזּוֹ בְּדִיבּוּר זֶה אֲנִכִּי ד"א אֲשֶׁר הוּצֵאתִיךָ מֵאֲרֶץ מִצְרַיִם וְכו', וְמַעֲשֵׂה תַעֲתוּעִים כְּאֵלוֹ שֶׁל רִשְׁעִים גְּמוּרִים אֲשֶׁר כָּל בַּר דַּעַת יוֹכֵל לְהַבִּין שְׂאִין בְּהֵם מַמְשׁוֹת שֶׁל נְסִים וּמַדְמִין זֶה בְּחֻדָּא מַחְתָּא עִם יַצִּיאַת מִצְרַיִם, הָרִי זֶה זְלוּל עִוְצוֹם לִיצִיאַת

מצרים ומקטינין נס של יציאת מצרים שהוא יסוד כל האמונה באופן נורא מאוד ע"כ לשונו הק'. ועל נד"ד במלחמה כתב רבה"ק (האדמו"ר מסאטמר) שם וזל"ק: כל שכן בנידון דידן במלחמת הציונים עם הערביים לא היה אפילו ממשות וריח של נס. עכת"ד.

איני מבין איך יהודי בארה"ב יכול להכחיש מה שרבים מן החיילים העידו על הנסים הגדולים שהיו במלחמה, וגם מה שטען שכל המלחמה היה באיסור גמור, לא ידע כלל מה שהיה שם, הרי הכינו עצמם להשמיד כל עם ישראל בא", והיה פחד נורא על כל עם ישראל לפני המלחמה, והיה חיוב מלחמה להצלת עם ישראל, והנה יש כאן סתירה נוראה כשפוסלים מצד אחד את החילונים שאומרים (דברים פרק ח, יז) וְאֶמְרָתָּ בְּלִבְבְּךָ פְּחִי וְעֹצֵם יָדֶי עֲשֵׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה. ומצד שני אומרים אותו דבר בשינוי נוסח כוחם ועוצם ידם עשה להם החיל הזה ולא זוכרים את הקב"ה, כי צריך להשיב (שם יח) וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הַנִּתֵּן לָךְ פֶּחַ לַעֲשׂוֹת חֵיל לְמַעַן הָקִים אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם בְּיוֹם הַזֶּה. גם הסטייפלר הזהיר שלא לגרור אחרי הציונים שיש כן סכנת כבוד הרשעים. אולם, מהסיבה הפנימית איך להסתכל על המצב, האם לראות את הדברים הטובים שיצא מזה, ולדחוק מן הצד הדברים השלילים, או לראות בעיקר את הדברים השלילים ולדחוק מן הצד הדברים הטובים או להפוך גם הדברים הטובים לומר שהם רעים.

ונראה פשוט שיסוד החילוקים הוא הגישה לתהליכי הגאולה האם הם יכולים לבוא בדרך הטבע, היינו בנסים מלובשים בטבע או שצריכים לבוא בדרך נס גמור בלי השתדלות בני אדם, קרי בלי אחיזת נשק ובלי צבא. שמי שחושב ולמד ולימד שכל גאולת עם ישראל מוכרחת לבוא דווקא דרך נס גמור ע"י משיח צדקנו ואין לנו כלל רשות לקחת נשק ביד, ממילא יוצא שכל הניצחון זה, אם נותן איזה ערך חשיבות והנהגה עליונה לזה שנתקיים כאן ברית ושבעה של הקב"ה לתת לנו את הארץ, זה הורס לו כל השיטה שלו, וממילא מוכרח לפסול את כל הישועה הזאת ולמצוא פסול לכל דבר ולהראות את כל הדברים השלילים שיצאו מזה.

ואילו היה כן מחשיב את המלחמה, א"כ היה מוכרח להודות שהקב"ה מגלגל דברים גם דרך נסים מלובשים בטבע שזה היה מחייב שיגיע איזה זמן שהוא צריך גם כן להחזיק בנשק (כשלא תהיה פריצות בתוך הצבא, והכל על טהרת הקודש ולא מאלו שתורתם אומנתם), אולם הוא אינו רוצה בזה ורוצה שהכול ילך בנסים גמורים בלי שאנו נעשה בעניין זה שום דבר, וממילא לא שייך לראות דברים טובים בעניין מלחמה זו.

וכן הכיבוש של ירושלים שמקרב לבניין בית המקדש, אינו רואה בזה שום התקדמות, שהרי לפי דעתו ממילא הכול ירד מן השמים ומה לנו עסק בזה, וכל הקירוב הזה הוא רק ריחוק. וממילא לפי דעתם לא שייך כלל להעלות על הדעת לחשוב שיש איזה צד קטן לחגוג את יום ירושלים ליום שמחה, שהרי שמחה זו מה זה עושה, הרי זה היה מחייב לעשות פעולות שהם

לגמרי נגד דעתו וחינוך שהיה לומד ולימד כל הזמן. וע"ש במנחת יצחק פלפול וראיה שלא לומר הלל אף בהצלה גדולה אלא רק בחנוכה והיה הוה אמינא בפורים, שהיה שם רוח הקודש ולא נאמר זה בכל דור ודור.

אולם אפילו אם נסכים לזה לעניין שלא לומר הלל, אבל למה לא לעשות צורה אחרת של שבח והודאה להקב"ה, ולא גרע זה ממה שכתבו הפוסקים לעשות פורים לקהילות שנעשה להם נס, המבואר להלכה, מגן אברהם (סימן תרפו ס"ק ה) יכולים בני עיר לתקן בהסכמה ובחרם עליהם ועל הבאים אחריהם לעשות פורים ביום שנעשה בו נס (הר"מ אלשקר מט) הובא במ"ב שם.

שו"ת חתם סופר (חלק א אורח חיים סימן קסג) דינים היוצאים מדברינו אלו: א. דשפיר מצי צבור או יחיד לקבוע יום מועד לעצמם ביום שנעשה להם נס ומצוה נמי עבדי, עיין מג"א (ס"י תרפו), ודלא כמ"ש פר"ח במנהגי איסור (ה' יו"ט אות יד).

אולם אחד מן הדברים הקשים ביותר בשיטת סאטמר של כל הגישה הזו, הוא החגיגות הגדולות של כל קהילות סאטמר בכל שנה ושנה בכ"א בכסלו ועושים סעודות גדולות ותזמורת ושירי שבח והודאה להקב"ה, על נס הצלת האדמו"ר מסאטמר, רבי יואל טייטלבוים דרך הרכבת של קסטנר מברגן-בלזן לשוויץ, שהגיעה לשם בכ"א כסלו שנת תש"ה.

הנה במלחמת ששת הימים ניצלו כשני מיליון וחצי יהודים, ונהרגו במלחמה 779 חיילים וכ-2500 פצועים, בגדר כזה וכזה יאכל החרב, וזה לפי דעתו איסור גמור לחגוג והכל מעשה שטן, ואילו ברכבת קסטנר ניצלו 17000 יהודים וזה היה בתמורת עזרה לגרמנים ע"י השתקת הסכנה, להשמיד הרבה יהודים של הונגריה (המספר הרשמי היה בערך 500,000, אולם העורך דין תמיר במשפט קסטנר-גרינוולד טוען שנהרגו כ-800,000 יהודים של הונגריה), ושתי ההצלות נעשו בהשתדלות הציונים, ובגלל נס של הצלת האדמו"ר ע"י הציונים, עושים שמחה עצומה בכל שנה ושנה, וא"כ מאי שנא שמחה זו משמחה זו, ואיך אפשר ליישב הסתירה הזועקת הזו. (שמעתי שהאדמו"ר מחב"ד זצ"ל אמר על טענת האדמו"ר מסאטמר שכל המדינה היא מעשה שטן, שלפי דבריו, וכי רכבת קסטנר לא היתה 'מעשה שטן'!).

אולם הנפק"מ הוא כמו שכתבנו בתחילת המאמר. מה מחייב אותנו הזכרת הנס, האם אנו מוכנים לקיים את הציווי וההתחייבות שיוצא מכוח הזכרת הנסים או לא. שבהזכרת הנס ההצלה של רכבת קסטנר, זה ניתן להבין שמחייב להמשיך דרך של סאטמר ולבנות קהילות על דרך הזו, ואין כאן שום חיוב שינוי השקפה והבנה בחלקי תורה שהיה מורגלים עד עכשיו.

אולם הזכרת נסי מלחמת ששת הימים והצלה והכיבוש של א"י, אם נותנים ערך לזה, זה מחייב לשנות את הגישה שהיו חושבים שהכול יעשה ע"י משיח צדקנו בלי שאנו עושים מעשה בדינו ע"י מלחמה וצבא, וכן כל ענין של בית המקדש הכול ירד מן השמים ולא שייך כלל קידום זה ע"י כיבוש בנסים המלובשים בטבע, שלפי דעתם כל מה שנעשה ע"י השתדלות בני אדם אין לזה שום ערך ושום התקדמות, ואין מושג של ביטול ג' השבועות (המבוארים כתובות קיא.) אם נעשה ע"י השתדלות בני אדם, וממילא מכיוון שלא מוכנים לשנות שום דבר בגישה שהיו מורגלים עד עכשיו, על כן צריך להכחיש את כל ישועות מלחמת ששת הימים. וכן לעת הצורך מוכנים גם לוותר על שטחי א"י, מכיוון שטוענים לפי שיטתם, שאין לזה חלק של בריתו של הקב"ה עם אבותינו אברהם יצחק ויעקב. וכן לפי גישה זו אם יש עדיין צרות ונסיגות, זה תמיד ראייה שהכול אין לזה ישועה, וכל צרה שיש, זה תמיד עוזר להכחשות כל הישועות, ואין לנו שום חיוב להכרת הטוב להקב"ה ובוודאי לא לבני אדם על כל התקדמות שנעשה, כי באמת לפי דעתם אין כאן שום התקדמות.

אולם מי שיודע שישועת הקב"ה יכול להגיע גם דרך השתדלות בגדר נסים המלובשים בטבע, אז מבין שכל ישועת מלחמת ששת הימים הייתה ישועת ה' ונתקיים כיבוש א"י וקיום הברית של הקב"ה לתת לנו את הארץ, וכן התקדמות לכיוון בנין בית המקדש והקרבת קרבנות, ועל אף שיש עדיין צרות פעם כפעם, אין זה סותר, שהרי לא נתבטלו הכיבושים והישועות, אף שיש נסיגה חלקית. גרים מאות אלפי יהודים כולל הרבה חרדים בשטחים שנכבשו במלחמת ששת הימים, ביהודה ושומרון ובמזרח ירושלים כמו רמות, רמת שלמה, רמת אשכול, נוה יעקב, סנהדריה מורחבת וכו', יש גישה לכותל המערבי ולחברון ולקבר רחל ולקבר יוסף.

ומה שיש גם קלקולים כולל קלקולים רוחניים, זה דבר המצער הרבה, אבל זה לא פוטר מלהזכיר כל דברים החיוביים שהיו במלחמה, גם ענין א"י בתורה גורם לקלקולים כמבואר בתורה, "שמנת עבית כסית וגו'", וכן הרבה פעמים (עי' סוף פרשת וילך), ועם כל זה, אנו מברכים את הקב"ה על שנתן לנו את הארץ הטובה. וכן אומרים בהגדה: 'אילו נתן לנו את ממונם ולא קרע לנו את הים דיינו', היינו שעל נתינת הממון לבד צריך להודות להקב"ה, על אף שזה גרם אח"כ את העגל (עי' רש"י על הפסוק (ריש דברים) ודי זהב).

וכן יש חיוב להודות להקב"ה מן הפסוק הזה: וְאָמְרוּ הוֹשִׁיעֵנו אֱ-לֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהַדּוֹת לְשֵׁם קְדוֹשׁ הַשְּׁתַּבַּח בְּתֵהֶלְתֶּךָ.

חיוב הודאה להקב"ה מביא ישועות נוספות:

אם הקב"ה עוזר לעם ישראל ומשבחים אותו על זה ממשיך לעזור, ואם לאו, לפעמים דווקא משום זה אינו ממשיך לעזור, עי' סנהדרין (צד). לסרבה המשרה ולשלום אין קץ

וגו' (ישעיהו ט) אמר רבי תנחום, דרש בר קפרא בציפורי: מפני מה כל מ"ם שבאמצע תיבה פתוח, וזה סתום? ביקש הקדוש ברוך הוא לעשות חזקיהו משיח, וסנחריב גוג ומגוג. אמרה מדת הדין לפני הקדוש ברוך הוא: ריבונו של עולם! ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך – לא עשיתו משיח, חזקיהו שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך – תעשהו משיח? לכך נסתתם. והיינו שאילו חזקיהו היה משבח את הקב"ה על הנס, היה הקב"ה כבר ממשיך לעשות נסים ויתקן כל העולם, ובגלל שלא אמר שירה, נדחה הכול ונחרבו בית ראשון ושני וכל צרות הגלות ושמדות, כולל השואה, וגם כשאנו באנו בס"ד לא"י, עדיין יש הרבה צרות, וכל ישועה היא רק חלקית. ולמדמים מזה, להנהגה בדורנו, שהרי גם בדורנו עשה הקב"ה הרבה נסים וישועות, ואם משבחים אותו על זה, יש סיכוי גדול שימשיך לעזור. ונזכה עי"ז לגאולה שלמה בב"א.

גם כשהישועה אינה בשלמות יש חיוב להודות להקב"ה:

בכל הנוסח שאומרים בליל סדר דיינו דיינו, הכוונה אם הקב"ה היה עושה רק יציאת מצרים ולא ההמשך היה כבר די לנו להודות לו, וכן הלאה, ורואים מזה שעל אף שההמשך בוודאי נחוץ מאוד ובוודאי שאין ישועה שלמה ביציאת מצרים בלי מתן תורה, מ"מ בעניין להודות להקב"ה על יציאת מצרים זה כבר מספיק אף בלי מתן התורה, וכן ביאת א"י אף בלי בית המקדש, וכן בברכת המזון אומרים ברכה על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה בזמן יהושע, על אף שעדיין אין ירושלים, ובזמן דוד המלך אמרו על ירושלים אף שאין עדיין בית המקדש, שנזכה בקרוב לבנינו בב"א.

וכן לעניין כיון תפילה יש חשיבות מיוחדת לירושלים (אורח חיים הלכות תפילה סימן צד סעיף א), בקומו להתפלל, אם היה עומד בח"ל, יחזיר פניו כנגד ארץ ישראל ויכווין גם לירושלים ולמקדש ולבית קדשי הקודשים; היה עומד בא"י, יחזיר פניו כנגד ירושלים ויכווין גם למקדש ולבית קה"ק; היה עומד בירושלים, יחזיר פניו למקדש ויכווין ג"כ לבית קדשי הקודשים; היה עומד אחורי הכפורת, מחזיר פניו לכפורת.

הוספה:

רש"י שופטים (פרק ו פסוק א): וַיַּעֲשׂוּ הָרַע - עד כאן נאמר ויוסיפו שהיה נצבר חטא על חטא אבל בשירה זו נמחל להם כל אשר עשו ועכשיו מתחילין לחטוא, כך נדרש באגדת תהלים:

מדרש תהלים (מזמור יח, ו): דבר אחר, את דברי השירה הזאת. אמר ר' סימון לא כל מי שהוא רוצה לומר שירה אומר, אלא כל מי שנעשה לו נס ואומר שירה, בידוע שמחילין לו עונותיו, ונעשה כבריה חדשה. ישראל כשנעשה להם נס אמרו שירה, שנאמר אז ישיר משה ובני ישראל (שמות טו, א), ונמחלו כל עונותיהם, שנאמר ויסע משה את ישראל מים סוף

(שמות טו, כב), מלמד שהסיע מהן חטאיהן שחטאו על ים סוף, שנאמר וימרו על ים בים סוף (תהלים קו, ז). וכן אתה מוצא בימי ברק ודבורה שנעשה להם נס ואמרו שירה, שנאמר ותשר דבורה וברק בן אבינועם (שופטים ה, א), מנין שנמחלו להן עונותיהן, דסמך ליה אחר השירה ויעשו בני ישראל (את) הרע (שופטים ו, א), אמר ר' אבהו בכל מקום כתיב ויוסיפו בני ישראל לעשות (את) הרע, ואחר שירת דבורה כתיב ויעשו בני ישראל, תחלת עשייתן, והיכן מה שעשו לשעבר, אלא שמחל להם הקדוש ברוך הוא בשעה שאמרו שירה. וכן הוא אומר בדוד שנעשה לו נס ואמר שירה, ומנין שנמחלו לו עונותיו, דכתיב אחר השירה ואלה דברי דוד האחרונים (שמואל ב' כג, א), והיכן הם הראשונים, אלא מלמד שמחל לו הקדוש ברוך הוא כל עונותיו לשעבר.⁴³

19

נספח: בעניין שלמות ארץ ישראל

מדברי גדולי התורה באירופה

מתוך החלטת הכנסייה הגדולה של אגודת ישראל בשנת ה'תרצ"ז:

"הארץ הקדושה אשר הקב"ה הציב גבולותיה בתורה הקדושה נתונה לעם ישראל עם עולם, וכל ויתור שהוא על אדמות קודש הנתונה לנו ע"י הקדוש ברוך הוא בגבולותיה אין בו ממש... מועצת גדולי התורה פונה לכל בני ישראל בקריאה עזה חוצבת להבות אש לעזור בשעה חמורה ואחראית כזו לאגודת ישראל בעבודת בנין ארץ הקודש..."⁴⁴

♦

מדברי הגאון רבי מנחם זמבא הי"ד:

"יהודים חרדים לדבר ה' לא יכולים לוותר על אף שעל... רק אנשים כאלה אשר להם העוז המר לקרוע גזרים מתורתנו התמימה והקדושה – הם הם אשר ירהבו בנפשם לקרוע גם את ארצנו לגזרים. אבל אנחנו שומרי התורה וחרדים על דבר ה'... בשום אופן לא נוכל להסכים לוותר אפילו על צעד ושעל אחד מארצנו הקדושה."⁴⁵

תשובת הגאון מקובנה, הרב אברהם דוב כהנא-שפירא ('דבר אברהם'),

בעניין 'תכנית החלוקה':

"אין לנו רשות ואסור לוותר אפילו על שעל אחד, אבל גם היא הנותנת שאם אי-אפשר להשיג יותר ואם לאו נאבד גם זה, הרי בהכרח לומר הן מהאי טעמא גופא דאסור לוותר אפי' על שעל אחד, א"כ בעיקר ההנחות אין אף ספק. הספק הוא רק במציאות וזה אך אין

אנשים פשוטים, שלא נכנסו לפנים מן הקלעים יודעים הנרויח בזה או ח"ו נפסיד, ובכן, מי שלא ראה את החודש איך יבוא וידון? ההשערה הקרובה שאם נתעקש לתפוס הכל לגמרי לא יעלה בידינו (ואף לא להחזיק האפוטרופוס כמדומה לי).

אבל לכה"פ צריכין לתבוע בחזקה עד כמה שאפשר ויותר מזה את הנגב, חלק ירושלם לכה"פ ורוכסי ההרים (לשם הגנה). אין שום ספק שהערבים ימצאו עילה להתנפל עלינו, ועל אנגליה נוכל לסמוך כמו שיכולים לסמוך על אשור. לכן לכה"פ לא נהיה נתונים בעליל למשיסה מעל ראשי ההרים וכו'. כמו"כ נחוץ לתקן גם יתר הגבולים עד כמה שאפשר. עוד תנאי גדול צריך להתנות שעל תנאי זה אין וויתור כי ירשו לנו להתיישב בעבר הירדן בלי שום הגבלות, רק בהגבלה אחת באוריניטעט של אבדול (בינינו לבין עצמנו: עד שירחם ד'). כמו"כ גם איזו הנחות ממין זה גם בשאר חלקי א"י (שם אמנם המצב אחר אחרי שהם מיושבים יותר). בלשון תנאי אין מרוויחים הרבה. והביאור למותר".⁴⁶

ב

קונטרס "הוא ותמורתו יהיה קודש" מענה לשוללים את ערך נסי מלחמת ששת הימים

נערך ונסדר ע"י המלקט: שי הירש

1
פתיחה

חרף העובדה שרוב מניין ורוב בניין של גדולי התורה בא"י ובעולם כולו ראו במלחמת ששת הימים ישועה גדולה שנערכה בנסים ובנפלאות, כמוכח בספר זה באריכות (ראה להלן, כרך ב, שער ההודאה, חלק ב, לקט גדול בנושא). בכל זאת היו מגדולי ישראל שהתנגדו לראיית נסי מלחמת ששת הימים כישועת ה', או שהתנגדו לקביעת מועצת הרבנות הראשית לישראל ורוב חכמי הדור, כי יש להודות לה' על נסי המלחמה. וזאת, מסיבות שונות המבוארות להלן.

הבולטים שבהם הינם: האדמו"ר מסאטמר (בספר 'על הגאולה ועל התמורה'); בעקבותיו גאב"ד 'העדה החרדית', הרב וויס (שו"ת 'מנחת יצחק' חלק י סימן י); ראש ישיבת פוניבז', הגרא"מ שך; ובעקבותיו ה'סטייפלער' – הגר"י קנייבסקי; וכמובן שקרובה לכך הינה גם השקפתם של חוגי 'נטורי-קרתא' ודומיהם על אודות מלחמת ששת הימים.

נפתח בדיון בשיטת האדמו"ר מסאטמר שהציב משנה מסודרת בנידון. אולם, כדי להתבונן באופן אמתי ומאוזן על שיטתו, ולהבדיל אותה משיטת חוגים 'קנאים' בעיני עצמם, הקרובים מאוד (לצערנו הרב) להיכלל בגדר ההלכתי של 'מוסרים' ר"ל, נביא כאן את

הדברים החשובים הבאים, שליפט הרב רפאל קדוש, רב קהילת "ברכה ושלו"ם" ביישוב אפרת, אודות הני אינשי ועל ההבדל בין שטותם לבין שיטת האדמו"ר: 'בזמן המלחמה, נמנע האדמו"ר מסאטמר מלדבר בפומבי כנגד המדינה, כי חשש שמא יתפרש הדבר כתמיכה בערבים. כך כותב מי ששהה לצדו עשרות שנים, ה"משמש" הרב אפרים יוסף דב אשכנזי: "ולנו באי ביתו הדגיש כמה פעמים אז שכל עוד שהמלחמה נמשכת, אינו רוצה לפרסם כלום מדעתו כדי שלא ליתן ח"ו פתחון פה למקטרגים להעמיס בדבריו שיותר טוב שהערבים ינצחו ח"ו". זאת למרות כעסו הגדול על עצם היציאה למלחמה, בחושבו שהדבר מהווה סכנת נפשות והמשך "הפשעים הציוניים", כפי שניסח זאת בספרו "על הגאולה ועל התמורה" שנכתב מיד לאחר המלחמה. בשעת המלחמה עקב אחר המאורעות בתשומת לב ובחרדה, והרבה להתפלל ולצום עם חסידיו על מנת ששום רע לא יאונה ליושבי ארץ-ישראל.

במקרים שונים שבהם יצאו חסידיו על דעת עצמם לפעולות נגד מדינת ישראל בפני אומות העולם, ראה בכך חילול ה'. כשציירו צעירים צלבי קרס על בניין הקונסוליה הישראלית בניו יורק ופרסמו מודעות בגנותה של ישראל ב"טיימס", גער בהם והשעה אותם מבית המדרש. קבוצת אברכים שהפגינה נגד מדינת ישראל לפני בניין האו"ם סולקה מהישיבה לשנים אחדות (אברהם פוקס, "האדמו"ר מסאטמר", עמ' 153). כשנשאל בצורה ישירה האם היה עוזר לאויבי ישראל לפעול נגד המדינה, ענה: "כל מה שאני עושה, אני עושה רק שארץ ישראל תחיה בתוך התורה". הרב יואל טייטלבוים, היה מודע לכוחות השונים בתוך מחנהו ולמעשים שונים שנעשו על בסיס האידיאולוגיה שלו בניגוד לרצונו. בשנת תשכ"ז נאם בפתחת הלימודים ביישיבת סאטמר, והתייחס לנקודה זו בתקיפות רבה:

"והנה, יש לדעת, דכמו שנמצאים בעולם כתות שונות בדעות שונות, אפיקורסים ומינים המחריבים את העולם מבחוץ בדרכיהם המקולקלות, אותו כוח הסטרא אחרא נמצא גם בפנים ממש, בין יהודים כאלו המתעטפים בטלית שכולה תכלת, ואותו עניין הוא גם בדרך הקנאות, די ש קנאות כזו שעל ידה העולם מתקיים, ויש קנאות המובילה לחורבן והרס, והיא באה מכוח הסטרא אחרא כי השטן עובד בכל כוחו בהמצאות שונות ומעמיד שליחיו מבפנים בכם ומכם, בכם דייקא ומכם, בתוכנו ממש, בתוך הפנימיות שלנו הוא מכניס אנשים משלו, ועל כן מוכרח אני לגלות דעתי בזה, יודע אני שנמצאים כאלו גם בתוכנו! גם בתוך הישיבה וגם בבית המדרש. אמנם לא הרבה כי אם יחידים, ואלו עושים הכול מדעת עצמם מבלי לשאול את פי ההנהלה, ואינם חתים מפני כל, הם מדמים בנפשם כאילו יודעים כבר את הכול, ואינם צריכים לשאול יותר פי איש, וגם לדברי אינם שומעים, טיפשים כאלו, ידעו כולם כי אנשים האלו המה שליחיו של הסטרא אחרא, והן הנה המשחיתים והמחבלים הכי גרועים.

והריני מגלה דעתי בזה, דמי שלא נייחא לו, ומי שמעלה בדעתו שאני טועה בדרכי, יש לו הברירה להסתלק מכאן, איני כופה לשום איש שיבוא אלינו, ולא אמרתי מעולם קבלו דעתי. וכל מי שאין דרכנו מוצאת חן בעיניו בל ימצא בשיבתנו הקדושה ובל יבוא יותר לבית מדרשנו, ואם לא ישמע לקול דברינו אנקום בו את נקמתי. יודע אני שאין אלו אלא מועטים יחידים ממש, אבל גם יחידים אלו מהרסים הם, וסופם שמביאים לידי חורבן" (עד כאן הבאנו מן הלקט של הרב רפאל קדוש, הופיעו ב'מקור ראשון', שבת, כ' תמוז תשע"ג).

ואכן, כך פירש האדמו"ר מסאטמר, באופן מחודש את דברי ריב"ז לתלמידיו (ברכות כח:): 'אמנם אפשר לומר הכוונה, כי בשעה שריב"ז היה חי וקיים, הרי היה הוא מנהיג את הדור, וכולם ראו וידעו את דרכו הברורה וידעו שהוא היה לוחם בבריונים ובשאר דעות נפסדות, ולא היה באפשר לפרש אותו שלא כהלכתו, ובכה ריב"ז ואמר דאחר הפטירה כאשר התלמידים ודורות הבאים יהיו מוליכים אותי, ולא שאני אוליך אותם, מי יודע כיצד יתרגמו אותי וכיצד יפרשו את דרכי וכיצד יציגו אותי בפני הבאים אחרי, וצרה זו גדולה מכל הצרות, ואיך לא אבכה'. (אגדות מהרי"ט, עמ"ס ברכות).

♦

לאחר הקדמה חשובה זו, נוכל להתייחס למקצת מהטענות שהעלו האדמו"ר ותלמידיו, בקונטרס "על הגאולה ועל התמורה" שהתפרסם לאחר מלחמת ששת הימים, המהווה מקשה אחת עם ספרו המרכזי של האדמו"ר בהשקפה, 'ויאל משה'.

קונטרס זה יצר פולמוס בתוככי הציבור החרדי, ואכן, ת"ח רבים נחלצו להשיב על דבריו. מהבולטים שבהם הוא הגאון הרב מנחם מנדל כשר (חסיד גור ועורך חומש 'תורה שלמה') אשר בספרו המקיף "התקופה הגדולה" (אלול ה'תשכ"ח) ריכז חומר רב ומפורט הפורט השקפת עולם מסודרת בנושא ישועת ה' בדורנו.

2

מתוך קונטרס 'למען אמיתך'

מבעל שו"ת השבי"ט:

בשנת ה'תשל"א, יצא לאור באמריקה חלק ג-ד של 'שו"ת השבי"ט' מאת הרב שמואל טוביה שטערן (תר"פ-תשס"ד), נשיא אגודת הרבנים של ארה"ב ואב"ד מיאמי-ביטש, פלורידה.

א. האדמו"ר אמנם לא כתב את רובו של הספר, מפאת חולשתו ומצב בריאותו, אולם, הוא חיבר את ההקדמה וסמך ידו על המופיע בספר.

בסוף כרך ג, נדפס קונטרס גדול בין מ"ו דפים בשם 'למען אמתך' – 'והוא תשובה מאהבה על קונטרס על הגאולה ועל התמורה'. אמנם, מספר שנים אח"כ, כאשר יצא חלק ה בשו"ת זה, כתב המחבר בהקדמתו לכרך שעם השנים חזר בו במקצת מכמה דברים שכתב שם (אולם, למרות זאת, הדפיס את הסכמתו של הגרי"א הנקין לקונטרס שם, וכן המשיך להפנות ולציין לקונטרס זה גם בחלקים הבאים של השו"ת), ואכן, במהדורות הבאות של שו"ת השבי"ט, הושמט קונטרס זה כליל. מפאת חשיבותו של הקונטרס, הבאנו כאן את תוכנו בקצרה והרוצה לעיין, ייקחנו משם:

♦

הסכמת הגרי"א הנקין (עמוד ההוראה וזקן רבני אמריקה) לקונטרס זה (שו"ת השבי"ט ח"ה סי' ב):
 כבוד הרב הגאון העילוי ר' טוביה שטערן שליט"א. אחשדה"ט... כבר כתבתי כמה פעמים וביארתי כמה פעמים שאפילו אותם הסוברים שלא הייתה כדאי להיכנס בעניין הממשלה קודם שנוסדה, אבל ראשית הממשלה הרי היא נעשית ברשות ממשלות העולם, ושנית אפילו אם היה נגד זה כיון שכבר נעשית הרינו מחויבים לעזרו בכל הכוחות, ברכוש ובגוף ובנפש, אף שהדבר הוא פשוט שהוא פיקוח נפשות מיליונים יהודים, הבאתי על זה ראיה מהכתובים ומחז"ל מאברהם שעזר ללוט אף שנפרד ממנו שלא היה מעשיו הגונים בעיניו אבל מכיוון שתפשו אותו יצא להילחם כנגדם וכן ביצחק אף שלא היה מעשה יעקב רצויים בעיניו משום שנטל הברכות בערמה אבל אחר המעשה אמר גם ברוך יהיה, וכן יעקב שאף שלא היו מעשה שמעון ולוי רצויים בעיניו במלחמתם בשכם אבל אחר המעשה חגר חרבו כנגד האומות שחשש שירדפו אחריו, וכן בשמואל אף שלא היה שבע רצון ממה שבקשו להם מלך, אבל כשנתעקשו בזה נתן להם מלך וברכם אבל התרה בהם שאם ילכו בדרך ה' תתקיים המלוכה והמלך וח"ו להיפך.
 ועכ"פ אנחנו צריכים לעשות את שלנו, לעזור למדינה בכל האפשר ובצד השני לברר לראשי המדינה ולמושליה שרק בקיום התורה תתקיים המדינה, ועכ"פ יישר כוחו של כת"ר שיצא בקולמוסו לעזור למדינת ישראל בשעת הרת עולם כזאת. וכבר אמרו חז"ל ביעקב שהכין עצמו לתפילה, לדורון, ולמלחמה, ואנחנו צריכים להתפלל בצבור תמיד לשלום המדינה ובצד שני גם ליתן להם דורון היינו להתפשר עם הרודפים במה שאפשר ולא להתגרות במגינים עליהם בכדי להימלט ממלחמה.
 אנכי מעבד הספר בידי עוד על איזה זמן ואולי אוכל לעבור בעזרת אחרים על רובו. ואם כת"ר חפץ שאשיבו תיכף יודיעני במכתב. ואולי יש לו עוד טופסים ממנו יותר ראוי שיתעכב הספר בידי חודש או חודשיים כדי שאוכל לעבור על כולו כהוגן.

בכבוד רב,

יוסף אליהו הענקין

קונטרס "למען אמתך" -

והוא תשובה מאהבה על קונטרס 'על הגאולה ועל התמורה'.

הקדמה:

איסור ריגול על ארץ ישראל, לא תענה על ריב לנטות, מטרת הקונטרס

א. יחס למדינת ישראל.	י. כותל המערבי מקום השכינה.
ב. איבוד ע"ז בזמן הזה.	יא. הזרעים בדמעה ברינה יקצורו.
ג. גודל קדושת וישוב ירושלים.	יב. נסים ונפלאות בארץ ישראל.
ד. וראה בטוב ירושלים.	יג. גאולה בתשובה או אף בלתי תשובה.
ה. נביאי האמת והצדק.	יד. חסד לאומים חטאת.
ו. אין השטן פועל בישראל.	טו. מלחמת מצוה בגאולתן של ישראל.
ז. נגד זקניו ידבר.	טז. מצוה ללמד זכות על ישראל.
ח. משיח בן יוסף ודוד.	יז. ואמת ד' לעולם.
ט. ארץ דגן ותירוש.	

מקצת מהדברים המופיעים בקונטרס הנ"ל:

אנו רואים יד ד' בזה שנתעוררה האהבה עד שתחפץ, כי אם לא חפץ ד' בנו לא היינו זוכים לנסים ולנפלאות עד אין מספר... אם היינו כולנו צדיקים אז נהייתה ישועת ד' כהרף עין אבל, כבר ניבא לנו ישעיהו הנביא... שהגאולה תהיה קמעא קמעא... ואין לי להתפלל כלל בעצם החובה והמצוה אשר היתה מוטלת על כל ישראל להתאחז בארץ ישראל ולהכריז מדינה עצמאית בלי שיעבוד מלכויות... כל מה שנכתב נגד מציאות המדינה הם דברים של מה בכך ולא אכנס בכלל לדבר דבר מזה (הקדמה, עמ' ג).

בזמן הזה אנשי החיל של מדינת ישראל הם חלוצי צבא, הם בני גד ובני ראובן ההולכים בראש כל המחנות, חס ושלום לפרסם עוונם... (עמ' ט) לפרסם לשון הרע ומלשינות ברבים בזמן שיש אלפי נכרים רשעים שקוראים ומתרגמים כל דבר שנכתב אודות ארץ ישראל... (עמ' טו).

ובאמת אנו צריכים לומר בלי ספק שיש לבדוק אחרי אלו שאומרים שיש איסור לילך אל הכותל המערבי (עמ' טז).

רוב חכמי ישראל רואים בימים האלה סימני גאולה והנצנים נראו בארץ (עמ' כח). אין לנו להתפלל אם היו נסים גלויים או לא, הלא נסים כמו במצרים בודאי היו, דהיינו שהמכות אשר נפלו על שונאינו לא נפלו על מחנה ישראל, והמה היו נסים לצורך קיום הנפש וקיום האומה השבורה ששרתה בצער, וקדמה לנסים הללו קול השופר קול תורה

ותפילה בכל קצוות תבל (עמ' לח), אחינו בני ישראל מקיימים המצווה הכללית של להקים שם אחיו בישראל (עמ' מה, כוונתו לקדושי השואה).

♦

הנקודה העיקרית שכלפיה מערער האדמו"ר מסאטמר ביחס למלחמת ששת הימים בקונטרסו, הינה האפשרות שנסים יתרחשו לאנשים המוגדרים על פי ההלכה כ'פושעים'. לאחר מכן מבקר בחריפות את חיילי צה"ל ומדינת ישראל על כך שלא מבערים את הע"ז מא"י ומאשים אותם בע"ז גופא, ולבסוף, סובר שאין לבוא ולהתפלל בכותל המערבי! בעמודים הבאים, ריכזנו מענות מפורטים לטענות הללו אשר נדפסו בספר "עלה נעלה - מענה לספר ויואל משה", מאת הרב מרדכי ציון, שלקט וערך את תשובות הרב שלמה אבינר לטענות אלו.

לאחר מכן, הבאנו מאמר נוסף מאת הרב יצחק ברנד, מהעיר עמנואל שבשומרון, "גילוי יחוד השם במלחמת ששת הימים", ובו מסביר את חובת ההודיה על נסי המלחמה, דוחה את טענות המתנגדים לציון 'יום ירושלים' ולבסוף, עומד על השינוי שחל ביחסו של הציבור החרדי לנסי מלחמת ששת הימים ומסביר את השורש הרוחני לכך בחוסר המוכנות לשנות את העמדה שהייתה רווחת באירופה מלפני השואה והקמת המדינה. לסיום, הבאנו בקציר האומר, מדברי גדולי ישראל כנגד "המלשינים על ארצנו הקדושה" (כלשון שו"ת 'משנה הלכות' המובא בהמשך), אשר, ר"ל, 'מחרפים ומגדפים מערכות אלוקים חיים'.

3

מענה לטענות הרבי מסאטמאר לקט מספרי הרב מרדכי ציון

[מתוך הספרים 'עלה נעלה - מענה לספר ויואל משה', ו'קום התהלך בארץ'
ספרית חוה, בית-אל, תשע"ה]

חובת ביעור עבודה זרה בכיבוש ארץ ישראל [מאמר שלוש שבועות סי' צ-צט]
טיעון הרבי מסטמאר: ההולכים במחשבה זו לכבוש את ארץ ישראל עם הע"ז שבתוכה שלא לאבדם יש להם דין של עובדי ע"ז ממש עוד בהיותם בדרך. וכל המשתף פעולה איתם הוא שותף לעובדי ע"ז.

הוכחת הרבי מסטמאר: כתב הרמב"ם בהלכות עכו"ם (ז, א): "מצות עשה היא לאבד עבודת כוכבים ומשמשיה וכל הנעשה בשבילה, שנאמר אבד תאבדון את כל המקומות וגו', ובארץ ישראל מצווה לרדוף אחריה עד שנאבד אותה מכל ארצנו, אבל בחוץ לארץ אין אנו מצווין לרדוף אחריה אלא כל מקום שנכבש אותו נאבד כל עבודת כוכבים שבו, שנאמר ואבדתם את שמם מן המקום ההוא, בארץ ישראל אתה מצווה לרדוף אחריהן ואי אתה מצווה לרדוף אחריהן בחוץ לארץ". למדנו מכאן ג' דינים: א. כל המוצא ע"ז בכל מקום שהוא, בין בארץ בין בחו"ל, צריך לאבדה ולבערה (מובא בטוש"ע סוף סי' קמו). ב. כל מקום שנכבש אותו אף בחו"ל צריך לאבד את כל הע"ז שבו. ג. בארץ ישראל צריך לעשות יותר, והיינו לרדוף אחרי הע"ז לאבדה, מה שאין צריך לעשות בחו"ל. וחל תיכף החיוב לאבד את כל הע"ז טרם שכובשים.

בפ' מסעי על הפסוק (במדבר לג, נא) "כי אתם עברים את הירדן וגו' והורשתם" וגו', פירש רש"י: "והלא כמה פעמים הוזהרו על כך, אלא כך אמר להם משה כשאתם עוברים בירדן ביבשה, על מנת כן תעברו, ואם לאו מים באין ושוטפין אתכם, וכן מצינו שאמר להם יהושע בעודם בירדן". ויש להתבונן בזה דהלא אינו מוזכר בכל הקראי שבכל אותה פרשה שלא לעבוד ע"ז ולא כתב שם אלא איבוד ע"ז ומקומותיהם. ובעודם בירדן טרם בואם לארץ לא חל עדיין החיוב עליהם, גם אין אפשרות לדבר עד בואם לארץ ואינו אלא מחשבה בעלמא שאינם עוברים את הירדן במחשבה זו לבער אח"כ את הע"ז, והלא בכל העבירות שבתורה מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה ואין נענשים על כך, ובזה העונש כ"כ מר על המחשבה שיהיה ח"ו המים שוטפים כולם שהוא ח"ו עונש של כליה, וע"כ שיש לזה דין ע"ז ממש, ובע"ז מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה, כמבואר בגמרא קידושין דף מא, ולכן ההולכים במחשבה זו לכבש את ארץ ישראל עם הע"ז שבתוכה שלא לאבדם יש להם דין של עובדי ע"ז ממש עוד בהיותם בדרך.

ובאור החיים הקדוש על הפסוק (דברים ה, ח): "לא תשתחוה להם ולא תעבדם", שאם מושלי הארץ אינם מהרסים הע"ז שם עוברים על לא תשתחוה ולא תעבדם. לכן החיוב לבער ע"ז בארץ ישראל גדול הוא כל כך שלהשאיר העבודה זרה הוא ביהרג ואל יעבור ממש. וכל המשתתפים בממשלה המה שותפים לע"ז, הרי הם לא מאבדים את הע"ז אלא אדרבה מתקנים ובונים בתי ע"ז חדשים. וכן הוא בהכרזה על המדינה שהממשלה תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות, ויש אפילו משרד הדתות שנקרא בלשון רבים לכלול כל הדתות. ותמה הרבי מסטמאר על אגודת ישראל שמתרעמים על הממשלה על שאינם נותנים להם מקום במשרד הדתות ואותו המשרד המה בוודאי עובדי ע"ז. ועיין עוד הוכחות בס' על הגאולה ועל התמורה סי' נב-נה.

תגובה:

א. בס' התקופה הגדולה (עמ' רס-רעג), נשאל הגרמ"מ כשר ע"י חיילים שהשתתפו בכיבוש ירושלים אם עברו עבירה גדולה בזה שלא הרסו את בתי ע"ז שכבשו וצריכים כפרה, או שזה רק שיטה יחידה המחמירה כמו שראו בספר (נראה שהיה "על הגאולה ועל התמורה" שהוציא הרבי מסטמאר אחרי מלחמת ששת הימים והוא חוזר על העניין הזה). השיב הג"ר כשר שכתב בס' חינוך (מצווה תלו): "ונוהגת בזכרים ונקבות בכל מקום ובכל זמן שמצווה עלינו לאבד שם ע"ז אם יש כח בדינו, אבל אין אנו חייבים לרדוף אחריה לאבדה אלא בארץ ישראל בזמן שידינו תקיפה על עובדיה, ועובר על זה ולא אבדה כל זמן שיש סיפק בידו בטל עשה זה" (עי' כתובות כו, ב: ל"ש אלא שיד ישראל תקיפה).

החינוך הדגיש בג' ביטויים שמצווה זו חלה רק "אם יש כח בדינו", "בזמן שידינו תקיפה על עובדיה", "שיש סיפק בידו", כי רק בזמן שידינו תקיפה היינו שאפשר לה לממשלה לעשות כל מה שהיא רוצה ואין מי שיכול למנעה, אז יש על זה דין כיבוש וחלה מצוות ביעור. אבל הכיבוש של העיר ירושלים העתיקה בזמן הזה אין עליה דין כיבוש כלל לעניין זה, מפני שיש חוק בינלאומי איך כובש ארץ צריך להתנהג, והחוק אומר שאסור לכובש לנגוע בכל המקומות הקדושים של כל אומה ואומה, ואוי לה לאומה שתעבור על חוק זה, וממילא שלא חל כלל וכלל שום נדנוד של חיוב לבער, כי אסור לנו להתגרות באומות העולם, שיש בכוחם להמיט ח"ו אסון עלינו ועל כל היהודים בכל מקומות מגוריהם.

וצה"ל לא רק שלא עשה בזה שום איסור ולא צריך כפרה, אלא ההיפך, שהתנהג בדבר זה כדין וכהלכה. וקיימו מאמר חז"ל במדרש תנאים (דברים יב, ב, דף נח) אבד תאבדון, אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר. אתה אומר אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר, או אינו מדבר אלא מביאתו מחוץ לארץ ולהלך, ת"ל וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם וגו' אבד תאבדון אחר ירושה וגו'. מכן היה רבן יוחנן בן זכאי אומר אל תבהל לסתור במות גוים שלא תבנה בידך, שלא תסתור של לבנים ויאמרו לך עשה של לבנים, של אבנים ויאמרו לך עשה של עץ, וכן הוא אומר לכן זאת יכופר עון יעקב וגו'. לא יקימו, ע"כ.

דרש זה של ריב"ז מובא גם באבות דרבי נתן (נ"ב פי"א): הוא [ריב"ז] היה אומר, אל תסתור במותיהם [של גוים] שלא תבנם בידך, אל תסתור של לבנים שלא יאמרו לך בא ועשם של אבנים, ע"כ. המאמר של ריב"ז מתאים ממש לזמננו אנו, וברוכים חיילי צה"ל שמסרו נפשם בכיבוש ירושלים שהתנהגו כדין שלא הרסו במותיהם, כי לולא עשו כן והיו מבערים היה בזה חשש איסור דאורייתא, כי היהודים בלי ספק היו נאלצים לבנות אותה מחדש, וכלשון האבות דרבי נתן "שלא תבנם בידך". והג"ר מנחם כשר מביא מקור לדברי החינוך שתלוי אם יד ישראל תקיפה, מדברי הרמב"ם (הלכות ע"ז י, ו) בקרא (שמות כג, לג), "לא ישבו בארץ פן יחטיאו אותך ליי". וז"ל הרמב"ם: "בזמן שיד ישראל תקיפה עליהם אסור לנו להניח עובדי

כוכבים בינינו, ואפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום בסחורה לא יעבור בארצנו אלא עד שיקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח, שנאמר לא ישבו בארץ אפילו לפי שעה וכו'". ומדברי הרמב"ם אלו למד החינוך שאם באיסור לאו לא ישבו בארץ הוסיף הרמב"ם בזמן שיד ישראל תקיפה, א"כ בוודאי במצות עשה של ביעור הדין ג"כ רק בזמן שידנו תקיפה. ודבר זה (ככתוב בויואל משה) "שאם כובשין איזה מקום בארץ ישראל ואין מבערין הע"ז טרם כיבוש יש לו דין עובדי ע"ז ממש", לא מבואר בשום מקום בגמרא ולא בשום פוסק כלל. בגמרא ע"ז (דף מה) מבואר רק גידועי ע"ז קודמין לכיבוש ארץ ישראל וכו' ולא יותר.

ב. ולגבי דברי האור החיים הקדוש, כתב הרבי מסאטמאר: "וכתב האוה"ח הק' שאם אין מבערין את הע"ז עוברים גם על הלאו דלא תעבדון והוא בכלל יהרג ואל יעבור" ע"כ, וכתב הג"ר מנחם כשר שיש מקום לקרוא בטעות שאלו דברי האוה"ח, אלא זה חידושו של הרב המחבר, וכבר נתבאר שהלכה ברורה בזה שלא רק שאין בזה כלל חיוב לבער, ודין של יהרג ואל יעבור, אלא בזמן הזה שאין ידנו תקיפה אסור לסתור כדברי רבן יוחנן בן זכאי: אל תסתור שלא תצטרך לבנות, וכן דעת החינוך הלכה למעשה, ויש איסור לסתור משום חשש איסור דאורייתא שלא יצטרך לבנות (עיין עוד שם בדיון על דברי האור החיים הקדוש).

ג. ובקשר לדברי רש"י, השיב הג"ר מנחם כשר שבדיבור המתחיל של רש"י אינו כתוב "ואבדתם" וגו' ומפרש שכוונת על מנת כן תעברו שהכוונה לבעור יושבי הארץ, ושכן הוא בגמרא סוטה (לד, ב) שהוא מקורו של רש"י, כמו שכתב בויואל משה. והביא דברי הפנים יפות (ההפלאה) שפירש עפ"י דברי רש"י מה שאמרו בני גד ובני ראובן. אל תעבירו את הירדן, לכאורה מיותר הוא, אלא שטענו כיוון שבקיעת הירדן היתה על תנאי זה להוריש את הגויים וליישב בארץ ישראל א"כ בני גד ובני ראובן שרצו נחלתן בעבר הירדן אין ראוי לנס זה. ויש לחוש שלא יהיה להם נס שיעברו ביבשה מפני שהיה מחשבתם לא לרשת הארץ ולהתיישב בה רק לשוב לעבר הירדן והיו חוששים שהמים ישטפו אותם. ע"כ דברי ההפלאה (ועיין עוד בהתקופה הגדולה).

ד. ועל דברי רש"י, כתב ב"הנותן ליעף כ"ח - כ"ח קושיות על ויואל משה" (אות כב, הוצאת בני הישיבות - כתב יד, בעילום שם): נראה לי שאפילו אם רש"י (והגמרא בסוטה) לא היה מדבר מביעור יושבי הארץ אלא מביעור ע"ז כהבנת הויואל משה, לא היה ראיה שביעור ע"ז הוא ביהרג ואל יעבור, ומג' טעמים: א. יתכן שזה שהמים היו שוטפים אותם לא היה בתור עונש על המחשבה, אלא מפני שלא היו ראויים שהנס ימשיך וממילא היו המים חוזרים לטבעם ושוטפים אותם, ובפרט שכבר קיבלו התראה שהנס יתקיים כל זמן הילוכם רק אם ילכו במחשבה הראויה. ב. מה שהקב"ה אינו מצרף מחשבה רעה למעשה אין הכוונה שאין שום שכר ועונש על מחשבה, שעל הכול יש חשבון וזה מעיקרי האמונה, אלא הכוונה

שהמחשבה הרעה אינה נחשבת כמעשה לקבל עונש כמו על מעשה, אבל בוודאי יש עונש על מחשבה רעה (לא כמ"ש היואל משה "אין נענשין על כך"). ויתכן שהעונש על מחשבה רעה היה גדול מאוד לדור שאכלו מן וראו גילוי שכינה. ג. יתכן שהרצון להשאיר ע"ז בארצנו גם כשידינו תקיפה מראה על רצון בע"ז עצמה ח"ו, וממילא היו מקבלים עונש כעל ע"ז ממש, אבל לאו דווקא שהוא ביהרג ואל יעבור כע"ז.

ה. עוד מובא ב"הנותן ליעף כ"ח - כ"ח קושיות על ויואל משה" (אות כא, הוצאת בני הישיבות - כתב יד, בעילום שם) שהרב טוביה שטרן בקונטרס "למען אמיתך", ששאל אם ביעור ע"ז בארץ ישראל הוא ביהרג ואל יעבור למה לא ישתדלו חסידי סטמאר בארץ ישראל לבער הע"ז, הרי הוא ביהרג ואל יעבור, וממילא מחויבים לאבד הע"ז אף אם יתנום במאסר שנים. ואין לטעון שאין להם שום יכולת לאבד ע"ז, כיוון שבוודאי יכולים (על ידי פצצה וכדומה) אם יהיו מוכנים לישב במאסר עבור זה. ואם החיוב לבער ע"ז אינו חל עליהם (למרות העובדה שהתורה ניתנה לכל ישראל) הרי כל יחיד יטעון שהחיוב אינו מוטל עליו אלא על הכלל כולו, עכ"ל.

ויש להוסיף שאחרי מלחמת ששת הימים, שר הביטחון משה דיין פינה את הגויים מהמקום שנקרא כעת "הרובע היהודי". כמה בחורים צעירים שלחמו בחטיבת ירושלים הרגישו שאין זה די, והכינו חומר נפץ כדי לפוצץ את המסגדים על הר הבית. בכל זאת הלכו להתייעץ ברצי"ה קוק, ששלל את הדבר: זה צריך לבוא מכל האומה, ולא מחלק. הלכו לר' אריה לוי, בחושבם שכיוון שתמך באצ"ל ובלח"י, ייתן תשובה חיובית, אך גם הוא שלל מאותו טעם של צורך בהסכמת הכול. הוא סיפר מעשה שגם הרצי"ה קוק נהג לספר, שדרשן מסוים עבר בין העיירות ועורר למשיחיות שקר, והייתה לו השפעה רבה. כאשר נודע לר' חיים מוואלאז'ין שהוא אמור לדרוש בשבת בקהילה מסוימת, שלח שני שליחים שיחללו שבת כי זה פיקוח נפש ויעצרו אותו, וכן הם עשו. פריץ גוי שאל את ר' חיים אם הוא שמע על דרשן זה והאם לדעתו הוא המשיח. השיב ר' חיים: ומה אתה אומר? ענה: אין זה נוגע לי כלל. אמר ר' חיים: טעות יש לך, כשהמשיח יבוא אפילו אתה תרגיש בכך. הבחורים שאלו את ר' אריה לוי קצת בצחוק: אם כן גם בית המקדש תלוי בהחלטת הכנסת? ענה: יכול להיות (עיטורי כהנים, גיליון 57, כסלו ה'תש"ן, עמ' 47 בשם הרב אברהם רמר).

סיכום: לשיטת הרבי מסטמאר, ההולכים במחשבה זו לכבוש את ארץ ישראל עם הע"ז שבתוכה שלא לאבדם יש להם דין של עובדי ע"ז ממש, וכל המשתף פעולה איתם הוא שותף בעובדי ע"ז.

דחיה: בזמן הזה שאין ידינו תקיפה אסור לסתור, כדברי רבן יוחנן בן זכאי: אל תסתור שלא תצטרך לבנות, וכן דעת החינוך הלכה למעשה, ויש איסור לסתור משום חשש איסור דאורייתא שלא יצטרך לבנות.

תפילה בכותל, במערת המכפלה ובקבר רחל - דעתו של הרבי מסטמאר:

כתב הרבי מסטמאר בקונטרס על הגאולה ועל התמורה (סי' קז), שאין לבקר בכותל המערבי, קבר רחל ומערת המכפלה ועוד מקומות קדושים בארץ אחרי מלחמת ששת הימים לכמה טעמים. ושאלתי את הגר"ש אבינר לענות על הטענות של הרבי מסטמאר.

טיעון א' של הרבי מסטמאר: הגר"ר יעקב ששפורטס, שהיה מגדולי הדור בימיו של שבתאי צבי שר"י ולחם מלחמת ד' בגבורה נגדו, נשאל בשו"ת אהל יעקב (סי' סח) על מה שתיקן שבתאי צבי שר"י לומר ברכת כהנים בכל שבת. הגר"י ששפורטס אוסר שאעפ"י שהנהגה זו היא קיום של מצוות עשה, יש למקורו שמץ פיסול ונדנדוד עבירה (עיין על הגאולה ועל התמורה ס' פח).

תגובת הגר"ש אבינר: "זה בגלל שהוא שינה באופן מגמתי את מנהג האשכנזים בגלות. אגב, גם הגר"א רצה להחזיר ברכת כהנים ונרמז לו מן השמים לחדול".

[וכן רבי חיים מוואלז'ין, ראה שו"ת משיב דבר להנצי"ב ב, קד, ערוך השולחן או"ח קכח, סי' סד ושו"ת מנחת יצחק שם. ובעל התניא רצה להנהיג שיסאז כפיים גם בחו"ל בכל יום ולא עלתה בידו כמו שכתוב בס' שערי הלכה ומנהג ח"א עמ' קסח. וכן העידו כי מרן הרב קוק רצה לחדש את מצוות נשיאת כפיים בכל יום בחו"ל, וגם כתב על כך קונטרס מיוחד כדי להביא אותו בידו ולשכנע בכך את הרבנים של "הכנסייה הגדולה" לשם נסע בשנת תרע"ג, לחדש את המצווה בתפוצות - ראה שבחי הראי"ה עמ' קטו ומובא באוצרות הראי"ה ח"א עמ' 84].

אגב, אפילו הרב עמרם בלוי לא סבר שאסור לבקר בכותל, שכשאלו אחד מנכדיו של הרב עמרם בלוי אם מותר ללכת לכותל המערבי, ענה לו רבי עמרם: "אני לא אומר שאסור, אבל לבי לא נותן לי ללכת, אם לבך נותן לך ללכת, לך... (נתיבות רבותינו ח"ב עמ' קל הערה קסג).

והגר"ז סולוביצ'יק מבריסק כשעלה לארץ הקודש בשבת תש"ו, שבועיים אחר בואו ארצה, נסע עם ילדיו למקום הסמוך לכותל המערבי. ליד ישיבת "פורת יוסף" בעיר העתיקה היה בית כנסת שממנו היה ניתן להשקיף על מקום המקדש ושם קרע כדין. זו הייתה הפעם היחידה בה ביקר הגר"ז בסמוך לכותל המערבי. מאז, נסע לפעמים להר הצופים ומשם ראה את מקום המקדש וקרע על החורבן (הרב מבריסק ח"ב עמ' 21).

טיעון ב' של הרבי מסטמאר: בעוה"ר המקומות הקדושים הם מקום כנופיא לפריצות ותערובת אנשים ונשים.

תגובת הגר"ש אבינר: "א. זו הוצאת לעז, יש שם הרבה יראי שמים. ב. הם באו בַּשְׁתֵּינָנו, כמו בית המרחץ עם פסל אפרודיטי במשנה ע"ז (מד, ב)".

טיעון ג' של הרבי מסטמאר: לגבי מערת המכפלה, אין לנו לחפש ולהנהיג מנהגים חדשים שלא הנהיגו אבותינו, וזה אלפים בשנה שלא הלכו בני ישראל למערת המכפלה, ולא ניתן רשות לגדולי עולם צדיקים שבדורות הקודמים לגשת פנימה למקום מנוחת אבות העולם, וברור שאילו ראה הקדוש האריז"ל שרצון השי"ת בזה שילכו ישראל למערת המכפלה היה בכוח זכותו ותפילתו הזכה לפעול בשמים שינתן רשות לישראל לגשת למקום מנוחת אבותינו הקדושים ולהתפלל שמה, אבל מסתמא ראה האריז"ל שלא ניחא להו לאבות העולם ואין רצון השי"ת בזה, ובוודאי שאין בכוחנו לדרוך על דרכים חדשים שלא הורו לנו אבותינו ורבותינו הקדושים.

תגובת הגר"ש אבינר: "כל הדורות התפללו על קברי צדיקים ומוזכר בשו"ע לגבי ערב ראש השנה (שו"ע או"ח תקפב, ד הגה) ואין זה שונה".

טיעון ד' של הרבי מסטמאר: לגבי קבר רחל, כבר נתפשט המנהג ברבות השנים לילך לשם, ולא רצו לבטל מנהג ישן נושן. אבל באמת גם ההליכה לשם היה מקום להסתפק בו בזמננו שהערבים עשו שם בית הקברות לקבור שם פגרים, ונתמלא המקום בקברות של רשעים. וגם אצל מערת המכפלה וסמוך לה מילאו את המקום בקברי רשעים, ומבואר בספה"ק דסכנה לילך על קברי הרשעים כי הם הן המזיקין.

תגובת הגר"ש אבינר: "כל אלו חידושים שאין להם מקור".

ויש להוסיף שלא נהגו כהרבי מסטמאר, ושמעתי על ביקורים במערת המכפלה מגדולי האדמו"רים, כולל, האדמו"ר מבעלז, האדמו"ר מסקווירא, האדמו"ר מסדיגורה, האדמו"ר מצאנז ועוד הרבה. ובניסן תשע"ה האדמו"ר מתולדות אברהם יצחק ביקר בכותל וזה נחשב לחריג במיוחד, זאת עקב השתייכותו לחוגי הקנאים האוסרים הגעה לרחבת הכותל המערבי כשיטתו של הרבי מסטמאר אך בהספדו של האדמו"ר הג"ר זלמן מסטמאר על הג"ר שמואל הלוי וואזנר (שעלה למרומים בכניסת פסח תשע"ה), הוא אמר: "הרב וואזנר סיפר לי שהרבי זי"ע ('ויואל משה') שלח אליו את ספרו 'ויואל משה' כדי לעבור עליו להאיר ולהעיר. כמו כן הוא היה דבק בשיטתו של רבנו בענייני אמונה ודעות, חובה להזכיר שמעולם לא חתם על ה'חוב קדוש' להליכה לבחירות ומנע את עצמו מהליכה לבחירות. גם לכותל המערבי לא הלך לאחר איסורו של הרבי זי"ע.

♦

קונטרס 'על הגאולה ועל התמורה': נסים לפושעים

א. אחרי מלחמת ששת הימים, הגיב הרבי מסטמאר בקונטרס "על הגאולה ועל התמורה". הוא כותב (סי' יא-יב): "יסוד מוסד הוא בדברי חז"ל שאין הקב"ה עושה נס לרשעים אלא

לצדיקים... אין הקב"ה עושה נס אלא לצדיקים גמורים". כלומר, לא ייתכן שהקב"ה יעשה נסים עבור עבריינים, ולכן אי-אפשר לומר שהיו נסים עבור הצבא (עי' סי' יד).
 ב. אלא שיש מקורות מפורשים בדברי חז"ל, ראשונים ואחרונים וגדולי זמננו שד' עושה נסים גם לאנשים שאינם צדיקים, ושלפעמים עושה ד' נסים לישראל אפילו בשעה שהם חייבים כליה ח"ו.

מסופר בגמרא מעילה (יז, א-ב) שהמלכות גזרה גזרות על ישראל: "אמרו: מי ילך ויבטל הגזרות? ילך ר' שמעון בן יוחאי שהוא מלומד בנסים, ואחריו מי ילך? ר"א בר ר' יוסי... (כשהיו בדרך) יצא לקראתו בן תמליון. רצונכם אבוא עמכם? בכה ר' שמעון ואמר: מה שפחה של בית אבא נזדמן לה מלאך שלש פעמים, ואני לא פעם אחת. יבא הנס מכל מקום". בהמשך דברי הגמרא מבואר שנעשה נס ע"י בן תמליון. ופירש"י: "שהוא מלומד בנסים – שנעשו לו נסים במערה... בן תמליון – שד שקורין נוטיון". הרי שרשב"י הסכים שיבוא נס ע"י שד ואמר "יבא הנס מכל מקום". מכאן מוכח שנס יכול לבוא באמצעות איזה שליח שיהיה.

וכתב הרב אברהם ווייס (המחנה החרדי, גיליון 502): ברם, מחבר אחד השיג על ראייה זו, וז"ל (בא"ד): "הרי דלא מיירי שם אלא בשד, שהוא אינו רשע ולא כופר ואדרבה עושה שליחותו של מקום... ולא מיירי באנשים רשעים, ולא עליהם אמר רשב"י שיבוא הנס מכל מקום" וכו'. המחבר מניח שהלשון של רשב"י "יבא הנס מכל מקום" הוא לאו דווקא, שהרי יש "מקומות" שנס אינו יכול לבא משם. לאור דבריו ניתן לומר כן גם על המקורות שמביא ה'על הגאולה ועל התמורה' להוכיח שהקב"ה אינו עושה נס ע"י רשעים, שאין הכוונה לקבוע בצורה מוחלטת שבשום אופן לא ייעשה נס ע"י רשעים, אלא שבדרך כלל אינו נעשה על ידם נס, אבל יש אופנים שכן ייעשה על ידם נס (מלבד כל זה, הרי רובא דרובא של חיילי הצבא אינם בגדר רשעים אלא בגדר שוגגים, אבל על זה נדון בנפרד בס"ד).

תנן במתניתין בבבא קמא (קיג, א): "אין פורטין לא מתיבת מוכסין ולא מכיס של גבאין, ואין נוטלין מהם צדקה". פירש"י אין פורטין – להחליף סלעים בפרוטות מיד מוכסים ליטול הפרוטות מתיבתן שנותנין בה מעות המכס, וכן מכיס של גבאי המכס שגובה כסף גלגולת וארנונא לפי שהן של גזל". ובגמרא אמרו: "ומוכסין, והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא? אמר רבי חנינא בר כהנא אמר שמואל במוכס שאין לו קצבה. דבי ר' ינאי אמרי במוכס העומד מאליו", ופירש"י: דינא דמלכותא דינא – וזה שקיבל את המכס מן המלך בדבר קצוב כך וכך לשנה אין (הגהות הב"ח: זה) גזלן. שאין לו קצבה – אלא נוטל ככל חפצו. מאליו – שלא מאת המלך, אפילו יש לו קצבה. וז"ל ה"מנחת אלעזר" בספרו דברי תורה (מהדורא א אות נז): "באגרא דפרקא (אות פב) כתב להזהר שלא ליהנות מאדם שאינו הגון ובפרט המשתדלים בעצמם להשיג ממון מרע מעללים ואנשי בליעל הם מתטפשים וקונים לעצמם

מדות רעות כי כח הפועל בנפעל היינו (המעוות) והאישי הישר בלוקחו אותו הממון, ולא יוכל לברר הטוב מן הרע, קונה לעצמו מדות רעות. ומשום הכי נאסר לנו מרז"ל אפילו לפרוט מטבע מתיבת המוכסין עכ"ל זקיני הק' וכו'". וכותב עוד (שם אות צה): "בש"ס מעילה (ז, ב) בעת שהלכו לפני הקיסר לבטל הגזרות שיצא לקראתם (השד) בן תמליון, רצונכם אבוא עמכם, בכה ר"ש ואמר מה שפחה של בית אבא נזדמן לה מלאך שלשה פעמים ואני לא פעם א'. יבוא הנס מכל מקום עכ"ל הגמ', והרי זה סותר לכאורה למ"ש לעיל (באות נז) בשם האגרא דפרקא (אות פב ואות קכו) שלא ליהנות מאדם שאינו הגון, ובכלל זה משארז"ל שלא לפרוט מתיבת המוכסין וכו' עיי"ש באירוך דבריו. והכא מפורש יבא הנס מכל מקום". מקושית ה"מנחת אלעזר" נראה שהבין דברי רשב"י כפשוטם, שאפשר לנס לבוא מכל מקום, ואפילו ע"י רשע כמו מוכס. ה"מנחת אלעזר" מיישב: "אך במקום סכנה כזה שאני, כיון דבכה רשב"י הגם שהיה מלומד בנסים... ואמר יבא הנס מכל מקום, כי ראה מן השמים שבע"כ כעת צריכים להיושע רק באופן כזה... שעל זה בכה רשב"י בראותו ברוח קדשו שאין כדאי לנס אחר אז, ע"כ הגיד יבא הנס מכל מקום".

ג. וכן החתם סופר סובר שיתכן נס לפושעים. שיטה מיוחדת יש לו להחתם סופר בעניין מהות הנס של פורים. וז"ל (בדרשות חת"ס, הדרשה לפורים שנת תקצ"ז): "עיקר הנס (דפורים) הוא התחלת המגילה, כי מה ששמע השם תפילתם וזעקתם הלא אפילו תשובת נינוה קבל, ולמה לא יקבל צעקת ישראל? וגם הנס שנעשה לא היה כל כך חוץ לטבע, שהמלך אוהב את המלכה, וגם היה הפכפך דרך איש זר (מגילה דף טו). אך ההכנה לנס הלז היה הריגת ושתי, וזה היה ממש חוץ להיקש הטבע. קפ"ו ימים עשה משתה כרצון איש ואיש ולא נשתגע, וביום האחרון נשתגע בשגעון, וגם המלכה הייתה משוגעת שהפריזה בדברים, וגם משפטו היה מעוקל להעביר המלכה ממלוכה על זה, והכל היה חוץ לטבע רק בהשגחה עליונה להיות הכנה לנס האחרון. ואז לא היו ישראל טובים, שהרי נהנו מסעודתו של אותו רשע, ולא היו ראויים לנס – אלא להתחייב כליה ר"ל, ובאותה שעה שמרדו בהשם ריחם והכין הנס הגדול הזה. להורות נתן – בנים משחיתים אפילו בשעה שמשחיתים, בנים הם". וכן כתב הערבי נחל (בדרוש לפרשת שלח ד"ה ונבאר עוד ובד"ה ואחרי שביארנו): "דאין הקב"ה עושה נס שלא כדרך הטבע זולת למי שצדקותיו המה ג"כ חוץ להטבע, וזה דוקא בחו"ל, אבל בארץ ישראל מצינו שלפעמים היה עושה הקב"ה נסים מפורסמים לישראל אף בעת שלא היו ראויים כ"כ... דזכותא דארץ ישראל גורם".

ד. ורוב גדולי זמננו כבר נקטו שהשי"ת עשה נסים לבני ישראל במלחמות אלו: וכן דעתו של הג"ר איסר זלמן מלצר בעל ה"אבן האזל". מסופר בספר "בדרך עץ החיים": "כשנה לאחר שאושפזו (הגרא"ז, ורבי בן-ציון ברוק – ראש ישיבת נוברדהוק בירושלים) בבית החולים בחדר אחד, עקב פציעתם מפגזי האויב על ירושלים, ביקר אצלו רבי בן-ציון ברוק. כאשר

דיברו על הנסים שהיו בזמן הקמת המדינה ועל מנהיגיה אמר רבנו: הגמרא (מעילה יז) מספרת על גזרות שגזרה המלכות על ישראל והלך רבי שמעון בר יוחאי תוך סכנת נפשות לבטל את הגזרות. בדרך יצא לקראתו שד והציע את עזרתו בביטול גזירת המלכות, בכה רבי שמעון ואמר: 'שפחה (הגר) של בית אבא נזדמן לה מלאך שלוש פעמים ואני לא פעם אחת, יבא הנס מכל מקום'. 'ולו יהא הנס באמצעות של שד... העיקר שיהיה הנס', כך אמר רבנו בנושא בו דברו" (ספר 'בדרך עץ החיים' – תולדות חייו ומשנתו של הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, בעל ה'אבן האזל', נכתב ונערך על ידי נכדו של הגאון, בכרך ב, עמ' 460-549. מובא ב'המחנה החרדי' גיליון 532 – כ"ג סיון תשנ"א ע"י הרב שלמה לוינסון).

והג"ר יוסף כהנמן, ראש ישיבת פוניבז', כתב מאמר "הבה ונתכונן לקראת הגאולה השלמה" זמן קצר לאחר מלחמת תשכ"ז (ומובא בגיליון המאה של הירחון 'בית יעקב' וב'המחנה החרדי' גיליון 546), וז"ל: "קיימא לן כי אין בעל הנס מרגיש בנסו, ודבר שבמציאות הוא, שזוהר גדול ועצום מדי מסנוור את העיניים, מי ישכיל להרים את מבטו השמימה ולהציץ ישר בפני השמש בשעות גבורתה? הנסים והנפלאות, התשועות והנחמות והמלחמות, שנתרחשו בארץ הקודש ובעיר הקודש והמקדש, אף אלו שראו זאת בעיניהם, אף אלו שחזו זאת מבשרם ממש, אינם מצליחים להביע את מעמקי רגשותיהם. ואולי מי אשר כמוני נדד באותם הימים על פני קיבוצי היהודים בגלויות, מסוגל יותר לחוש את תעצומת הנסים ולחשוב יותר על פשר המאורעות המופלאים למאוד" (עיי"ש). וכתב הג"ר יעקב הלוי פילבר: "שמעתי מפיו של הרב אברמסקי (בעל 'חזון יחזקאל'), שאחר מלחמת ששת הימים אמר בשיעורו השבועי בשבת בבית וגן, כי הניצחון המופלא של צבא ישראל הוא בזכות מסירת הנפש של חיילי ישראל שחרפו נפש למות למען כלל ישראל" (דף שבועי 'בסוד שיח' – אחרי מות קדושים תשע"ב). ולאחר מלחמת יום הכיפורים, כתב הג"ר יחזקאל אברמסקי בספר 'קובץ מאמרים מאת הגאון רבי יחזקאל אברמסקי' (עמ' קכ), המובא ב'המחנה החרדי' גיליון 513): "מי חכם ויתבונן בחסדי ד' שלא נתננו טרף לשיניהם של אויבינו... אלה הם דברי מזכיר נאט"ו בהרצאתו בפני האקדמיה הצרפתית למדעי המדינה: 'היה רק נס שצבאות הערבים לא הגיעו לתל אביב תוך 24 שעות, כי מצרים סוריה (ועיראק) הטילו למערכה 5,000 טנקים, 900 סוללות טילים. סוריה פתחה בהתקפה שלה נגד הצבא הישראלי ברמת הגולן עם 12,000 טנקים. היה זה נס ממש שכוחות משוריינים אלו נכשלו מלהגיע לתל אביב תוך 24 שעות'. בינו נא והודו להשם, 'זובח תודה יכבדני ושם דרך (ובזה שהוא מביא תודה הוא משים דרך) אראנו בישיע אלהים' (שארננו עוד ישועות ונפלאות) וכן יהי רצון".

וכן דעתו של הגרי"ז סלוביצ'יק. אמנם כידוע הגרי"ז היה אנטי ציוני חריף, אך בזה הדבר לא הסכים עם הרבי מסאטמאר וז"ל: אין לומר גם כמו הטוענים שלא יתכן שמדובר כלל בנסים, שכן אין הקב"ה עושה נסים לרשעים ואולי באמת נעשה הדבר רק בכוח הסטרא

אחרא, שכן הגמרא במסכת עבודה זרה (נדה נה, א) אומרת: "שאלו פילוסופים את הזקנים ברומי, אם אלוקיכם אין רצונו בעבודה זרה, מפני מה אינו מבטלה. אמרו להם: אילו היו עובדים לדבר שאין לעולם צורך לו הרי הוא מבטלה, אבל כשאין עובדים לחמה וללבנה, לכוכבים ולמזלות, ייאבד עולם מפני השוטים. אלא עולם כמנהגו נוהג, ושוטים שקילקלו עתידים ליתן את הדין". ובהמשך אומרת הגמרא, ששאלו את רבי עקיבא, הרי עבודה זרה אין בה ממש, ואם כן היאך הולכים אנשים חולים ומרוסקי איברים אליה ומתרפאים. ועל כך השיב רבי עקיבא, כי כאשר באים ייסורים על האדם, משביעים אותם שלא ילכו אלא ביום פלוני ובשעה פלונית, וכיוון שהגיע זמנם לצאת הלך זה לבית עבודה זרה, "אמרו ייסורים – וכי מפני ששטה זה עושה שלא כהוגן נאבד שבועתנו". עוד אומרת הגמרא שם, כי היה בית עבודה זרה שקבע תנאי להורדת גשמים, וכאשר עשו כדבריו אכן ירדו גשמים. ועל כך אמר רבי יהודה שבכל זה מניחם הקב"ה לטעות, כדי לטורדם מן העולם, ובבחינת בא להיטמא – פותחין לו. והסביר הגרי"ז, כי תחילת דברי הגמרא וסופם אחד הוא. באמת "עולם כמנהגו נוהג", ואין שום שינוי בגלל עובדי עבודה זרה. וגם כשהמטר יורד על ידי עבודה זרה, אין הביאור שניתן כח לעבודה זרה להוריד מטר. הגשמים צריכים לרדת בלאו הכי, וכל הכוח של הסטרא אחרא הוא רק לרמות את בני האדם, שיפרשו את המעשה כאילו נעשה בזכותו, אבל לעשות את הנס עצמו – אין להם שום כח.

וכן בענייננו. הנסים לא נעשו בעבור הציונים, כי לסטרא אחרא אין כוח לעשות נסים, הכול נעשה בידי הקב"ה, ובכל עושה הקב"ה שליחותו, גם על ידי נחשים ועקרבים. אלא שניתן להם כוח לרמות את הבריות ולהראות כאילו הם עשו את הנסים, כי הבא להיטמא פותחין לו, אבל רק לתת אפשרות לטעות בהבנת המאורע ומסקנותיו, אבל לא כוח לעשות נס (מובא ע"י הרב נתן זאב גרוסמן ב'יתד נאמן' [ערב חג הסוכות תש"נ] וב'המחנה החרדי' [גיליון 503 – י"ט מרחשון תשנ"א]. ובדומה לכך הסביר הגרי"ז את הפסוק במגילת אסתר [ו, יב]: "וישב מרדכי אל שער המלך" שבאמת ידעו בני ישראל דמן השמים נגזרה הגזרה עליהם, ולא דהמן הוא הגוזר עליהם גזרותיו, אלא דהוא רק השליח לזה, ולכך וישב מרדכי אל שער המלך לשקו ולתעניתו, אפילו שכבר המן הרכיבו למרדכי על הסוס וקרא לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך וכו', דאף שהייתה מפלה להמן, מ"מ אין מוכח בזה שנתבטלה הגזרה, שהרבה שלוחים למקום ועדיין יש לחשוש מפני רוע הגזרה, ולכן שב מרדכי לשקו ולתעניתו, ועל כן גם בני ישראל לא שמחו עדיין". מגילת אסתר מבית לוי בריסק עמ' קיד-קטו).

וכן דעתו של הגר"מ פיינשטיין, שכתב בפירושו עה"ת 'דרש משה' (דברים ח, יז-יח): "וכל שכן בדורנו שקטני אמנה נתרבו שהיינו צריכים רק לנסים אולי יבינו שהשי"ת עשה זה. וכן ברוך השם נתקיים שעשה הניצחון על הערביים". עיין שם שממשיך ומסביר שמלחמת ששת הימים הייתה מלחמה נסית. ובעקבות מבצע אנטבה, רבנים מחסידי סטמאר טענו שלא היה

כאן שום נס, שאי אפשר לומר שד' יעשה נס על ידי עוברי עבירה, ואם היו מניחים שהיה נס על ידי עוברי עבירה, היו מחויבים להסיק שהדבר נעשה ע"י השטן והסטרא אחרא, הפנו אברכים שבכולל ישיבת מיר להגר"מ פיינשטיין לחוות דעתו בעניין. תשובתו פורסמה בירחון 'הפרדס' (תמוז תשל"ט ואח"כ בשו"ת אגרות משה יו"ד ד, ח אות ב) וז"ל: ובדבר יהודי שנחטף באוגנדה וניצול משם ע"י החיילים שבאו לשם, מסתבר שיש להחשיב זה לנס גלוי, כי בדרך הטבע לא היה אפשר להיות דבר כזה. וכל מה שנעשה בעולם הוא רק (על) ידי השי"ת בין הטוב ובין ח"ו להיפוך, והוא המכה והמרפא והוא עשה שנשבו והוא עשה ההצלה בזה שנתן אומץ ורצון שילכו להציל ואשר הצליחו דרכם שהצילו. ודרכי השי"ת שעשה הנס ע"י פושעים נעלמו ממנו, ואסור לשום אדם להתחכם בקושיות על הקב"ה אלא תמים תהיה עם ד' כמפורש בתורה (דברים ית, יג) " (מובא ב'המחנה החרדי' גיליון 607, קוראי עונג עמ' 11-13. עיי"ש באריכות וגם מביא דעתו של הרבי מליובאוויטש שמבצע אנטבה היה נס).

[**הוספת המלקט (ש.ה):** כתב הרבי מליובאוויטש (אגרות קודש, כרך כד ט'שעח): "ז' ברור שזה דניצולו 2.5 מיליון בנ"י שבארץ הקודש תבנה ותכונן (כולל הישיבות וכו') – נס מן השמים דקדושה וכו'. באם לאו: 1) למה ועל מה ציוו לומר בוילימסבורג תהלים?! 2) מה פעלו באמירתם?! ח) ד"ר קסטנער ה' כו' ובכ"ז באמצעותו ניצולו כו'. אין לו לדיין אלא מה שעניו רואות ושאלו את דייני ירושלים ת"ו ההיו נסים. ובפרט את הראב"ד דעדה החרדית הרב ר' פינחס שי' עפשטיין. וד"ל.]

ויש להוסיף מה ששמענו שאחרי מלחמת ששת הימים, הרב יצחק (איצ'ה) מאיר לוי, חתן האדמו"ר הגור ה'אמרי אמת' ופעיל אגודת ישראל, נאם בכנס אגודת ישראל ואמר שגדולי ישראל הסבירו שאובדן שש מיליון יהודים בשואה הוא רצון ד', ועכשיו שהצילו משואה במלחמה, יש טוענים שהוא מעשה שטן. איך יתכן שהריגת יהודים היא יד ד', אבל הצלה ממוות היא מעשה שטן? אי אפשר שניהם. ואומרים שאחרי דבריו הג"ר יעקב קמנצקי הסכים לדבריו (אמנם יש מסבירים ששיטת הרבי מסטמאר לא שההצלה הייתה מעשה שטן אלא התוצאות היו מעשה שטן, כלומר שהציונים הרוויחו כוח מהניצחון. אבל עדיין השאלה נשאלת: יתכן שד' נתן רשות לשטן להשתמש בהצלת היהודים לרע במלחמת ששת הימים, כשלא הייתה הצלה בשואה?).

והסביר הג"ר מנחם כשר בהתקופה הגדולה (פ"ב) שבזמן שעם ישראל בסכנה, כגון בשעת מלחמה, ד' עושה להם נסים אפילו ע"י אנשים פורקי עול, כגון אחאב (מלכים א' פ"ב) וירבעם בן יואש (מלכים ב' פכ"ג).

ועוד מובא שם שהקב"ה לפעמים עושה נסים להצלת ישראל אפילו על ידי דרכים שאינם מובנים לנו, כי אנו רואים בפורים שהנס בא על פי דרכי הטבע, שהלכה אסתר המלכה לאחשוורוש לבקש על עמה כמבואר במגילה (טו, א): שלא כדעת, עד עכשיו (נבעלת)

באונס ועכשיו מכאן ואילך ברצון, וכאשר אבדתי אבדתי – כשם שאבדתי מבית אבא, כך אובד ממך. פירש"י: אסורה אני לך דאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה, וברצון אסורה לבעלה (ועי' בתוס' שם). ר' אליעזר מגרמישא בספרו שערי בינה, מובא במנות הלוי לר"ש אלקבץ (אסתר ד, טז), כותב: כאשר אבדתי אבדתי, דענין תענית ג' ימים לכפר ג' עבירות גילוי עריות, דעד עכשיו באונס ועכשיו ברצון ונאסרה למרדכי, ושפיכות דמים שהתך נהרג ע"י המן, וכתלי דחזירי בסעודת אחשרוש, ור"ש אלקבץ מוסיף שיש באכילה עם הנוכרי שמץ דבר ע"א, והתירו כדי להציל הכלל ישראל, ואחרי כל זה הייתה צריכה לנסים מן השמים שהיו עטופים בדרכי הטבע. ובקול התור מאת הגה"ק ר' הלל תלמידו של הגר"א כתב (פ"ב אות קד, ועי' מה שכתבנו על ספר קול התור בסי' ל): עקבות משיחא, בשביל שני דברים נקראים עקבות, בשביל שבאים קימעא קימעא, ובשביל שכל סגולות הגאולה באות בדרך עקיבין היינו עקיפין, בדרך של סחור סחור כדי שלא יתאחזו בהם קליפות הטומאה, עכ"ל. וסיים הגרמ"מ כשר: מזה יכולים אנו ללמוד לדורנו אנו, אם אנו רואים שיש גורמים להצלת העם ולגאולת ישראל ע"י אנשים הרחוקים מן הדת, יש לנו לומר ע"ז בהדי כבשי דרחמנא למה לך, עלינו לעשות כל מה שנצטוונו בתורה ולקוות שהשי"ת יגמור עלינו הכול לטובה.

וכתב בדף שבועי "דרכי החיזוק" (פרשת בא תשע"ב, גיליון 39), שהוא שיחה מהגר"ר גרשון אדלשטיין, ראש ישיבת פוניבז': "וידוע המעשה שמובא בגמרא (תענית יח, ב) על הרוגי לוד שמסרו את נפשם להציל את כל העיר, והמעשה היה שמצאו בלוד בת מלך שנהרגה, וחשדו ביהודים שהם הרוצחים, והייתה גזרה שאם לא ימצאו את הרוצח יהרגו את כל היהודים, ובאו שני אחים ואמרו שהם הרוצחים, למרות שהם לא היו הרוצחים, כדי להציל את כל בני העיר, ואמרו חז"ל הרוגי לוד אין אדם יכול לעמוד במחיצתם". בהמשך דבריו סיפר הרב על בחור בימי קום המדינה שלא רצה להגיד קדיש על אביו, "באותה תקופה שלטו הבריטים בארץ, וקבעו מכסה כמה יהודים יוכלו להיכנס לארץ, וניצולי שואה רבים שהגיעו לארץ גורשו על ידי הבריטים לקפריסין, והוא הלך ועמד בראש קבוצת מפגינים כדי שיניחו לפליטים להיכנס לארץ, והשוטרים הבריטים הזהירו אותם שלא יפגינו, אך הוא לא שמע להם והלך והפגין, והבריטים ירו בו והרגוהו. הנה בחור צעיר זה שלא היה מאמין ולא רצה לומר קדיש אחר מיטת אביו, למרות הכול כיון שמסר את נפשו לטובת הפליטים, יש לו עולם הבא כמו הרוגי לוד, ואף על פי שהוא עשה את זה מתוך לאומיות, אין זה כמו לאומיות אצל גויים הנובעת רק מגאווה, אלא עשה זאת מתוך אהבת הבריות של יהודים, וגם חילונים שאינם שומרי תורה ומצוות, אם הם מוסרים את נפשם על הצלת אחרים מתוך אהבת הבריות, יש להם עולם הבא כמו הרוגי לוד שמסרו את נפשם לטובת בני העיר".

עד כאן מהספר: "עלה נעלה" – הרב שלמה אבינר, עורך: הרב מרדכי ציון.

גילוי ייחוד השם במלחמת ששת הימים הרב יצחק ברנד (עמנואל)

הרמח"ל: הקב"ה לא כפוף לחוקים שחקק

דברי הרמח"ל (רבנו משה חיים לוצאטו זצ"ל, מגדולי המקובלים, בדורו של האור החיים הקדוש) בדעת תבונות, על גילוי ייחוד ה' בזמן שהקב"ה עוזר לעם ישראל בלי שום זכות. וז"ל: "ואמנם המאמין בייחוד ומבין ענינו, צריך שיאמין שהקב"ה הוא אחד יחיד ומיוחד, שאין לו מונע ומעכב כלל ועיקר בשום פנים ובשום צד, אלא הוא לבדו מושל בכל. לא מבעיא שאין רשות נגדו ח"ו, אלא הוא עצמו בורא הטוב והרע, כעניין הכתוב (ישעיה מה, ז), "יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע, אני ה' עושה כל אלה"; שאין אחר תחתיו שיהיה לו שליטה בעולם, דהיינו שאין שום שר ולא שום כח שני, כמו שחשבו עובדי עבודה זרה. ולא עוד, אלא שהוא לבדו משגיח על כל בריותיו השגחה פרטית, ואין שום דבר נולד בעולמו אלא מרצונו ומידו – ולא במקרה, ולא בטבע, ולא במזל; אלא הוא השופט כל הארץ וכל אשר בה, וגוזר כל אשר יעשה בעליונים ובתחתונים, עד סוף כל המדרגות שבכל הבריאה כולה.

"ומעוצם ייחוד שליטתו הוא, שאין לו שום הכרח וכפיה כלל, וכל סדרי המשפט וכל החוקים אשר חקק – כולם תלויים ברצונו, ולא שהוא מוכרח בהם כלל. הנה כשרוצה – משעבד רצונו, כביכול, למעשי בני האדם, כעניין ששנינו (אבות פ"ג, יט) "והכל לפי רוב המעשה"; וכשהוא רוצה – אינו חושש לכל המעשים, ומיטיב בטובו למי שרוצה, וכמו שאמר למשה רבנו ע"ה (ברכות ז ע"א) "וחנותי את אשר אחון – אע"פ שאינו הגון". וכבר נאמר (איוב לה, ו) "אם חטאת מה תפעל בו, ורבו פשעיך מה תעשה לו"; ואז נאמר (ירמיה נ, כ), "יבוקש את עוון ישראל ואיננו וגו' כי אסלח לאשר אשאר"; וכן נאמר (ישעיה מח, יא), "למעני למעני אעשה, כי איך יחל"; (שם מג, כה) "אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני וחטאתיך לא אזכור". וכן נאמר (זכריה ג, ט) "ומשתי את עון הארץ ההיא ביום אחד".

"זאת נחמתנו בענינו, כי לא על מעשינו יפקוד, ולא לזכותנו ימתין, או מחסרון מעשים יחליפינו ח"ו, אלא מפני השבועה אשר נשבע לאבותינו, והברית אשר כרת, הנה אפילו אם לא יהיה זכות בישראל – כשיגיע עת מועד, יום נסתם בלב, הנה על כל פנים יושיענו ודאי, כי אדון כל הוא, ויכול לעשות כן כשהוא רוצה". עכ"ל.

מקורות בתנ"ך ליסוד זה

מעבר למקורות שהביא הרמח"ל, יש עוד הרבה מקורות ונביא קצת מהם: יחזקאל (פרק טז, נט-סג): "כי כה אמר אֲדֹנָי ה' וְעָשִׂיתִי אוֹתָךְ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי אֲשֶׁר בָּזִית אֶלֶּה לְהַפֵּר בְּרִית: וְזָכַרְתִּי אֲנִי אֶת בְּרִיתִי אוֹתָךְ בְּיָמֵי נְעוּרֶיךָ וְהִקְמוֹתִי לָךְ בְּרִית עוֹלָם: וְזָכַרְתָּ אֶת דְּרָכֶיךָ וְנִקְלַמְתָּ בְּקִחְתָּךְ אֶת אַחֻזְתֶּיךָ הַגְּדֹלוֹת מִמֶּךָ אֶל הַקְּטָנוֹת מִמֶּךָ וְנִתְתִּי אֶתְהוֹן לָךְ לְבָנוֹת וְלֹא מִבְּרִיתֶךָ: וְהִקְמוֹתִי אֲנִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּךָ וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי ה': לְמַעַן תִּזְכְּרִי וּבִשְׁתָּ וְלֹא יִהְיֶה לָךְ עוֹד פִּתְחוֹן פֶּה מִפְּנֵי כְלָמְתֶךָ בְּכַפְרִי לָךְ לְכָל אֲשֶׁר עָשִׂיתִי נָאִם אֲדֹנָי ה'".

יחזקאל פרק כ, כל הפרק הזה מדבר רק בנושא זה, שהדור שהיו במצרים היו עובדי ע"ז ולכן חייבים כליה, והקב"ה הציל אותם למען שמו, והוציאם ממצרים. ואח"כ אלו שיצאו ממצרים חטאו בחטא העגל ולכן היו חייבים כליה, והקב"ה הציל אותם למען שמו, ולא הרג אותם בפעם אחת. ואח"כ הדור השני היו חייבים כליה, והקב"ה הציל אותם למען שמו והביא אותם לא"י. ואחר כך גלו ואח"כ שוב חייבים כליה, והקב"ה הציל אותם למען שמו והביא ומביאים שוב לא"י למען שמו. וזה בדורנו, אולם אנו מקצרים כאן להביא רק מה שנוגע לדורנו:

(מב-מד) "וְיָדַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' בְּהִבְיָאִי אֶתְכֶם אֶל אֲדָמַת יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת יָדֵי לְתֵת אוֹתָהּ לְאַבּוֹתֵיכֶם: וְזָכַרְתֶּם שֵׁם אֶת דְּרָכֵיכֶם וְאֵת כָּל עֲלִילוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר נִטְמַאתֶם בָּם וְנִקְטַתֶּם בְּפָנֵיכֶם בְּכָל רְעוּתֵיכֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם: וְיָדַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' בְּעֲשׂוֹתֵי אֶתְכֶם לְמַעַן שְׁמִי לֹא כִדְרָכֵיכֶם הָרָעִים וְכַעֲלִילוֹתֵיכֶם הַנְּשַׁחֲתוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל נָאִם אֲדֹנָי ה'".

יחזקאל (פרק לו, כט-לב): "וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל טִמְאוֹתֵיכֶם וְקִרְאתִי אֶל הַדָּגָן וְהִרְבִּיתִי אוֹתוֹ וְלֹא אֶתֶן עֲלֵיכֶם רָעַב: וְהִרְבִּיתִי אֶת פְּרִי הָעֵץ וְתִנְנוּבַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִקְחוּ עוֹד חֲרֻפַּת רָעַב בְּגוֹיִם: וְזָכַרְתֶּם אֶת דְּרָכֵיכֶם הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא טוֹבִים וְנִקְטַתֶּם בְּפָנֵיכֶם עַל עֲוֹנוֹתֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם: לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה נָאִם אֲדֹנָי ה' יוֹדַע לְכֶם בּוֹשׁוֹ וְהִפְלִמוּ מִדְּרָכֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל".

יסוד הדברים נאמר גם בתורה – יסוד זה נאמר כמה פעמים, שיש מידה שמכפר ונותן ישועה לכלל ישראל, על אף שחטאו. בעגל (שמות לב, יב-יד) ובמרגלים (במדבר יד, יא) ובדור באי הארץ (דברים ט, ד-ז) וכן הוא בתהלים (פרק קטו, א-ג).

♦

עדות הרב ברנד אודות השקפת המשגיח הרב לוינשטיין,

ועל המהפך שקרה אח"כ בישיבת פוניבז' ע"י הרב שך, שהפכה קרובה לשיטת סטמאר:

בקונטרס "בזאת תדעו כי אֵל חי בקרבכם" (מאת הרב יצחק ברנד, עמ' 5) כתב: "בהגיעי לישיבת פוניבז' אייר תשכ"ח, שנה אחרי מלחמת ששת הימים, שמעתי את המשגיח הגה"צ

ר' יחזקאל לוינשטיין שדימה נסים של מלחמת ששת הימים לנסים של יציאת מצרים, ואמר הרבה פעמים שזה מראה לנו איך הקב"ה נמצא בתוכנו ונתן לנו את הארץ הזאת והארץ היא שלנו, ובאותו כיוון היה אז דעת הג"ר חיים שמואלביץ' ר"י מיר (רק לא שמעתי את הביטוי שלו באופן מדויק) וזה בגדר "בזאת תדעון כי אל חי בקרבכם".

הגאון הרב שך שקיבל את תפקיד ה'משגיח' (נוסף על תפקיד ראש-הישיבה) בערך בשנת תשל"ה, אחרי פטירת המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין בשנת תשל"ד, דיבר בכיוון הפוך לגמרי, ודימה את מלחמת ששת הימים למצב של המעפילים, ומבוסס על דעת בעל 'יואל משה' (האדמו"ר מסאטמר, ר' יואל טייטלבוים) וממילא תמך במוחלט בהחזרת שטחים². וזה בגדר 'לא תעלו ולא תלחמו כי אינני בקרבכם'...

הגאון הרב עובדיה יוסף, בתשובתו בעניין 'שטחים תמורת שלום' (הובאה ב'תחומין' חלק י עמוד 42) עשה סניף משיטת סאטמר, ולא במוחלט, וזה בגדר היש ה' בקרבנו אם אין, והוא התנהג ע"פ גישה זו, אולם לא פסל מי שחולק עליו בזה.

בשנת תשל"ה הלכתי לצרפת להקים שם כולל, ובשנת תשנ"ב, כשחזרתי מצרפת לא"י, ביררתי את הנושא לגופו של ענין מן המקורות, ויצא שהצדק עם המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין ודעימיה (אף שבשעת הדרשות עצמם לא הבנתי עמדתו כי לא ביררתי את הנושא) וחיברתי אז כמה מאמרים על זה, כמו 'שוב אשיב אליך', 'חשיבות ארץ חמדה', (לא כתבתי אז שום דבר נגד הרב שך רק הסברתי בירור הלכה בנושא א"י) ונכנסתי אצל הרב שך, לנסות לדבר אתו שלא יסכים לתת הגולן לסורים, אולם כששמע שאני מדבר על הגולן, דחה אותי בשתי ידיים ואמר 'לא אצלי, לא אצלי' וכיון שנוגע להצלת עם ישראל וארץ ישראל, פרסמתי החוברות בהרבה מקומות שכולל גם פוניבז', עכ"ל. ועוד שם: "מתוך מכתב בעניין עמדת המשגיח הרב יחזקאל לוינשטיין שדימה את הנסים של מלחמת ששת הימים לנסים של יציאת מצרים".

ב. **הערת המלקט, (ש.ה.)** – בספר 'ארחות רבנו הקהלות יעקב' (חלק ב עמ' קנה אות כא) הביא את הדברים הבאים: "שבט תשל"ד, מרן הגר"א שך (שליט"א) זצ"ל, אמר במועצת גדולי התורה של אגודת ישראל, שאת הר הבית צריכים להחזיר לערבים כי עוברים הרבה עבירות כריתות, וסיפרתי את הדברים למו"ר (שליט"א) זצוק"ל (הכוונה לגר"י קניבסקי, הסטייפלר זצ"ל), ואמר לי מו"ר, כן הדבר כמו שאומר מרן הרב שך, כי כולם נכנסים שם ועוברים חיובי כרת".

ג. הייתה שאלה וקושיה מאחי הרב יחיאל, איך אפשר להבין עמדת המשגיח שדימה נסים של ששת הימים לנסים של יציאת מצרים, ומשום זה חשב שהכול טעות ולא אמר זה המשגיח מעולם, ועל זה השבתי: "בעניין המשגיח, יכול להיות שאמר רק נוסח כזה, שאיני יודע אם הנסים של ששת הימים הם כמו נסים של יציאת מצרים או לא, אבל לא פחות מזה, ואני שמעתי את זה גם מהרבה בחורים שהמשגיח דיבר בנוסח כזה, אני הגעתי לפוניבז' באייר שנת תשכ"ח, קרוב לשנה אחר מלחמת ששת הימים, ועדיין דיבר

ועוד שם: הגאון רבי חיים שמואלביץ החשיב מאוד מלחמת ששת הימים, וכן המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין דרש בכל הדרשות אחרי המלחמה על האמונה בהקב"ה שעזר לנו ועשה נסים גדולים ודימה זה לנסים של יציאת מצרים, וקרא "הארץ היא שלנו", "המדריכנו על במות אויבנו וירם קרננו על כל שונאינו", וכן הייתה דעתו של הרב מפוניבז' רבי יוסף שלמה כהנמן, עכ"ל.

ועוד שם: "העמדה של הג' שבועות זה אחד מן הצירופין וסניפין שגרמו להגאון הרב עובדיה יוסף, לעשות נידון על ויתור של חלקי א"י כמבואר בתשובתו (הובא ב'תחומין' חלק י, עמוד 42) ולא הרגיש שכבר כמה פעמים נתבטלו השבועות האלו, ובפרט אחרי מלחמת ששת הימים, שהקב"ה עזר בנסים גדולים לעם ישראל, וכמבואר מאסא מלך יהודה, והוא הושפע מבעל ויואל משה, כמבואר בתשובתו שם שכתב לעיין בספר ויואל משה "ומשם בארה", וגם

בהרבה דרשות על הנסים של ששת הימים וזה יסוד האמונה שאפשר ללמוד מזה, שהקב"ה נמצא כאן ושהארץ היא שלנו, (הוא צעק בקולי קולות 'די לאנד איז אונזער' = 'הארץ שלנו') וצריך לראות בחוש השגחה של הקב"ה, והדיבורים שלו היו מפורסמים באותו תקופה, ואפשר להבין ק"ו, אם אחרי שנה של המלחמה דיבר כ"כ על מלחמה הזו, עאכ"כ במשך כל השנה ממלחמת ששת הימים עד אז, איך דיבר. ורק אחר פטירתו של המשגיח, בשנת תשל"ד, ואז החליטו הבחורים שהרב שך זצ"ל יאמר שיעור מוסר, ואז נשתנה כל המהלך הזה, והכחיש כל התייחסות של הקב"ה למלחמה הזו, והחשיב מלחמה זו רק חטא ופשע ולקיחת הארץ בכוחות עצמו, והתגרות באומות וחטא של המעפילים, והנהגת עשו של על חרבך תחיה, וכבר קיבלנו מאבותינו שא"י יכולים לקחת רק ע"י אליהו הנביא ולא בכוחות עצמנו, הכול כמו שכתוב ב'מראש אמנה' פר' תולדות (אצל הרב שך נחשב כיבוש ששת הימים כלקיחה בכוחות עצמנו). ואז נשתכח כל מה שהמשגיח דיבר וכל ההשקפה של פוניבז' נתהפכה מן הקצה של הקצה. ולכן גם מי שהעתיק את הדרשות של הרב יחזקאל לוינשטיין כמו הרב נחמן גלינסקי 'אור יחזקאל', השמיט את כל העניינים אלו, כי הרי היו שורפים או גונזים את הספר אילו היה מעתיק את זה, ומי שהוא מתחשב עם מה יאמרו הבריות, לא כותב דברים שגורם שרפה או גניזה.

ומה שאתה מקשה איך יכול להיות הדמיון, הנה אינו מחויב להיות הדמיון בדרגא של נסים של שינוי טבע, אלא בנסים בתוך הטבע, אולם למי שרוצה להתבונן רואה כאן נסים עצומים בהשגחה עליונה, שבששת ימים כבשו שטח ענק כזה שאפילו בזמן יהושע בן נון לא כבשו שטחים כאלו בזמן קצר כ"כ וכן היה מלחמה נגד שבעה אומות, מצרים, סוריא, לבנון, עיראק, ירדן, ערב הסעודית, ועוד אומה שאיני זוכר. ועי' רמב"ן (סוף פר' בא) שזה עבודת האדם להבין נסים נסתרים מכוח נסים של יציאת מצרים, וכאן היה הדברים בגילוי גדול, רק יותר מלובשים בטבע מנסים של יציאת מצרים, אבל זה לא מפקיע לדמות ערך הנסים זה לזה, רק הבחירה הוא יותר קשה, וכן בנס פורים היה הכול נסים בלי שינוי טבע כלל, ושם היה הדבר יותר בהסתר ממה שהיה במלחמת ששת הימים, שהיה הרבה יותר בגילוי, ובכל זאת אומרים בפורים 'על הנסים ועל הפורקן וכו'. עכ"ל.

הושפע מהרב שך והרב שך הושפע הרבה מדעה של בעל היואל משה, שהספיד אותו שהוא רבו בנוגע לציונות, וחלק בזה על הגאון רבי חיים שמואלביץ והמשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין והרב מפוניבז', רבי יוסף שלמה כהנמן, עי' אות ה, והדעה של הרב שך נכנסה לפוניבז' רק אחרי פטירת המשגיח בשנת תשל"ד.
(מה שכתבתי שהגאון הרב עובדיה יוסף הושפע מהרב שך, זה ניכר מאוד מהתשובה הנ"ל שהובאה ב'תחומין' וכו').

♦

המשך דברי הרב יצחק ברנד – בירור דעות נגדיות:

הקדמה לאות זו:

מפני שיש באות זו ביקורת על מקצת גדולי ישראל, רצינו לבאר כאן שהביקורת מצטמצמת אך ורק לנושא עצמו שכתבנו כאן, אולם כל אחד מגדולים אלו, יש לו חלק עצום בהרצת תורה ובנין מוסדות התורה... ובלי הגדולים האלו לא היה נשאר בהרבה מקומות מתורת ה' שריד ופליט, ע"כ ההקדמה.

דברי הרב שך:

בספר 'מראש אמנה' מהרב שך (פרשת תולדות, מתוך מכתב תשל"ח) שנאמרו לתמוך בשלום תמורת שטחים, נכתבו דברים שהם נגד כל הפסוקים האלו בתורה ונביאים, ובעיקר נגד דברי יחזקאל הנביא, ונגד יסוד הרמח"ל של יחוד ה'.
ונעתיק דברי הרב שך בעניין ישועת ה' לרשעים, ח"ל: "הקבלה שבידינו, המסורה לנו מאבות אבותינו, היא שישועת ה' באה אך ורק אם ניטיב דרכינו ונשוב אל ה', אבל ח"ו, אם לא ניטיב דרכינו, אין זו ישועה! ואם בכל זאת מדמים אנו לראות ישועה גם כעת, כשמצבנו הרוחני הוא בנסיגה, עלינו לדעת שאין זו אלא ניסיון וח"ו בסופו של דבר, עלול להתגלות כי אין זה ישועה והרווחה כלל", עכ"ל.

ד. ספר ראש אמנה, בני ברק תש"ס. המאמר השלם של הרב שך ח"ל: "ויתן לך האלקים" (בראשית כז, כח) – מצב העניינים כיום גורם לבלבול אפילו אצל בני תורה רבים. לדעתי, כל זה הוא ניסיון עבורנו – האם נעלה דעתנו מחשבה פסולה כי "כוחי ועוצם ידי" עשה כל זה, לכבוש ארץ ישראל כולה, וכי בכוחנו ובחכמתנו נחזיק בה. במסכת בבא מציעא (דף נט:): מתארת הגמרא את מה שאירע בבית המדרש בעת היוכוח בין רבי אליעזר וחכמים בסוגיה של טהרה וטומאה, יצאה בת קול מהשמים והורתה "הלכה כרבי אליעזר" עמד רבי יהושע על רגליו ואמר, לא בשמים היא! כבר ניתנה תורה שכתוב בה "אחרי רבים להטות", וכך תהיה ההלכה על פי רוב, מבלי להתחשב בהוראתו של הבת קול משמים. וביאר רבנו נסים

הנה חלק בזה הרב שך על יסוד הייחוד, שהרב שך טוען שהקב"ה משועבד לחוקים שחקק, ואינו רוצה לעזור למי שאינו שומר תורה ומצוות. אולם אין הדבר כן, אלא זה יסוד של אמונת הייחוד שהקב"ה אינו משועבד לחוקים שחקק, ואם רוצה להושיע את ישראל בלי שום זכות יכול להושיע, וממילא אם רואים שהקב"ה הושיע את ישראל בלי זכות, צריכים אנו להודות להקב"ה על הישועה, ולהכיר שכאן נתגלה יחוד ה' שאינו כפוף לחוק שחקק. ולא לומר שאין זה ישועה. וכן להבין שהקב"ה פעל כאן למען שמו ולמען בריתו עם אברהם יצחק ויעקב לתת לנו את הארץ, ולא מזכותנו.

יש שם עוד כמה טעויות ביסודות האמונה, ואחד מהם שהוא טוען שאין כיבוש א"י רק ע"י משיח, וזה נכלל באמונת המשיח, וממילא כיון שכל הכיבוש לא נעשה ע"י משיח, זה לא מהקב"ה, וזה לא מתייחס לברית של הקב"ה לאבותינו לתת לנו את הארץ. וזה ע"פ שיטות המתנגדים בכנסיה הגדולה השלישית במרינבאד, שהתנגדו להקמת המדינה, ואחד מהם היה הרב אלחנן וסרמן הי"ד, ואלו שהתנגדו בלי שהגיעו לכנסיה. אולם רוב גדולי ישראל בכנסיה הגדולה אז לא סברו כך, ואמרו שיש אפשרות להקים מדינה גם בלי משיח. ומה שעושים

גאון (מובא בשיטה מקובצת שם) שהמופתים והבת קול מהשמים היו נסיון לתלמידי חכמים שבאותו דור, האם יניחו את הקבלה שבידם והגמרא שבפיהם עקב המופתים האלו כי תורת ה' תמימה, וכבר ניתנה מסיני. הקבלה שבידינו, המסורה לנו מאבות אבותינו, היא שישועת ה' באה אך ורק אם ניטיב דרכינו ונשוב אל ה', אבל ח"ו, אם לא ניטיב דרכינו, אין זו ישועה! ואם בכל זאת מדמים אנו לראות ישועה גם כעת, כשמצבנו הרוחני הוא בנסיגה, עלינו לדעת שאין זו אלא נסיון וח"ו בסופו של דבר, עלול להתגלות כי אין זה ישועה והרווחה כלל. ומה כואב הלב, לשמוע דרשות כי עלינו ללמוד מאיזה גוי, ערל וטמא, שידו מלוכלך בדמינו, שהוא יהיה הדוגמא עבורנו על אומץ לבו ועמידתו על דעתו, בלי להיכנע ללחצים, הרעיונות האלו אינם לפי רוח ישראל סבא, כי לא כדרכי אומות העולם דרכינו, הם כל חיותם ויניקותם היא מברכתו של יצחק אבינו לעשו, על חרבך תחיה.

הם מחויבים ללחום בכוחם על זכויותיהם, כי כל ברכתם מותנים בכח החרב, ואילו אנו, מתברכים מברכת יצחק אבינו ליעקב "ויתן לך הא-לקים". משמעותה של אותה ברכה היא, כי אנו זוכים בארצנו מכח מתנה מהקב"ה, ובשום אופן איננו יכולים לזכות בארץ ישראל בעצמנו בכוחנו, לפני זמן הגאולה שנקבע משמים. עם ישראל הוא עדיין בגלות, עד ביאת הגואל. ואפילו בזמן שנמצא בארץ ישראל, כיבושה של ארץ ישראל כיום והימצאותנו בה, אינה גאולה ולא אתחלתא דגאולה. המושגים "גלות" ו"גאולה" מתייחסים למצבים שבהם מתייחד הקב"ה לעם ישראל, ולא לעובדות שנקבעות ביוזמה עצמית, אדרבה, מצוים אנו שלא להתגרות באומות העולם. אם רצוננו ללמוד לקח, עלינו ללמוד מפרשת "ויעפילו לעלות אל ראש ההר" שהיה הניסיון הראשון לכיבוש הארץ ביוזמה עצמית, וסופו שנגמר ב"ויכוס" (במדבר יד, מד). העצה היחידה שיש לנו כיום, ביחסנו עם הערבים, היא עצתם של חז"ל בדרשתם על הפסוק "הקול קול יעקב והידיים ידי עשו", בזמן שקול קול יעקב נשמע בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אין ידיים ידי עשו, ואין עצה אחרת כי "אם ה' לא ישמור עיר שוא שקד שומר", עכ"ל.

השתדלות זה לא נחשב בכוחות עצמנו, אלא גם זה מפי הקב"ה, הארכנו בזה במאמר "ביטול ג' שבועות" כל הראיות ליסוד זה, ואחד מהם מסדר הברכות בתפילת שמונה עשרה, שקיבוץ גליות כמה ברכות לפני 'את צמח דוד', ומבואר בגמרא (מגילה דף יז ע"ב) שסדר הברכות נתקנו ע"פ סדר הגאולה. ועי' במאמרנו "כל הכופר בטובתו של חברו, סופו שיכפור בטובתו של הקדוש ברוך הוא", שמי שאומר שהכיבוש של א"י הוא לא מכוח בריתו של הקב"ה לתת לנו את הארץ, הוא בכלל כופר בבריתו של אברהם אבינו. ומי שבגלל זה מוכן למסור שטחי א"י לגוים, הוא בכלל מפיר בריתו של אברהם אבינו.

וכן בתוך המאמר של הרב שך, ישנה בעיה חמורה בהגדרת הפגם של "כוחי ועוצם ידי", שהפשט האמתי מה שכתוב בתורה הוא, שאם יהודי מצליח בהשתדלות הוא צריך להאמין שהקב"ה נתן לו את הכוח הזה, כמו שנאמר (דברים פרק ח) "וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הִנְתָּן לְךָ פֶּחַ לַעֲשׂוֹת חֵיל לְמַעַן הָקִים אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם בְּיוֹם הַזֶּה", והרב שך מפרש שמכיוון שהם עשו בכוחותיהם, באמת זה לא מתייחס להקב"ה. ובזה החילוק הגדול בין הרב שך ובין הרב יחזקאל לוינשטיין, שהרב יחזקאל לוינשטיין ג"כ צועק נגד הטענה של "כוחי ועוצם ידי", אבל הוא מגיע בעקבות זה למסקנה שהקב"ה הוא שנתן לנו את הארץ וצריך להודות לו ולהכיר בנסים, והרב שך מגיע למסקנה שזה לא הקב"ה עשה אלא בכוחות עצמנו והכיבוש היה באיסור וממילא אסור להודות להקב"ה כי זה לא הוא שעשה את זה, והארץ אין לו חלק מן השמים, וממילא אין בו איסור למסור לגוים, ומי שדר שם מתגרה באומות וכו', וכל השתלשלות התוצאות החמורות הוא מגישה זו...

גם כעת יש מקומות שמפחדים לומר שהקב"ה עשה לנו נסים במלחמת השחרור ובמלחמת ששת הימים, בפחד על שידוכים ועל ילדים שלו שלא יכניסו אותם לחיידר. אולם הרב שך דיבר ברבים רק אחרי פטירת הרב יוסף שלמה כהנמן (הרב מפונביז'), והמשיג ר' יחזקאל לוינשטיין.

מכוח כל זה, נעלם ונשכח לגמרי בהרבה מקומות הדעה של המשגיח הרב יחזקאל לוינשטיין וכל אלו שהלכו בדעה שלו, בין אלו שהביעו עמדה אחרת לפני הופעת הרב שך ובין אלו שחשבו אחרת והוצרכו לשתוק, ורבים מן הציבור עדיין חושבים שמה שכתוב בתורה זה אך ורק מה שהרב שך אמר, על אף שבתורה נביאים וכתובים וחז"ל כתוב מפורש כדעה האחרת. התוצאה של הגישה של הרב שך הייתה שלא החשיב כלל את מלחמת ששת הימים לישועת ה' אלא התגרות באומות ולקיחת א"י מכוח עצמנו, ועל כן תמך בחורבן ישובים, כפי מה שנתבאר בהמשך המאמר של מראש אמנה בעניין החזרת שטחים, ויש בזה איסורים רבים מאוד להחריב יישובים ולמוסרם לאויב שרוצה להשמידנו, כגון איסור לסכן את כלל ישראל המבואר בשו"ע (או"ח סי' שכט סע' ו), ואיסור מוסר, ואיסור גזל, ואיסור לא תחנם,

ואיסור לא תעשון כן לה' אלקיכם בחורבן בתי כנסיות ובתי מדרשות, ואיסור שבירת משפחות. ועוד איסורים חמורים רבים.

עי' רמב"ן (דברים פרק ב) וז"ל: "והנה אמר כי החורים שהם לאברהם ישבו בשעיר לפנים, ובני עשו שהם זרע לאברהם ירשו אותם וישבו תחתם במעשה נס, שהיו הם עם רב בארצם ועשו בא לגור שם ונתחזק עליהם, כאשר עשה ישראל ליתר הגויים של אברהם אשר נתן השם להם בכוחו הגדול. והנה הנחיל השם כל העמים ההם לזרעו של אברהם, אחד מהם לעשו, והשאר לישראל שהוא הבן הבכור, ואין ראוי לגזול מעשו את אשר הורישם האלהים, כי השם יקצוף על הגזול מהם נחלה שהנחילם הוא יתברך כאשר יקצוף על הגזול מישראל הארץ אחרי שינחילנה להם, וכעניין שיאמר (ירמיה יב, יד) על כל שכני הרעים הנוגעים בנחלה אשר הנחלתי את עמי וגו'". עכ"ל.

וכל הגישה הזו של תמיכה בחורבן יישובים, השורש הוא שמכחיש שהקב"ה נתן לנו את הארץ הזאת...

♦

הסבר מה סיבת העמדה של הרב שך ודעימיה:

שורש הבעיה הוא, שלא מוכנים לשנות העמדה כשקורים דברים בעולם. ונכון הוא שלפני הקמת המדינה חשבו חלק מן הגדולים שכל ענייני גאולה צריכים לבוא דרך משיח בן דוד, וכל יוזמה עצמית לא תצליח, וזו הייתה עמדת הגר"ז מבריסק שהוא רבו של הרב שך, והאדמו"ר ממונקאטש המנחת אלעזר (וכבר אז היו הרבה גדולים שאמרו שצריך לעשות השתדלות טבעית לישוב א"י, כמו תלמידי הגר"א ותלמידי הבעש"ט. וכן הגאון ר' עקיבא יוסף שלזינגר רצה להקים מדינה על פי תורה, אולם כמה מהרבנים אז חריומו אותו. וכן באספה של כנסיה הגדולה של אגודת ישראל במרינבד שנת תרצ"ז, היה החלטה מפי הגאון ר' מנחם זמבא הי"ד שיש להקים מדינה ואסור לתת שום חלק לערבים). אולם אחרי הקמת המדינה שראו שכן הצליח, היה חיוב לבדוק את הדבר עוד פעם מן המקורות, האם קבלת דעות אלו שכיבוש א"י מוכרח לבוא רק ע"י משיח, היא נכונה, או שהדעה האחרת היא הצודקת, וכ"ש אחרי מלחמת ששת הימים שהייתה הצלה והצלחה מעל ומעבר, היה חיוב לבדוק עוד הפעם כל הנושא.

ה. הערת המלקט (שה) – השלמה מתוך: 'בזאת תדעון כי אל חי בקרבכם' – הרב יצחק ברנד, טבת תשע"ה, עמודים כ-כא.

אולם יש בעיה בנושא זה לשנות עמדה. שבדרך כלל, לא מוכנים לשנות את העמדה שהייתה להם, אף שהשתנתה המציאות, והרי כאן, מי שהיה רוצה לדמות למצב של המעפילים לפני הצלחה, ושם כתוב "והיא לא תצלח", וכאן הרי כן הצליחי, וא"כ אין זה דומה למצב של המעפילים, ואולם בכל זאת לא משנים את העמדה, ואומרים שמה שחושבים שזה הצלחה באמת אינה הצלחה.

ומה שנתכוון הרב שך, שכל הגדולים חושבים כמוהו, היינו רבותיו שחיו בדור שלפני מלחמת עולם השנייה (שהוא החשיב אותם כמו דעת כל הגדולים), וממילא אחרי הקמת המדינה, למי שסובר שאין לבדוק עמדה אחרי שינוי המציאות, ומתמצים המציאות שבעצם לא השתנה כלום להנהגה שלנו, וממשיך את הדעה שלו גם אחרי השינוי, ממילא גם אחרי מלחמת ששת הימים לא שייך לשנות את העמדה, למי שהולך בגישה כזו שלא לשנות עמדה אף שכל העולם התהפך.

אולם, למשל הגאון האדמו"ר מקלויזנבורג רבי יקותיאל יהודה הלברשטם אמר, חשבנו שמשיח יבוא את א"י אולם הקב"ה הנהיג אחרת ממה שחשבנו, והוא החשיב את כל הכיבוש למתנת הקב"ה.

יש בעניין שלא לשנות עמדה כעת דבר דומה, לעניין גילוי של תכלת 'ארגמון קהה קוצים', שיש ראיות ברורות שזה התכלת האמתי, ובכל זאת רוב גדולי ישראל לא מוכנים לקבל את

1. **הערת המלקט (ש.ה):** "...ולא לחנם כתבה תורה עניין המעפילים בפרשת שלח, אשר כבר האמינו בדברי משה, ולמה לא שמעו לו בזה שאמר להם אל תעלו וגו'. אלא שהם חשבו שזה בכלל חוץ מצא ועיין בזהר (ח"ג קס). המליץ כל ענין מרגלים על התורה, והיה העונש שלא ישיגוה. ועל זה העפילו לעלות אף נגד רצון השי"ת, כמו שאמרו ז"ל (סנהדרין קה). חוצפתא מלכותא בלא תגא [ולמדוה מבלעם שאח"כ הסכים השי"ת, כי בלעם נסתכל עד עקבתא דמשיחא ולכך ידע סוד זה]. פירוש, כידוע מלכות הוא כנסת ישראל, וכתר הוא שורש רצון השי"ת, ורוצה לומר ממשלה מעצמו בלי רצון הרוצים, והתקרבות כנסת ישראל מעצמם. והם לא הצליחו בזה מפני שאכלוה פגה, כמו שאמרו ז"ל (סוטה מט): בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגא, שאז הוא העת לזה [ולעתידי נקבה תסובב גבר ואין כאן מקומו]. ולכך אמר להם משה והיא לא תצלח נראה שעצה היא אלא שלא תצלח, ודייק והיא, שבכל מקום דרשו רז"ל היא ולא אחרת, שיש זמן אחר שמצליח והוא זמננו זה שהוא עקבי משיחא". (צדקת הצדיק, רבי צדוק הכהן מלובלין, אות מו).

2. **הערת המלקט (ש.ה):** וכן היה גם עם הרב רי"א הנקין, ששינה את עמדתו לאחר הקמת המדינה (ראה מכתבו בשו"ת השבי"ט לעיל), וכן האדמו"ר מבעלז, הצדיק רבי אהרון (למשל, ראה בספר 'שיחות הרב צבי יהודה על התורה', ויצא, סדרה ג - תשל"ג, עליה לארץ בזמן הזה, וכן את דעתו בעניין הקמת המדינה בקונטרס 'מענה חכם', תשס"ז, עמ' צא), וכן דעתו של ה'בינת נבונים' (בפרק כו), לרב ברוך יהושע ירחמיאל, האדמו"ר ממונקאטש, חתנו של ה'מנחת אליעזר', אשר כולם הסתכלו בעין אוהדת על תהליכי הקמת המדינה וקיבוץ הגלויות.

זה, ועיקר הסיבה משום שזה הנהגה חדשה שלא קיבלנו מרבתינו, אולם אכמ"ל. רק נעתיק דברי החזו"א: "אמר מרן בעל החזון איש זצ"ל על התכלת של האדמו"ר מראדזין "הלא אין שום היזק בדבר – להטיל ספק תכלת – ואילו היה צל צילו של ספק הלא היו הגדולים אז מקבלים אותו" (מעשה איש ח"א עמ' קלב). ונלמד ממנו שעל 'ארגמון קהה קוצים' שיש ראיות חזקות שזה התכלת האמתי, היה מטיל ולא היה חושש שלא קיבלנו מרבתינו.

5

מדינת ישראל ומלכות המשיח שו"ת משנה הלכות – הרב מנשה קליין (הקטן)

בספר 'על הגאולה ועל התמורה' (עמ' קלג), כתב הרבי מסטמאר: "דהדבר ברור בלי שום צד ספק דכל אלה הבניינים שבנו המינים והאפיקורסים בארצנו הקדושה ישרפו ויחרבו ע"י מלך המשיח ולא ישאר מהם שריד ופליט, ק"ו מס"ת שכתבה מין שצריך לשורפו עם האזכרות שבו". וגם "אין לספק מי שמאמין בהשם, שלפני ביאת המשיח כל המלוכה של הציונים מוכרח להבטל בטל ומבוטל כעפרא דארעא".

אמנם, בשו"ת משנה הלכות (חלק טו, סימן ריג-ריד), הג"ר מנשה קליין – אב"ד אונגוואר שבהונגריה, וניצול שואה בעצמו, כתב לדחות את הדברים הללו, ואגב אורחיה, ביאר ג"כ את ברכת המינים באר היטב:

דחיתו – הגם כי לעצם אפשר שכן הוא ויתן ה' ונזכה ונראה בביאת משיח צדקנו, ובמלוכה של ציונים שתתבטל כעפרא דארעא, ונשכיל לדעת ואולי על זה אנן מצלינן בכל יום ולמלשינים אל תהי תקוה וכו' ומלכות רשעה והזדון מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותשפילם ותכניעם, א"כ על מי מתפללים אם לא על רשעים שיאבדו,

איברא, שהרי אמרו ז"ל בברוריה שחלקה על ר"מ שר"מ התפלל על הרשעים שימותו ואמרה לו ברוריה מי כתיב יתמו חוטאים יתמו חטאים כתיב ורשעים עוד אינם א"כ אין להתפלל על רשעי ישראל שימותו (עיין ברכות י ובגהש"ס מהזוהר) ועיין סידור נהורא מעליא ברדיטשוב תפילה קודם השיבנו אבינו לתורתך להתפלל על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה ע"ש.

גם בלשון חז"ל נראה לדייק שהתחיל ומלכות רשעה וכו' תעקר ותשבר ותמגר ותכלם, ושוב קאמר ותשפילם ותכניעם ולכאורה סותר דבריו כיון שכבר התפלל ותכלם א"כ לא ישארו מהם והיאך סיים ותשפילם ותכניעם א"כ אין כאן כלי' גם בסיום הברכה בא"י שובר אויבים ומכניע זדים.

ולכאורה מתפללים על ב' מיני מינים, על א' מתפללים ומבקשים לכלותם לגמרי ועל השני להשפיל ולהכניע, וצ"ל דמתפללים הראשון על מלכות רשעה אויבי עמך בית ישראל שהם הגויים ששונאים עם ישראל בכלל, ועליהם מתפללים לשבר ולמגר ולכלותם מעל פני האדמה. וכן התפלל עליהם דהמע"ה שפוך חמתך אל הגויים אשר לא ידעוך וגו' כי אכל את יעקב ואת נהו השמו, תרדוף באף ותשמידם מתחת שמי ה'. וזה התפילה לכלותם לגמרי ממש וכמ"ש בעמלק תמחה את זכר עמלק מתחת השמים, אבל על מלכות רשעי ישראל ח"ו מתפללים להשפילם ולהכניעם במהרה בימינו אבל לא לכלותם אלא ישפיל אותם ויכניעם וממילא יעשו תשובה וכמ"ש הרמב"ם בהל' גירושין בפ"ב בדין כופין אותו עד שיאמר רוצה אני דבנ"י יש בהם נקודה פנימית שבעצם היא טוב אלא מי מעכב שאור שבעיסה ולכן כשישפילם ויכניעם ממילא יחזרו בתשובה...

וכן הוסיף שם, בדבר אפשרות העלייה לארץ בזמן הזה: ופשוט נמי דהעליה בזה"ז לא הוה כחומה, דאפילו בזה"ז רוב מספר מאחב"י עדיין הם מחוץ לארץ ישראל כן ירבו, ואפילו לשליש ולרביע לא שמענו, ואולי רק רבע בכלל או עשרים אחוז מכלל ישראל גרים בא"י וגם אלו לא עלו יחד אלא במשך של קרוב למאה שנים ומזה לא דברו המהרש"א והאהבת יונתן לאיסור מעולם.

והנה פשוט דבזמן המהרש"א והגר"י שהיו אנשים יושבים בעריהם בשקט ובשלוה וכד יתבי אדורדייהו שפיר כתב שבאם יחליטו לצאת מארצם ומקום מושבותיהם שגרו שם שנים רבות ואבותיהם ועכשיו נועדו יחדיו לעלות לארץ ישראל יש לו טענות אלו שטען שזה עליה בחומה, אבל לאחר המלחמה שהיטלער והעוזרים עקרו את כל בני"י ממושבותיהם והרגו מהם יותר משיאנים ונשאר אודים מוצלים מאוישוויץ ובוכענוואלד וכיוצא בו ולא היה להם מקום לגור ולא מקום ללכת רק או ליסע חזרה לווארשא או לאדזש או ווילנא ליטא או פאלאניא, או האנגאריא וטשעכאסל. אשר לא נשאר כלום מחיי היהודים רק שנאת ישראל עם הגויים ולא נשאר מבנ"י כלום וח"ו לא היה ברירה אלא או לחזור ולהתערב בכלל עם הגויים כמו שהמצב נעשה לאחר המלחמה שם או לברוח ממקום מולדתו אל הארץ אשר ארץ, לארץ ישראל וקצתם שהיה בידם נסעו למדינות המערב אבל רובם שלא היה ביכולתם נסעו לארץ ישראל מה דמיון זה עם מה שכתב האהבת יונתן בזמנו שהעולם בשקט ובשלוה...

...ובאמת כי גם באמריקא וכ"ש בשאר מקומות שורה התבוללות ר"ל בין הגויים, וידוע דבאמריקא יותר משישים אחוז מבנ"י נתערבו בין הגויים עם נישואין אזרחים יהודים בין העכו"ם ר"ל וגם בכל העולם כולו כ"ש ברה"מ (רוסעלאנד) וכל ערי יוראפף ומדינות ספרד לבד ממקומות מסוימות כגון אנטווערפען ולאנדאן..

ועוד בו שלישיה, החשש שחשש רבנו יהונתן שמא יחטאו בעונ"ה והחטא גורם להקיא אתכם ח"ו אבל נראה דמעלתו ס"ל כאילו בחו"ל אין חשש זה רק בארץ ישראל והרי בעינינו ראינו שמכל הקהל הגדול בגערמאניא וטשעכאסלאוואקיא מתחילה מתו מיתה רוחניות ע"י ההשכלה ושוב כולם נהרגו בעונ"ה מיתה גשמיות ונשרפו בקראמעטאריאס ואפילו לא זכו לקבורה, ולא נשאר מהם רק מעט מזער ואפילו לשליש ולרביע לא שמענו אלא כמה אחוזים נשאר בחיים והחשש שחשש לארץ ישראל בעונ"ה נתקיים בחו"ל שלא זאת שגלו אותם ממקומם, אלא הרגו אותם הם ובניהם ונבנותיהם כולם כאחד משנת תרצ"ח עד שנת ד"ש, המה ראו קודם החורבן ובעונ"ה אנחנו נשארנו מהחורבן וראינו בעונ"ה מה שראינו. ואדרבה אר"י ודריה הציל הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו וכמו בדור המבול ארץ ישראל לא ירד שם הגשם והמבול כמבואר בגמ' זבחים.

התייחסותו לדברי הגאון רבי אלחנן ווסרמן הי"ד ב'קובץ מאמרים':

ולכן גם מה שהביא מהגאון ר' אלחנן וואסערמאן הי"ד שכתב: (מעשה למלך, אות ה): "וכן בארצנו הקדושה, הדבר ברור כשמש שתקיא הארץ אותם כי הוא פלטרין של מלך ואינה מקיימת עוברי עבירה ומכ"ש עוברים להכעיס (אינני בא בזה לא לקלל ולא לברך אלא כיון שהדברים כתובים בתורה על כרחנו יתקיימו)".

דחיית הדברים: 'באמת שאין לי דברים להשיב לאחר שראינו שאדרבה בחו"ל הרגו אותנו, גם הגאון זצ"ל נאסף הי"ד בהחורבן הנורא ונתקיים בנו בעונ"ה תקיא הארץ בחוץ לארץ הנאצים הארורים הרוצחים הרגו ושרפו אותנו שאפי' לקבורה לא באו בעונ"ה וב"ה תושבי ארץ ישראל נשאר לפליטה עד בגצ"א, ואם בשביל הקללות של ולא תקיא הארץ הנה אנחנו מקוים שכלם יחזרו בתשובה וישארו בחיים ועכ"פ ב"ה רואים בזמננו רבבות מאחבנ"י בארצנו הקדושה כלם קדושים לומדי תורה לשמה ושומרי תורה עשרות אלפים בחורי ישיבה מכל העולם בישיבות גדולות, כוללי אברכים לרבבות בס"ד, ואם אברהם אבינו התפלל על אנשי סדום אולי יש חמשים צדיקים ויאמר לא אשחית בעבור החמשים צדיקים א"כ כ"ש בארצנו הקדושה שישנם בלע"ה רבבות ורבבי רבבות שומרי תורה ומצות ודאי לא תקיא ח"ו עוד, עד ביאת משיח צדקנו. ובאמת ראינו כי הקללות בעונ"ה נתקיימה בחו"ל החורבן וההשכלה של גרמניא גרמה לכלות ח"ו כל קהל ישראל מגערמאניא וגם בסודעטען געביט ורוב מהונגאריא ומליטא ועוד ועוד אוי נא לנו ואוי לעינים שכך ראו אשר ע"פ דרך הטבע א"א להאמין בדברים כאלו וכ"ש לראות ח"ו ולהכחיש מה שראו עיני וכלשון הכנה"ג שכחתי מה שעשו ידי ובעונ"ה היינו במחנות אלו וראינו האיך הרגו ושרפו מיליאנים מאחב"י ורק אודים מוצלים מאש נשאר ויתומים היינו בלי אב ואם'.

'המלשינים על ארצנו הקדושה'
ודעת גדולי ישראל ביחס לשיטתם

משנה הלכות:

"אלו דברים אשר ראינו להשיב נגד המלשינים על ארצנו הקדושה וכבר אמר בעל החרדים הל' אר", הלומד זכות תמיד זוכה ונעשה מרכבה לשכינה, והמלמד חובה תמיד נעשה מרכבה לסט"א ר"ל, טובה הארץ מאד מאד. דושה"ט בלו"ג, מנשה הקטן".¹

מדברי הרב יוסף אליהו הנקין (תרמ"א-תשל"ג), עמוד ההוראה וזקן רבני אמריקה:

"נרתעתי לקרות 'בחומותינו' (עלון של 'נטורי קרתא') מיום ה' מרחשוון תשי"ט דברי בלע שצריך למסור נפש שלא לעזור למדינת ישראל נגד הקמים עליהם להכחידם, ופוסקים דין זה עפ"י תורה"ק על סמך מה שאסרו חז"ל "למרוד באומות". והוא גילוי פנים בתורה שלא כהלכה להביא בסכנה מיליונים יהודים. חז"ל הזהירו שלא למרוד באומה שכבר כבושים תחת ידם משום סכנה אבל לאחר שפרקו עול המלוכה אף שעברו על האזהרה צריך לעזרם במסירת נפש... וכל הרבנים שהיו נגד הציונות ויסוד המלוכה היה זה קודם הקמתה, אבל אחר שכבר קמה ונהיתה המשתדל לספות ביד אומות העולם אפילו לא היה בזה סכנה, הריהו מוסר גמור ורודף כלל ישראל. וכל שכן כפי המצב שממש סכנת כליה בזה. ועבירה זו נגרת מעבירה אחרת שדנים את כל הציונים והמזרחים והאגודאים ורבנים לכופרים ואפיקורסים וכבר אמרו חז"ל איזהו אפיקורוס? המבזה ת"ח... כי הערבים ושותפיהם משתמשים בדבריהם, והימים ימי הרת עולם וסכנה נוראה מבחוץ וגם מבפנים בזה.

...שכתבתי בשם אחד הגדולים (הגאון ר' חיים עוזר גרודזינסקי זצ"ל) שאומה הישראלית גם כן אומה היא ואין למרוד בה... אמנם דבר זה היא מפורסם שבזמן שהכריזו "באיקאט" על הנאצים פנה הגר"א ווסרמן הי"ד להג"ר חיים עוזר (גיטו) למה אינו מוחה בהם, שהרי הזהירו חז"ל שלא למרוד באומות והשיב שגם אומה הישראלית אומה היא".²

ובמקום אחר כתב: "וכאן הנני לומר דברים אחדים נגד ה'נטורי קרתא' בארץ ישראל; לדעתי אלו קבלו עליהם עול המלוכה, לא היו החופשים רודפים שם כל כך את הדת (?) וכבר אמר הגאון רבי חיים עוזר ז"ל על כגון זה, שבכלל שבועת חז"ל שלא ימרדו באומות – גם אומת ישראל בכלל. שאפילו אין הממשלה הולכת בדרך התורה, ממשלה היא, וצריך לנהוג בה כבוד כדמצינו באליהו הנביא שרץ לקראת אחאב וכו'.³

וכן הביא בשם הגרי"א הנקין, בשו"ת בית אב"י (לרב יצחק אייזיק ליבעס): "וכה שמעתי מהגאון ר"א הנקין ז"ל, אחר הקמת מדינת ישראל אמר לי בזה הלשון: 'איני יודע אם היה עכשיו הזמן מוכשר להקים מדינה עצמאית אבל אחר שכבר נעשה, מחוייבים אנחנו להתנהג עמה לא פחות ממדינה אחרת. ואמר כי דברי חז"ל 'דינא דמלכותא דינא', בודאי גם כלפי מדינת ישראל הדין כן. חוץ מה שהוא נגד תוה"ק אין צריכים לציית, כמו גם נגד כל המדינות שאין שייך דינא דמלכותא".⁴

וכבר כתב הרב צבי שכטר, בטוב טעם ודעת (בתוך ספרו, 'בעקבי הצאן', סי' לב סע' ה-ו), לדחות את ניסיונם של אותם חוגים, להצדיק את שיטתם תוך הסתמכות על מעשה רבן יוחנן בן זכאי בזמן המרד הגדול ברומאים. וזאת, משום שריב"ז סבר שמלחמת הכרעה וניצחון מול הרומאים בזמנו, הייתה חסרת סיכוי לחלוטין ולכן העדיף את הכניעה, מה שאין דומה כלל לזמננו, שב"ה, מדינת ישראל מנצחת בשדה הקרב את אויביה ולכן אין לאסור יציאה למלחמה מטעם פיקוח נפש של יחידים, וזאת, כל עוד רובו של כלל ישראל סובר שמדינת ישראל אכן מנצחת במלחמה וכן ישנו גם איסור להפסיק או להאט אותה (ע"ש סע' ט-יא).

על דרך מחשבתם וצורת ההפגנות של ה'נטורי קרתא' כתב הגה"צ רבי אריה לוי (הובא ע"י נינו, הרב אברהם משה רוט, בקונטרס 'שמחת שלמה' – מאוצרותיו המשמחים של זקננו רבי שמחה שלמה לוי זצ"ל, גיליון 54, מהדורה שניה מורחבת, פרשת וישב תשע"ו): "...חדשים לבקרים אלו המכנים עצמם בשם 'נטורי קרתא' מקיימים עליהם 'והנותר בציון ובירושלים קדוש יאמר להם' (כלומר, רק להם...), ואין להקב"ה בעולמו אלא ד"א של תוי"ש כפי הבנתם בלבד, בגדר די לעולמו של הקב"ה אני ואתה... וגם אגודת ישראל לא נראה בעיניהם... המאסרים מההפגנות השפיע כ"כ על הנוער החרדי ואפילו על תשב"ר אשר תשוקתם גדולה מאד לשבת לכה"פ איזה זמן קצר בבית הכלא, ויקרא בשם קדוש..."

♦

דברי הרב מרדכי עטייה (תרנ"ח-תשל"ח),

ראש-ישיבת המקובלים 'החיים והשלום', ירושלים

למגינת לב, יש שהפכו את הקערה על פיה וחושבים כי החסידות היא להיות קיצוני ושונא הבריות ולהתרחק מהם לקללם וכו' ולא בזה בחר ה'... ולדאבוננו יש המטהרים את השרץ במ"ט פנים להתיר לשון הרע ולשונם תהלך בארץ בגדול החל ובקטון כלה לדבר לשון הרע אבל בקיצור נמרץ החסידות האמיתית היא: לעורר את כל אחינו היושבים בגולה לעלות לארץ ישראל, כי לפי דעת הרשב"י ז"ל בזה מחזיר העטרה לבעלה. ועל זה כתב הזוהר – ויקרא (סט עמוד א): בכה ר' שמעון ואמר מלכה בלא מטרוניתא לא אקרי מלכא וזה סוד

הפסוק "שאג שאג על נוהו", והמשכיל יבין. והמבין בזהוהר הקדוש ולימודו לשם שמים, ידע בידיעה נאמנה כי כמו שהעליונים שלמותם ויחודם בירושלים העליונה, כן ישראל שלמותם ויחודם בירושלים התחתונה ועל אלו החושבים עצמם עיקר והשאר לא נחשבים בעיניהם לכולם, הרי נגד פניהם דברי מורנו הרב חיים ויטאל בעץ חיים, שער השלישי, פרק ב: "ואין בריה דומה לחבירתה וכל הנבראים כולם לצורך גבוה"...

והיות שיש מעטים בין בארץ בין בחוץ לארץ אשר דעתם שכדאי לחרדים להישאר בחוץ לארץ ולא לשבת תחת שלטון ישראל. הנה מלבד ישיבת חוץ לארץ כאילו עובד עבודה זרה (כתובות דף קיא עמוד א וכל הזוהר מלא מזה) עוד עליהם להשים בין עיניהם מאמר הזוהר (בפרשת לך לך דף צ עמוד ב): דוד מלכא אמר האי קרא: "כי מי אלוה מבלעדי ה' מאן הוא שליטא או ממנא דיכיל למעבד מידי מבלעדי ה' אלא מה דאתפקד מעם קודשא בריך הוא בגין דכולהו לא ברשותיהו קימי ולא יכלי למעבד מידי"... אחרי הדברים והאמת האלה תדע ותבין כמה אנחנו רחוקים מדרך האמת והצדק כי נתקיים בנו מאמר הנביא (ישעיה ג, יב): "עמי מאשריך מתעים ודרך אחרתיך בלעו". לא מבעיא מצד שמאל, אלא גם מצד ימין: כי האושר שלהם על ידי השפלת הפרט והכלל וחרופים וגדופים וכו'. ומתוך כך השומעים לומדים לשנוא הבריות ופירוד לבבות ולשון הרע החמור יותר משלושת עבירות החמורות שהם: עבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים, ובמקום לתקן את התועים מקלקלים אותם וגורמים להם עוונות ופשעים... וכל שכן המדבר לשון הרע על רבים, רחמנא ליצלן, ולפי דעתם שכל זה מותר וגם מצוה כדי להרחיק את קהלם או תלמידיהם כדי שלא ילמדו ממעשיהם, אבל לפי האמת לא בזה בחר ה' כי זו מצוה הבאה בעבירה והיא לא תצלח ולא עוד אלא שדרשותיהם ודבריהם מכריזים עליהם בקולי קולות וגם מדברים עליהם ספרים להרעיל ולהשמיע את שם ארץ ישראל... ואומרים שהם אוהבי ישראל, אבל לפי האמת, הם שונאי ישראל ושונאי ציון כי בזה מונעים רבים מלעלות לארץ ישראל ודבר זה עוון חמור מכל עבירות החמורות כי הדברים פועלים למעלה בעלמות העליונים כידוע בכל ספרי הקבלה ובפרט בספר הזוהר: "כי באתערותא דלתתא אתער לעלא" וידעתי שיש להם אלפי טענות לחזק סברתם ודרכם, אבל ידוע כי דרך האמת אחת היא ולא יותר והדרך האמת היא דרכו של אברהם אבינו עליו השלום שאפילו על אנשי סדום השתדל לחפש עליהם זכות. כי זו היא דרך ה' רב חסד, מטה כלפי חסד, ואוהב המלמד זכות על ישראל, וידעתי את מיעוט ערכי כי מי אני לדבר בזמן שנמצאים גאונים גדולים אדמורי"ם וחסידים, גדולה תשובה מה שכתב הרב כי בדור מושל הפריצות ומי יכול להעיז להגיד פעולם ולהוכיח אותם כי אז יתנפלו עליו כנשר יטוש עלי אוכל לבולעו חיים ולרדפו עד החרמה לקפח פרנסתו, אבל אני זקנתי ושבתני ואין לי שום משרה ותפקיד לפחד עליו...⁵

מי מתחשב בהם?! - ריאיון עם הראשל"צ הרב מרדכי אליהו לגבי 'התמהוניים המשונים':
שאלה: כבוד הרב, השבוע כולנו נחרדנו, שראינו באיראן את הכנס שהכחישו את השואה, נרצחו ששה מיליון יהודים, ושמה הופיעו אנשים עם זקנים, תמהוניים כאלה, משונים?!
הרב: אני חושב שהם הדביקו את הזקנים האלו על עצמם, כמו פורים. כמו 'פאה נכרית', עושים 'זקן נכרי'. ואם יש אחד או שניים, מה העיתונים כל כך מפרסמים אותם?! העיתונים פה עשו פרסום גדול, מי מתחשב בהם?! לא מתחשבים בהם, לא מדברים עליהם, לא מדברים ברדיו, ולא מראיינים אותם, ולא מפרסמים אותם, ולא מצלמים אותם, הם עושים מזה רעש גדול. מה זה?! הולך להתחבר עם שונאי ישראל?! אלה של מכחישי השואה שנהרגו יהודים. מה זה?!

שאלה: לא כדאי להחרים אותם? או לא לצרף אותם למניין?
הרב: לא, אל תתחשב בהם. אם אתה מחרים אותם, הם ישמחו עוד יותר, כי אתה עושה להם פרסומת.

שאלה: להתחבר עם גדול השונאים של ישראל?

הרב: אה.. (נאנח).

שאלה: אגב, מה הרב אומר שהרשע הזה (נשיא איראן) אומר, שיש ימים ספורים לשונאיהם של ישראל?

הרב: 'יש ימים ספורים לאיראן', תגיד לו. על הראש שלו, ונהפוך הוא...⁶

ח. וזה לשון כרוז של חסידות סאטמר נגד האנשים הללו: ...יש המתפרצים בלבוש קנאות ועושים מעשי טירוף ללכת שלובי זרוע עם הערבים ולתת הודאה ואישור לשופכי דמם של יהודים ועושים הכל בפרסום ובפומבי בשם היהדות החרדית... הם מקלקלים ומחריבים וחותרים תחת היהדות החרדית ומחלישים כח האמונה...

"ועתה על של עתה באנו, שקמו כמה יחידים לנסוע לכינוס מיוחד של אומות העולם שונאי ישראל שם רשעים יירקב, מכחישי השואה והם בעצמם הכחישו והקטינו את גודל הרשעות והרציחות ואת מספר ההרוגים על קידוש השם וחיללו שם שמים מסוף העולם ועד סופו באופן נורא להמאיס ולתעב כל פעולה של קנאות אמתית כמובן ובעוה"ד הם יורדים מדחי לדחי בפעולות טירוף שלא נשמע אצל יהודים מאמינים בעולם.

לכן הננו קוראים ומזהירים כי יש להתרחק מהם ולגנות מעשיהם וחלילה לתת להם איזה צד חיזוק כי בזה מסייעים לחילול שם שמים ועתידים ליתן את הדין.

על החתום: הרב יקוטיאל יהודא טייטלבוים אבדק"ק סאטמאר, הרב ישראל חיים מנשה פרידמאן ראש אב בית הדין, הרב שלמה יהודא וויינבערגער, יקוטיאל יהודה פילאפף וחיים דוד כ"ץ (מערכת ערוץ 7, כ"ד בכסלו תשס"ז).

נסיים את עיסוקנו בנושא כאוב זה, בדבריו החדים כברקים של הגה"ק מקלויזנבורג, בעל ה'דברי יציב':

"מעולם לא היה מצב משונה כזה, שיהודים עטורים זקן ופאות וכובע לראשם, יאהבו גויים, ידברו בשבחם ויהללו את מעלותיהם, בעוד את אחיהם היהודים הם שונאים ובודקים אחריהם, כדי לספר לאומות העולם על כל רעה וגנות שמצאו אצלם. לא יאומן כי יסופר, וכל זמן שהשי"ת ייתן לי חיים ועיני יהיו פקוחות, לא אחדל מלהתריע על כך, כי זהו טומאה שלא הייתה מעולם. הנשמע כדבר הזה, שזרע אברהם יצחק ויעקב יאמרו שנמרוד צדק במה שהשליך את אברהם אל כבשן האש. רואים בחוש שניטלה הדעת מהאנשים הללו ולא בדעת ידברו, רח"ל".⁷

♦

ועל מנת לסיים את הקונטרס בדבר טוב, ובנחמת ציון ירושלים, נחתום בדבריו המאירים והמחממים של ה'דברי יציב': "לא יכבה נרו של הישוב היהודי בארץ ישראל לעולם ועד".

"זאת הארץ מיד ה' ניתנה לנו וברוך שומר הבטחתו לישראל שלא יכבה נרו של הישוב היהודי בארץ ישראל לעולם ועד וזאת משום כך אשר ה"א נותן לך לשבטיך ולא ע"י שליח שכל דבר שבא ע"י שליח יכול להיפסק ודבר אלקינו יקום לעולם. יהודים מאמינים בני מאמינים אין שמים לבם למה יאמרו הגויים, היהודים היושבים בערי ארה"ק לא יראו מרבבות עם אשר סביב שתו עליהם, כי ונתן ה' לך לב רגז בבבל כתיב (נדרים כב) אבל יהודי אר"י יודעים כי כשם שהתורה היא נצחית כך קיום היהודים בארץ ישראל נצחי ובטוחים בהבטחתו ית"ש. איננו מבקשים מהגויים מאומה, מה שיש לנו הוא מהקב"ה בכבודו ובעצמו, בורא העולם הנוטה שמים ויוסד ארץ, אשר ה"א נותן לך במתנה גמורה שאינה חוזרת לעולם וכיון שכך, תמיד ישבו בה בני"י בשעריך...⁸

וראוי לצרף לכאן את שסיפר הרב אליעזר ולדמן, ראש ישיבת 'ניר' בקרית ארבע שבצעירותו גר בארה"ב, ונמנה על המתפללים בביהמ"ד של האדמו"ר מקלויזנבורג, בטרם עלה ארצה. באחת השבתות, כאשר בעל הקריאה קרא בקול נמוך כמקובל את פרשת הקללות, העיר לו האדמו"ר מספר פעמים שיקרא יותר בקול, ומשנשאל על כך, לאחר התפילה, הסביר שבשואה הנוראה כבר התקיים בנו: "גם כל חולי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזה..." ומעתה, אין להתיירא ולפחד יותר, הכל כבר התקיים.⁹

[ועיין בספר עטרת מרדכי עמ' 217-218 (הרב אליהו עטייה, ישיבת החיים והשלום, אדר ב תשע"ו, ירושלים) תיאור מאמציו של הרב מרדכי עטייה להשפיע על הרבי מקלויזנבורג לעלות לארץ ישראל].